

การศึกษาเชิงวิเคราะห์พิธีเลี้ยงผีเขมรในหมู่บ้านหัวสำโรง อำเภอลำลูกกา จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย

นางสาวลักขณา ชาญ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเขมรศึกษา

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาเชิงวิเคราะห์พิธีเลี้ยงผีเขมรในหมู่บ้านหัวลำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย

นางสาวลักขณา ชาญ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเขมรศึกษา

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**AN ANALYTICAL STUDY OF KHMER SPIRITUAL WORSHIP CEREMONY IN
BAN HUASAMRONG PLAENG YAO DISTRICT CHACHOENSAO PROVINCE.**

By

Lakkhana Chapoo

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Oriental Languages

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ การศึกษาเชิงวิเคราะห์พิธีเลี้ยงผีเขมร ในหมู่บ้านหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ” เสนอโดย นางสาวลักขณา ชาปู้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเขมรศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ
อาจารย์ ดร.กั้วล คัชชิมา

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์จตุพร โศทรกนก)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กั้วล คัชชิมา)
...../...../.....

48106202 : สาขาวิชาเขมรศึกษา

คำสำคัญ : พิธีเลี้ยงผีเขมร/บ้านหัวสำโรง/แปลงยาว/ ฉะเชิงเทรา

ลักษณะ ชาติ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์พิธีเลี้ยงผีเขมร ในหมู่บ้านหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : อ.ดร.กัณวดี คัชชิวา. 110 หน้า.

งานวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรม องค์ประกอบของพิธี ขั้นตอน และ คำศัพท์ที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร โดยเลือกทำการวิจัยจากพิธีเลี้ยงผีเขมรของชาวบ้านหัวสำโรง ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า

1. พิธีเลี้ยงผีเขมร จัดทำขึ้นโดยมีจุดประสงค์สองประการ คือ เลี้ยงประจำปีเพื่อขอบคุณผีบรรพบุรุษที่ช่วยปกป้องรักษาและดูแล และเลี้ยงเพื่อแก้บน

2. องค์ประกอบของพิธียังดำรงไว้แบบเดิมที่เคยปฏิบัติมา ประกอบด้วย วันเวลาในการประกอบพิธี สถานที่ ผู้ประกอบพิธี เครื่องประกอบพิธี และขั้นตอนพิธีกรรม

3. ข้อดีและข้อเสียของพิธีกรรม ข้อดี คือ ช่วยรักษาพิธีกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้มีระเบียบวินัย เป็นเครื่องช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของประชาชน สร้างความกตัญญูแก่เฒ่าชรา ส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนมีความสามัคคีกัน ข้อเสีย คือ คนที่ถูกเลือกให้เป็นร่างทรงมักมีอาการเจ็บป่วยต่อเมื่อได้รับเป็นร่างทรงแล้วจึงหาย ค่าใช้จ่ายในการทำพิธีสูงเป็นภาระสำหรับลูกหลานที่ต้องจัดเตรียมพิธีกรรม

4. แนวโน้มในการทำพิธีเลี้ยงผีเขมร คาดว่าในอนาคตจะมีการทำพิธีลดน้อยลง

5. คำศัพท์ที่ใช้ในการประกอบพิธี ทั้งคำศัพท์เรียกลำดับขั้นตอน และคำศัพท์เรียกเครื่องประกอบพิธีที่นำมาศึกษามีจำนวน 65 คำ แบ่งได้เป็น 5 หมวด คือ หมวดเครื่องแต่งกาย เครื่องประกอบพิธี หมวดอาหาร หมวดคน และหมวดสถานที่ โดยทั่วไปคำศัพท์ภาษาเขมรถิ่น มักออกเสียงไม่ตรงกับคำศัพท์ภาษาเขมรกัมพูชา อาจเป็นเพราะว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชนพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันจึงทำให้ภาษาไทยมีอิทธิพลต่อการออกเสียง

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

48106202 : MAJOR : KHMER STUDIES

KEY WORD : KHMER SPIRITUAL WORSHIP / CEREMONY / BAN HUASAMRONG /
PLAENG YAO / CHACHOENGSAO.

LAKKHANA CHAPOO : AN ANALYTICAL STUDY OF KHMER SPIRITUAL WORSHIP
CEREMONY IN BAN HUASAMRONG, PLAENG YAO DISTRICT, CHACHOENGSAO
PROVINCE. INDEPENDENT STUDY ADVISOR : KANGVOL KHATSHIMA, Ph.D. 110 pp.

The purpose of this research is to study a Khmer spiritual worship ceremony, and its components, procedures and vocabulary used in the ceremony. The study area for this research is in Ban Huasamrong, Plaeng Yao District, Chachoengsao Province. It was found that:

1. There are two purposes of Khmer spiritual worship ceremony. First is to thank ancestor spirits for their help to protect and take care of their offspring which occur annually. The other purpose is to make a votive offering after a person has fulfilled his or her vows.

2. The component of the ritual still remains as it was done in the past. It consists of a ceremonial day, place to do ceremony, spiritualist, ritual accessories, and the steps of the ritual.

3. The good things about the ceremony are it saves Khmer customs and teaches people to behave properly. People who attend the ceremony can relax from stress. It also cultivates gratitude in children and creates harmony in the community. The bad thing about the ceremony is the person chosen as the medium usually feels ill but usually recovers soon after the ceremony is finished. Apart from that, the expense of the ceremony is quite high for people who are responsible for holding the ceremony.

4. The tendency of Khmer spiritual worship ceremony in the future is expected to decrease.

5. Sixty five Khmer terms used in the rituals to refer to step and accessories were studied. These Khmer terms can be categorized into 5 groups – clothings, ritual accessories, food, people and place. In general, Pronunciation of Khmer words is different from spoken Khmer in Cambodia. Because in local people's way of life, they speak Thai. So, this influences their Pronunciation.

Department of Oriental Languages Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student's signature

Independent Study Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี จากความอนุเคราะห์ ของอาจารย์ ดร.กัณฑ์ คัชชิตมา อาจารย์ผู้ควบคุมการค้นคว้าอิสระที่ได้กรุณาตรวจสอบปรับปรุงแก้ไข และให้คำแนะนำกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์จตุพร โศทรกนก ที่ได้เมตตาตรวจสอบแก้ไข และให้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ตลอดจนถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรวรรณ บุญฤทธิ์ ที่ช่วยแนะนำแนวทางในงานวิจัย รวมถึงอาจารย์อัญญา จิตสุทธิญาณ อาจารย์อุเทน วงศ์สถิต และอาจารย์ภาควิชาภาษาตะวันออกทุกท่าน ที่ได้สั่งสอนอบรมให้มีความรู้ตลอดมา

ขอขอบคุณลุงเจียบ สุริแสง ยายเผย สุริแสง นายจิรวุฒน์ สุริแสง นายอานนท์ สุริแสง นายจิรายุ สุณาวงษ์ นายแพทย์ชำนาญ สรวมลสิริ อาจารย์ฉันทนา สระบุรินทร์ ลุงสี นพพะ และชาวบ้านหัวสำโรงทุกท่านที่ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีเลี้ยงผีเขมรในครั้งนี้ ตลอดจนถึงดวงวิญญาณบรรพบุรุษทุกคน ที่ได้ก่อให้เกิดประเพณีอันดีงามแก่ลูกหลานเชื้อสายเขมรได้ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ฉลวย มงคล มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งเป็นผู้จุดประกายในการศึกษาต่อในวิชาเขมรศึกษา ตลอดจนถึงอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ และชี้แนะแนวทางในการศึกษาตลอดมา

กราบขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทั้งหลายของผู้วิจัยตั้งแต่เยาว์วัยที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้มีวิชาความรู้จนผู้วิจัยสามารถอ่านออกเขียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์บุญเรือน บุญคุ้มเกล้า ที่เป็นกำลังใจ คอยอบรมสั่งสอนชี้แนะแนวทาง ให้ผู้วิจัยปฏิบัติดีเสมอมา

ขอกราบขอบคุณ พ่อ แม่ พี่ชายและน้องชาย บุคคลอันเป็นที่รักของผู้วิจัย ที่คอยเป็นกำลังใจและให้กำลังใจในการศึกษาตลอดมา รวมถึงขอบคุณเพื่อน ๆ จากมหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยศิลปากร คือ นางสาวนิสา สัมภาวะผล นางสาวศันสนีย์ อริยะสุข นางสาวลำไย แดงจันทร์ พ็อสรสา สายบัว พิสุศักดิ์ เข้มอุ่ม นางสาวณัฐา คุ้มแก้วน นางสาวพริมา อ่วมสิริ นายรัตนชัย พระฉลอง แสนดี พระดิษพงษ์ แก้วกรอง พิฑูติพงษ์ และพระมหาจตุรงค์ ภิรมยา ที่คอยเป็นกำลังใจ คอยช่วยเหลือในยามมีปัญหาและช่วยสร้างสีสันในการศึกษาของผู้วิจัยตลอดมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ขอบเขตของการศึกษา	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
คำจำกัดความ.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2 สภาพบ้านหัวสำโรงและการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร.....	10
ประวัติความเป็นมาของบ้านหัวสำโรง.....	10
สภาพหมู่บ้าน โดยรวมจากอดีตถึงปัจจุบัน.....	11
ประวัติศาสตร์ชุมชน.....	12
วัฒนธรรมเขมรในหมู่บ้านหัวสำโรง.....	13
ภาษาพูด.....	13
เพลงพื้นบ้าน.....	14
สิ่งก่อสร้าง.....	15
เครื่องมือเครื่องใช้.....	19
ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเขมรในชุมชน.....	19
ความหมายของผีและองค์ประกอบของพิธีเลี้ยงผีเขมร.....	24
องค์ประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร	26
วาระในการจัดพิธี.....	26
สถานที่ในการประกอบพิธี.....	27

บทที่	หน้า
ผู้มีส่วนร่วมในพิธี.....	28
เครื่องประกอบพิธี.....	32
ขั้นตอนพิธีเลี้ยงผีเขมร.....	41
ประโยชน์ในการนับถือผีเขมรของชาวบ้านหัวลำโรง.....	51
ข้อเสียของพิธีเลี้ยงผีเขมร.....	53
3 คำศัพท์และวลีที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเขมร.....	55
คำศัพท์ วลีและความหมายที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร.....	55
4 สรุป และข้อเสนอแนะ.....	85
สรุปผลการวิจัย.....	85
แนวโน้มของพิธีเลี้ยงผีในอนาคต.....	87
ข้อเสนอแนะ.....	88
บรรณานุกรม.....	89
ภาคผนวก.....	91
ภาคผนวก ก ระบบสัทอักษรที่ใช้ในการวิจัย.....	92
ภาคผนวก ข คำศัพท์ วลี และความหมายที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร.....	94
ภาคผนวก ค ภาพผู้ประกอบพิธี.....	101
ประวัติผู้วิจัย.....	110

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่แสดงเขตตำบลหัวสำโรง	10
2	แผนที่แสดงพื้นที่หมู่บ้านในตำบลหัวสำโรง.....	14
3	ระเบียบรอบบ่อน้ำ.....	16
4	ภาพสลักที่เสาริมลูกกรง.....	16
5	ลูกกรงของระเบียบ.....	17
6	แท่นตรงกลางอาจเป็นที่ประดิษฐานสิ่งเคารพมาก่อน.....	17
7	รูปร่างแท่นของเดิมและหลังการ โบกปูนทับ.....	18
8	แผนผังบ่อน้ำของเดิม.....	18
9	แผนผังบ่อน้ำของใหม่.....	19
10	ကျေးဇမာ.....	19
11	นางสัมพันธ์เจ้าของကျေးဇမာ.....	19
12	เพดานหรือโอบดาน.....	27
13	ชาวบ้านช่วยกันทำจวม.....	31
14	จวมตีบรรพบุรุษ 1.....	33
15	จวมสำหรับผีครู (จวมตะโป้ก)	34
16	จวมตีบรรพบุรุษ 2.....	34
17	กระตงประอะการ.....	35
18	เครื่องเซ่นในพิธี 1.....	35
19	เครื่องเซ่นในพิธี 2.....	36
20	โต๊ะรูปแบบต่าง ๆ.....	36
21	กลองเขมรหรือ สก๊วเฉียงลมจ ที่ทำจากหนังตะกวด.....	37
22	กลองเฉียงผีเขมร ด้านข้าง.....	37
23	การนำขี้ไต้ลนกลองเพื่อให้หนังกลองตึง.....	38
24	การลนไฟขณะตีกลองเพื่อให้หนังกลองตึงตลอดเวลา.....	38
25	ร่างทรงคลุมผ้าขาว ขณะผีครูเข้า.....	39
26	ร่างทรงคลุมผ้าแดง นุ่งโจงกระเบนแดง.....	40

ภาพที่	หน้า
27	ร่างทรงคลุมผ้าแดง และนุ่งโจงกระเบนแดง ด้านข้าง.....40
28	ร่างทรงใส่เสื้อขาวนุ่งโจงกระเบนแดง.....40
29	ร่างทรงผู้ชาย ถอดเสื้อนุ่งโจงกระเบนแดง.....41
30	ชาวบ้านช่วยกันทำจวม.....42
31	เจ้าของบ้านเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน.....43
32	คนตีกลองนำขี้ไต้ลงหน้ากลอง.....43
33	คนทรงกำลังจับโต๊กขณะผีเข้า.....44
34	การรำเก็บดอกไม้ 1.....45
35	การรำเก็บดอกไม้ 2.....45
36	หัวไม้ผูกข้อมือเพื่อเรียกขวัญให้ร่างทรง.....46
37	ชาวบ้านช่วยกันรื้อจวมใส่กระบุง.....46
38	คนทรงถือรูปพนมเพื่อให้ผีเข้า.....47
39	คนทรงพ่นไฟลูกหลานที่มาร่วมพิธี.....47
40	เครื่องเช่นไหว้ผีไทย บริเวณลานบ้านด้านล่างบ้านนายเผย.....48
41	เครื่องเช่น บริเวณหน้าเปชลา 1.....49
42	เครื่องเช่น บริเวณหน้าเปชลา 2.....49
43	เครื่องเช่นผีเขมรบนบ้าน.....49
44	บายศรีใหญ่ตรงกลางพิธี.....49
45	ทำพิธีบริเวณเปชลาลานบ้าน 1.....51
46	ทำพิธีบริเวณเปชลาลานบ้าน 2.....51
47	ขั้นตอน การนำขี้ไต้ลงหน้ากลอง.....60
48	ขั้นตอนการทำจวม.....62
49	จวมตะโป๊ก.....62
50	เตียนสแนย.....65
51	บายปะลิ่ง.....66
52	มลุกกาเชอ.....68
53	สปีวกเชอ.....69
54	รูปพนม.....70

ภาพที่		หน้า
55	ข้าวต้มกล้วยหรือข้าวต้มมัด.....	71
56	ข้าวต้มหมู.....	72

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณมาตั้งแต่อดีต โดยคิดว่า หลายสิ่งบนโลกมีวิญญาณอยู่ เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ ภูเขา ดิน เป็นต้น วนิดา ขำเขียว กล่าวว่าวิญญาณเหล่านี้มีลักษณะเป็นตัวตนที่มีอารมณ์ความรู้สึกแบบมนุษย์ สามารถให้ทุกข์หรือให้โทษได้ จากทัศนะในความเชื่อเรื่องวิญญาณนี้ เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้คนในสมัยก่อนสนใจที่จะค้นหาเกี่ยวกับเรื่องชีวิตหลังความตาย และสนใจที่จะรู้เรื่องวิญญาณเพื่อหาทางเอาอกเอาใจดวงวิญญาณ¹ เพื่อเป็นการทำให้ดวงวิญญาณพอใจ และช่วยป้องกันอันตรายที่จะเกิดกับคน มนุษย์จึงมีการวิงวอน ภาวนา และหลอกกล้อให้อ่านาจอเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ช่วยให้เห็นปลอดภัยให้พ้นจากภัยอันตราย ความเจ็บไข้ได้ป่วยต่างๆ โดยแสดงความกตัญญูด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมเพื่อให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นพึงพอใจ

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องโรคภัยไข้เจ็บที่มีสาเหตุมาจากภูตผีปีศาจและอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ในสังคมนับว่าเป็นความเชื่อหนึ่งที่มีมาอย่างช้านาน โดยคิดว่าผีไม่พอใจหรือโกรธในการกระทำของคน โดยส่วนใหญ่ผีที่คลั่งบันดาลให้คนเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น อาจเป็นผีร้าย เช่น ผีตายโหง ผีนางไม้ ผีเร่ร่อน ผีป่า ผีต่างๆ หรือผีดี ได้แก่ ผีปู่ตายาย ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าบ้าน ผีเจ้าพ่อ ผีเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อว่าเป็นผีที่มีฤทธิ์มาก ถ้าใครไม่นับถือหรือลบหลู่ จะทำให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานา หรืออาจทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย รักษาไม่หายจนกว่าจะทำพิธีขอขมา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เป็นสาเหตุให้เกิดการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับผีตามมา ดังจะเห็นได้จากพิธีที่มีผีเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น พิธีมะมีวด² จังหวัดบุรีรัมย์ พิธีกรรมเหย้าเลี้ยงผีของชาวผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์³

¹ วนิดา ขำเขียว, **ศาสนาสากล World Religions** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2548), 12-13.

² พระมหาวิระ สุขแสง, “มะมีวด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์” (การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเขมรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550).

³ ดูรายละเอียดใน เรืองวิษณุ นิลโคตร, “พิธีกรรมเหย้าเลี้ยงผีของชาวผู้ไท บ้านโลกโกอง ตำบลกุดหน้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์,” **ภาษาและวัฒนธรรม** 22,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2546): 49-55.

พิธีฟ้อนผีมดผีเม็งของชาวล้านนา⁴ พิธีเลี้ยงผีเมือง ของชาวไต จังหวัดแม่ฮ่องสอน⁵ เป็นต้น

ชาวบ้านหัวสำโรง จังหวัดฉะเชิงเทรา ก็มีความเชื่อในเรื่องของผีบรรพบุรุษ มีพิธีที่จัดขึ้นประจำทุกปี เรียกว่า พิธีเลี้ยงผีเขมร สาเหตุที่เรียกว่าเลี้ยงผีเขมรเพราะเชื่อว่ากลุ่มคนแรกๆ ที่ทำพิธีนี้เป็นชาวเขมรที่มาตั้งหลักแหล่งบริเวณนี้ จากคำบอกเล่าต่อๆ กันมาของผู้สูงอายุในหมู่บ้านว่า คนกลุ่มแรกที่มาอาศัยอยู่บริเวณบ้านหัวสำโรงในปัจจุบัน คือ ชาวเขมรที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยราว พ.ศ. 2133 - 2148 ผู้นำกลุ่มชาวเขมรในสมัยนั้น คือ เนียะแก้วและเนียะซาน เห็นว่าพื้นที่ตรงนี้มีต้นสำโรงอยู่ มีลักษณะเหมือนกับหมู่บ้านเดิมของตนที่เมืองพระตะบอง อีกทั้งมีพื้นที่เหมาะสมแก่การตั้งหลักแหล่งปลูกบ้านเรือนจึงเกิดเป็นชุมชนขึ้นมา⁶ พร้อมกันนี้ได้นำเอาประเพณีวัฒนธรรมหรือธรรมเนียมปฏิบัติในถิ่นเดิมของตนมาปฏิบัติเพื่อแสดงความเป็นกลุ่มชุมชนของตนด้วย ลักษณะเฉพาะที่เด่นชัด คือ เพลงพื้นบ้านเขมร เป็นเพลงที่มีเนื้อร้องเป็นภาษาเขมรใช้สำหรับร้องเล่น และความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวบ้านหัวสำโรง ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ยังสืบทอดมาถึงปัจจุบัน คือ ความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษซึ่งมีพิธีกรรมที่สำคัญ 3 พิธีคือ พิธีเซ่นโดนตา เป็นพิธีเกี่ยวกับการอุทิศอาหารและทำบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีเบบาจาคม เป็นพิธีเช่นไหว้ผีปู่ย่าตายายเมื่อลูกหลานแอบลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงานหรือประพฤตินอกใจสามี ภรรยา การหย่าร้าง เหล่านี้เรียกว่า ผิดผี และพิธีเลี้ยงผีเขมร เป็นพิธีเลี้ยงอาหารผีบรรพบุรุษเป็นประจำทุกปีเพื่อขอบคุณผีบรรพบุรุษที่ได้ช่วยดูแลปกป้องรักษา หรือเลี้ยงเมื่อบนบานแล้วประสบความสำเร็จ

พิธีเลี้ยงผีเขมร เป็นพิธีที่สำคัญพิธีหนึ่งของชาวบ้านหัวสำโรงนี้ ตามปกติมีกำหนดจัดขึ้นทุกปี ในช่วงเดือน 4 หรือเดือน 6 เพื่อให้ผีบรรพบุรุษได้รับประทานอย่างอิ่มหนำ และเป็นการขอบคุณที่ได้ช่วยปกป้องรักษา ดูแลลูกหลานให้อยู่ดีมีสุข นอกจากนี้ยังมีการทำพิธีในอีกวาระหนึ่งคือ เมื่อมีบุคคลในครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วย แล้วไปรักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์สมัยใหม่ไม่หายญาติ ๆ ก็จะสันนิษฐานว่าเกิดจากการผิดผีบรรพบุรุษ ผู้ป่วยจะต้องรักษาหรือแก้ไขโรค วิธีการที่ต้อง

⁴ คุรยลละเอียดใน ชูรัตน์ ชัยมงคล, “การฟ้อนผีมด ผีเม็ง,” *วัฒนธรรมไทย* 23, 2 (กุมภาพันธ์ 2527): 28-33.

⁵ คุรยลละเอียดใน พิมุข ชาญชนวัฒน์, “เมื่อคนเลี้ยงผี แล้วผีจะเลี้ยงคน,” *ศิลปวัฒนธรรม* 18, 5 (มีนาคม 2540): 184-187.

⁶ ทีมวิจัยหัวสำโรง, “การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวหัวสำโรง ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา,” (ม.ป.ท., 2548), (อัครสำเนา)

ให้ร่างทรงทำพิธีขึ้นหิ้งเชิญผีญาติพี่น้องมาสอบถามว่าผู้ป่วยคิดผีผู้ใด เมื่อทราบแล้วร่างทรงก็กล่าวขอโทษพร้อมทั้งบนบานผีแทนผู้ป่วยเพื่อขอให้หาย แล้วจะทำพิธีเลี้ยงผีเขมรตามที่บนบานไว้

การทำพิธีเลี้ยงผีเขมรนั้นจะกระทำโดยเชิญวิญญาณของผีบรรพบุรุษประจำตระกูลมาสิงในร่างของคนทรง เมื่อร่างทรงถูกผีบรรพบุรุษเข้าสิงหรือครอบงำแล้วการกระทำทุกอย่างที่แสดงออกมาเกิดจากการควบคุมโดยผี ในแต่ละตระกูลจะมีจำนวนผีมากน้อยไม่เท่ากัน การทำพิธีจะเริ่มจากการตีกลองและร้องเพลงเชิญผีเป็นภาษาเขมร เมื่อผีเข้าสิงแล้วคนทรงจะกินเครื่องเซ่นที่ลูกหลานนำมาเช่น ไห้ว จากนั้นจะเป็นการพูดคุยระหว่างคนทรงกับลูกหลานและผู้มาร่วมพิธี โดยใช้ภาษาเขมรในการสื่อสาร ซึ่งจะมีลูกหลานเชื้อสายเขมรที่สามารถพูดภาษาเขมรได้มาเป็นผู้แปลคำถาม คำพูด ระหว่างคนทรงกับผู้ที่มาร่วมพิธี ให้สื่อสารกันได้อย่างเข้าใจ พิธีเลี้ยงผีเขมรนี้ นอกจากจะเป็นการรักษาโรคป่วยไข้ตามความเชื่อของชาวบ้านแล้ว ยังเป็นกุศโลบายในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้เจ็บไข้ได้ป่วย เพราะในการประกอบพิธีเลี้ยงผีแต่ละครั้งนั้นบรรดาญาติที่เป็นชาวไทยเชื้อสายเขมรที่ไปอยู่ที่อื่น จะต้องกลับมาร่วมพิธี เพื่อมาช่วยกันจัดเตรียมข้าวของเครื่องเซ่นไหว้ในการทำพิธีทำให้บรรดาญาติมิตรได้มาพบปะกัน เมื่อญาติกลับมาก็จะทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเป็นการช่วยปลุกฝังลูกหลานให้รู้จักกตัญญูต่อบรรพบุรุษอีกด้วย

ในการทำพิธีเลี้ยงผีเขมรของชาวบ้านหัวลำโพงนี้ ในขณะที่ทำพิธีจะมีการร้องเพลงเชิญผีเป็นภาษาเขมร ภาษาที่ใช้สื่อสารกับผีก็เป็นภาษาเขมร ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มคนที่ทำพิธีนี้เป็นลูกหลานชาวเขมรที่ถูกกวาดต้อนมาในอดีตนั่นเอง ดังนั้นจึงมีภาษาพูดและภาษาที่ใช้เรียกเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ เป็นภาษาเขมรด้วย แต่ด้วยเหตุที่ปัจจุบันบริเวณบ้านหัวลำโพงมีกลุ่มคนที่พูดภาษาไทยย้ายเข้ามาอยู่ปะปนเป็นจำนวนมากจึงทำให้มีการใช้ภาษาเขมรลดน้อยลง และมีแนวโน้มว่าจะหายไป

เนื่องจากผู้วิจัยเกิดและเติบโตที่หมู่บ้านหัวลำโพง ได้พบเห็นพิธีเลี้ยงผีตั้งแต่วัยเยาว์ เคยเข้าดูขณะทำพิธี ซึ่งในปัจจุบันการให้ความสำคัญกับพิธีเลี้ยงผีเขมรนี้ลดน้อยลงไปมาก อันเนื่องมาจากการได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจึงเห็นว่าเป็นพิธีที่ไม่น่าเชื่อถือ อีกทั้งความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์ การรักษาพยาบาลที่ดีทำให้ผู้ป่วยมีทางออกในการรักษาโรคจึงไม่เห็นความสำคัญของการทำพิธีดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพิธีเลี้ยงผีเขมรทั้งในด้านรูปแบบ ขั้นตอนของพิธี เครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ รวมถึงคำศัพท์และความหมายที่ใช้ในการประกอบพิธี เพราะเป็นพิธีกรรมที่ดีช่วยปลุกฝังความสามัคคี เช่น การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเพื่อเป็นข้อมูลให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาและสัมผัสกับแก่นแท้ความเชื่อของบรรพบุรุษ ที่เป็นสายสัมพันธ์ระหว่างบรรพชนและอนุชนซึ่งนับวันจะลดน้อยลง ให้คงอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ รูปแบบ เครื่องประกอบพิธี และขั้นตอนของพิธีเลี้ยงผีเขมร
2. เพื่อศึกษา คำศัพท์และความหมายที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเขมร

ขอบเขตของการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาพิธีเลี้ยงผีเขมร ด้านองค์ประกอบ รูปแบบ ขั้นตอน เครื่องประกอบพิธี และคำศัพท์และความหมายที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเขมรที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรบ้านหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางและข้อมูลในการวิจัย

2. เก็บข้อมูลภาคสนาม

2.1 การเข้าร่วมและสังเกตการณ์ โดยการร่วมทำเครื่องประกอบพิธีกรรม และเข้าร่วมในขณะที่มีพิธีเลี้ยงผีเขมร พร้อมใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูปประกอบ

2.2 การสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์ร่างทรง ผู้เข้าร่วมพิธี และประชาชนที่รู้เรื่องและสนใจพิธีเลี้ยงผีเขมร แล้วบันทึกในสมุดบันทึก พร้อมใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูปประกอบ และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องตรงตามสภาพความเป็นจริงและสมบูรณ์ที่สุดผู้วิจัยจะกำหนดคุณสมบัติของผู้บอกข้อมูล ดังนี้

เป็นผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี

เป็นผู้ที่เคยประกอบพิธี ผ่านการมีส่วนร่วมในพิธีหรือได้รับรู้รับฟังเกี่ยวกับพิธีเลี้ยงผีเขมรในตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา มาแล้วไม่น้อยกว่า 20 ปี

เป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีความทรงจำเป็นปกติ สามารถพูดอธิบายและบอกข้อมูล ได้ชัดเจน

3. ตรวจสอบข้อมูลภาษาเขมรและพิธีกรรมกับผู้บอกข้อมูล
4. วิเคราะห์ข้อมูล
5. เรียบเรียงผลการวิเคราะห์
6. สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้บอกข้อมูลหลัก

1. นาย เญียบ สุริแสง อายุ 87 ปี อาชีพ – เป็นล่ามในพิธีเลี้ยงผี และตีกลองในงานเลี้ยงผี (ปัจจุบันไม่ได้ตีแล้ว) อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา
2. นางผุย สุริแสง อายุ 80 ปี อาชีพ เป็นช่างทรงในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรมา มากกว่า 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา
3. นายจิรวัดน์ สุริแสง อายุ 40 ปี อาชีพ รับจ้าง เป็นผู้จัดเครื่องประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร ตั้งแต่วัยเยาว์ อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา
4. นางถันทม ทองเกตุ อายุ 70 ปี เป็นช่างทรงในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร อยู่ บ้านเลขที่ 73 หมู่ 6 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา
5. นางพนม ศรีมาลา อายุ 60 ปี เป็นล่ามและพี่เลี้ยงคนทรงในการประกอบพิธีเลี้ยงผี เขมร อยู่บ้านเลขที่ 49/1 หมู่ 6 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา
6. นางเข้ม สุนทรชัย อายุ 72 ปี เป็นช่างทรงในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร กว่า 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่ 10 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา
7. นางสุภาพ อุงสิริ อายุ 80 ปี อาชีพ - เป็นช่างทรงราว 20 ปีมาแล้ว ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 96/1 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัด ฉะเชิงเทรา
8. นายสี นพพะ อายุ 71 ปี อาชีพ ทำนา เป็นผู้ตีกลองในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร ตั้งแต่อายุ 30 และเปลี่ยนมาเป็นผู้ขับร้องเพลงเชยผี จนถึงปัจจุบัน อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 5 ตำบล หนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้บอกข้อมูลเสริม

1. นายสมัย (แจ้) แสงเจริญ อายุ 76 ปี อาชีพ เล่นหนังตะลุง เป็นปราชญ์ท้องถิ่น เคยเข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีเขมรตั้งแต่วัยเยาว์
2. นายชำนาญ สรววมศิริ อายุ 46 ปี อาชีพ รับราชการ เป็นผู้ที่มีความสนใจและศึกษา เกี่ยวกับประวัติศาสตร์บ้านหัวสำโรง รวมทั้งพิธีกรรมเลี้ยงผีเขมร อยู่บ้านเลขที่ 57/1 หมู่ 3 ตำบลหัว สำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา
3. นายทศ สำราญ อายุ 67 ปี อาชีพ เกษตรกร เป็นผู้ตีกลองประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรตั้งแต่ วัยหนุ่ม จนถึงปัจจุบัน
4. นายเทือน โสมมา อายุ 74 ปี อาชีพ ทำนา เป็นผู้ตีกลองประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรตั้งแต่ วัยหนุ่ม จนถึงปัจจุบัน

5. นายสวัสดิ์ เสาวกุล อายุ 63 ปี อาชีพ รับจ้าง ปัจจุบันเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อชาน อยู่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 3 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

6. นางสุภาพร อุงศิริ อายุ 50 ปี อาชีพ รับราชการ เป็นบุตรสาวของคุณยายสุภาพ เคยได้ร่วมและเห็นพิธีกรรมการเลี้ยงผีมากกว่า 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 96/1 หมู่ 2 ต.หัวสำโรง อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา

7. นายทองอยู่ สิทธิ อาชีพ ทำระนาดเอก ทุ้ม เป็นผู้เคยร่วมพิธีและตีกลองในพิธีเลี้ยงผีตั้งแต่วัยหนุ่ม อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 4 ต.หัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

คำจำกัดความ

ผีบรรพบุรุษ หมายถึง ผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายเขมรบ้านหัวสำโรง ตำบลหัวสำโรง

ร่างทรง หรือ คนทรง หมายถึง คนที่เป็นตัวแทนของตระกูล ที่ยอมรับให้ผีบรรพบุรุษมาเข้าสิง หรือ ผู้ที่ถูกผีเข้าสิงหรือครอบงำแล้ว โดยการกระทำทุกอย่างที่แสดงออกมาเกิดจากการควบคุมโดยผี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบองค์ประกอบ รูปแบบ เครื่องประกอบพิธี และขั้นตอนของพิธีเลี้ยงผีเขมร
2. ทำให้ทราบ คำศัพท์วลีและความหมายที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเขมร
3. ช่วยอนุรักษ์พิธีเลี้ยงผีเขมรในชุมชนให้อนุชนได้ศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ภาษาเขมรถิ่น หมายถึง ภาษาเขมรถิ่นของชาวบ้านหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. ผู้วิจัยได้ถ่ายทอดเสียงคำศัพท์ภาษาเขมรในพิธีเลี้ยงผีเขมร โดยยึดตามการออกเสียงของผู้บอกข้อมูล

3. ผู้วิจัยยึดรูปแบบและการใช้ภาษาในพิธีเลี้ยงผีเขมรของชาวไทยเชื้อสายเขมรบ้านหัวสำโรง ต.หัวสำโรง อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทราเท่านั้น

4. การถ่ายทอดเสียง จะใช้ระบบการถ่ายทอดเสียงระบบของ Huffman โดย สัทอักษรและระบบการถ่ายทอดเสียง ผู้วิจัยได้แสดงไว้แล้วในภาคผนวก ก.

5. ในการแปลประโยคหรือคำศัพท์จะอธิบายโดยแบ่ง เป็น 3 แถว แถวแรก ถ่ายถอดโดยใช้ตัวอักษร แถวที่สอง ถ่ายถอดเสียงด้วยอักษรไทย และแถวที่สาม แปลเป็นภาษาไทยแบบคำต่อคำ เช่น

- ciidoon	ciitaa	caqtum	yiət san daan	taŋ	pambey	tih
- จีโตน	จีตา	จ๊ะตุ่ม	เยียดสันดาน	ตั้ง	ป่าเบย	ตีห์
- คุณตา	คุณยาย	แก่เฒ่า	ญาติพี่น้อง	ทั้ง	แปด	ทิศ

ในกรณีที่มีคำศัพท์ภาษาเขมรที่ไม่สามารถแปลเป็นภาษาไทยได้ปรากฏในการอธิบาย ผู้วิจัยจะเขียนคำทับศัพท์ ด้วยตัวอักษรไทยที่ใกล้เคียงที่สุด โดยใช้การถ่ายถอดเสียงด้วยอักษรภาษาไทยขึ้นก่อน และวงเล็บด้วยตัวอักษร และมีวงเล็บตัวเลขต่อหลัง เพื่อให้ดูในคำอธิบายคำศัพท์ เช่น

เมื่อรินเหล้าใส่แก้วครบสามครั้งแล้วก็จะ จับจាំแน (cap camnee) (46)

(46) หมายถึง ให้ดูในคำอธิบายคำศัพท์คำที่46

6. เครื่องหมาย → หมายถึง ภาษาเขมรถิ่นบ้านหัวสำโรงออกเสียงเป็น เช่น

ภาษาเขมรถิ่นพูซา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
mnuh chh	→	mrik chh
mnuh chh	ภาษาเขมรถิ่นบ้านหัวสำโรงออกเสียงเป็น	mrik chh

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพิธีเลี้ยงผีเขมรนั้น ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำไว้ แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่ใกล้เคียงกับการเลี้ยงผีเขมร ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิงและอธิบายเพื่อให้เห็นภาพของพิธีกรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือพิธีกรรมมะมี้วด นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงเรื่องการทรงเจ้าของจังหวัดฉะเชิงเทรา การวิเคราะห์ระบบเสียงภาษาเขมรบ้านหน้าวัดใต้ จังหวัดฉะเชิงเทรา และการวิเคราะห์เรื่องบทบาทของความเชื่อว่ามีหน้าที่ต่อสังคม ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. พระมหาวิระ สุขแสง⁷ ศึกษาวิจัยเรื่อง มะมีวด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ มะมีวด เป็นพิธีกรรมการเข้าทรงที่จัดทำขึ้นเพื่อรักษาผู้ป่วยที่ไม่สามารถหาสาเหตุของการป่วยได้ ซึ่งเชื่อกันว่าผู้ป่วยถูกคุณไสย ถูกกระทำจากสิ่งเร้นลับหรือเชื่อว่าถูกวิญญาณร้ายสิง ญาติของผู้ป่วยจะเชิญครูมะมีวดมาประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ โดยการเชิญภูตผีวิญญาณ และเทวดา มาถามว่าผู้ป่วยป่วยด้วยสาเหตุใด ถ้ามถึงสิ่งที่ผู้ป่วยได้กระทำการล่วงเกินโดยเจตนาหรือไม่เจตนา จากนั้นถามถึงสิ่งที่ภูตผีและเทวดาต้องการโดยยินยอมทำตามสิ่งที่ประสงค์ จากนั้นอ่อนนอบขอให้อุทิศผีและเทวดาช่วยขจัดปัดเป่าให้หายจากโรค นอกจากนี้ในวันทำพิธียังมีการเชิญวิญญาณของผีบรรพบุรุษของผู้ป่วย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านมาช่วยปัดเป่าโรคภัยให้ด้วย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาถึงรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ในพิธีกรรม เรื่องรูปแบบของพิธีกรรม องค์ประกอบของพิธีกรรม สาเหตุที่ต้องมีพิธีกรรม รวมถึงคำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้ในพิธีกรรม มะมีวด

2. นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ⁸ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ร่างทรง : บทบาทที่มีต่อสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษาที่อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา กล่าวถึง สาเหตุในการที่เจ้ามาจับทรง มี 4 ประการคือการที่มนุษย์ขาดศีลธรรมเจ้าจึงมาช่วยจรรโลงศาสนา ประการที่สอง ลงมาช่วยเหลือมนุษย์เช่นรักษาโรค ให้คำปรึกษา ประการที่สาม เกิดจากความผูกพันในอดีตชาติจึงมีการตามมากุ้มครอง ประการที่สี่ เพราะคนตัดไม้ทำลายป่าทำให้เจ้าในป่าไม่มีที่อยู่ต้องมาจับร่างทรง คุณสมบัติของผู้ที่มาเป็นร่างทรง มี 2 แนวคิด คือ ต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม หรือเป็นผู้ที่เจ้าต้องการมาจับทรง เช่นเป็นคนที่จะตายจะขาด หรือเป็นคนที่มีลักษณะคล้ายเจ้า เช่น เจ้าที่ชอบดื่มสุรา ก็จะเลือกคนทรงที่ชอบดื่มสุรา เป็นต้น สาเหตุที่คนยอมรับเป็นร่างทรง เนื่องมาจากการทนความเจ็บป่วยไม่ไหว และรักษาด้วยวิธีการสมัยใหม่ไม่หาย ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานคนจึงยอมรับเป็นร่างทรง ความเชื่อในการถูกเลือกเป็นร่างทรง ร่างทรงทุกคนเชื่อว่าเจ้าเท่านั้นที่เลือกกว่าจะให้ใครเป็นร่างทรง โดยทำให้ป่วย อาจเป็นระยะยาว 1-15 ปี หรือ ระยะสั้นราว 1 ปี เมื่อผู้ป่วยรู้ว่าตนได้ถูกรับเลือกและยอมรับเป็นร่างทรงก็หายจากอาการป่วย และคนที่จะเป็นร่างทรงจะต้องมีคนในตระกูลเคยเป็นร่างทรง มาก่อน

⁷ พระมหาวิระ สุขแสง, “มะมีวด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์” (การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเขมรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550).

⁸ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, “ร่างทรง: บทบาทที่มีต่อสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษาที่อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532), 26-29.

3. อมาวสี เถียรถาวร⁹ ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง เจ้าพ่อศรีนครเตา : บทบาทและความสำคัญของการถือผีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษาบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม กล่าวถึงบทบาทของความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อศรีนครเตาว่ามีหน้าที่ทั้งทางตรงและหน้าที่แฝง คือ มีหน้าที่ในการควบคุมสังคม สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

4. อำพล วิจิตขจี¹⁰ ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ระบบเสียงภาษาเขมรบ้านหน้าวัดใต้ ตำบลลงน้อย กิ่งอำเภอรามราช จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยสรุประบบเสียงภาษาเขมรถิ่นบ้านหน้าวัดใต้ไว้อย่างเป็นระบบ ทั้งหน่วยเสียงสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งอธิบายเรื่องเสียงพยัญชนะควบกล้ำไว้ด้วย

5. อารี ถาวรเศรษฐ์¹¹ เขียนหนังสือ คติชนวิทยา กล่าวถึงคุณค่าของความเชื่อ ว่ามีคุณค่าต่อมนุษย์และสังคมหลายประการ คือ เป็นหลักในการดำรงไว้ซึ่งพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเครื่องกำหนด ควบคุม พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้มีระเบียบวินัย และอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เป็นเครื่องช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดอันเกิดจากปัญหาที่ยังไม่มีทางออก เป็นการส่งเสริมจริยธรรม ความสามัคคี ความกตัญญูในชุมชน และเป็นการส่งเสริมให้บุคคลเป็นผู้มีสติ รอบคอบและช่างสังเกต

⁹ อมาวสี เถียรถาวร, “เจ้าพ่อศรีนครเตา : บทบาทและความสำคัญของการถือผีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษาบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532), 206-214.

¹⁰ อำพล วิจิตขจี, “ระบบเสียงภาษาเขมรบ้านหน้าวัดใต้ ตำบลลงน้อย กิ่งอำเภอรามราช จังหวัดฉะเชิงเทรา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547).

¹¹ อารี ถาวรเศรษฐ์, *คติชนวิทยา* (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2546),

บทที่ 2

สภาพบ้านหัวสำโรงและการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร

ประวัติความเป็นมาของบ้านหัวสำโรง

1.สภาพพื้นที่

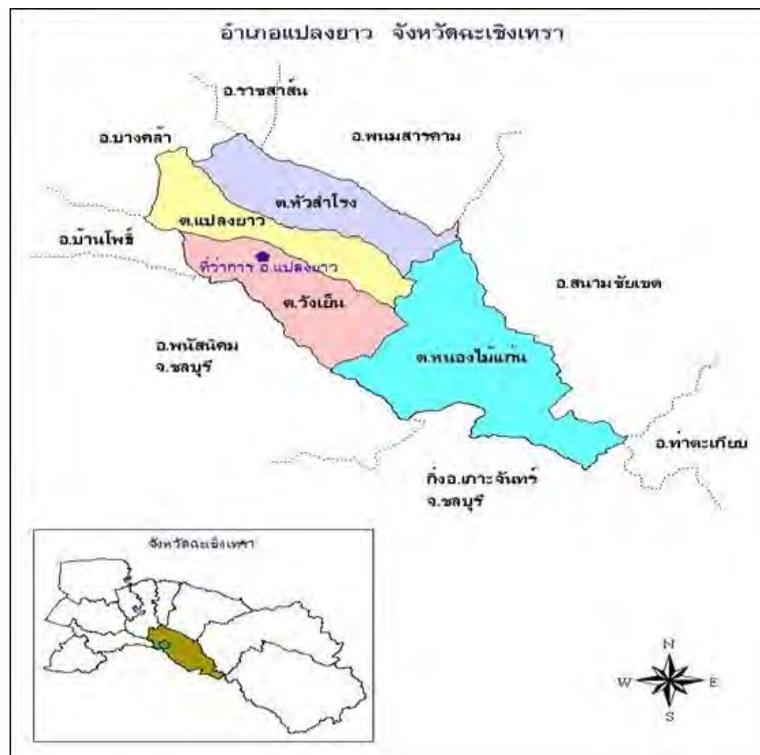
ที่ตั้ง ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีหมู่บ้านทั้งหมด 12 หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งหมด 9,758 คน อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอแปลงยาวบนเส้นทางหลวงสาย331 (ฉะเชิงเทรา – สัตหีบ) มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับ อำเภอราชสาส์น บางคล้า พนมสารคาม

ทิศตะวันออกติดต่อกับ อำเภอพนมสารคาม และสนามชัยเขต

ทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว

ทิศใต้ติดต่อกับ ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงเขตตำบลหัวสำโรง

จากการศึกษาและสำรวจข้อมูล พบว่า พื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านหัวลำโพงนั้น เดิมเป็นชุมชนที่มีบรรพบุรุษเชื้อสายเขมรหลายชุมชน คือ รอยต่อระหว่างตำบลหัวลำโพง กับอำเภอพนมสารคามบริเวณตำบลดงยาง และสระสองตอน นอกจากนี้ตำบลอื่นในอำเภอแปลงยาวยังมีชุมชนที่มีบรรพบุรุษเชื้อสายเขมรจำนวนมาก คือ ตำบลวังเย็น ตำบลแปลงยาว และอำเภอใกล้เคียง คือ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น

2. สภาพหมู่บ้านโดยรวมจากอดีตถึงปัจจุบัน¹

บ้านหัวลำโพงเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ปัจจุบันแบ่งเป็น 12 หมู่บ้าน ในอดีตสภาพพื้นป่า มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีสภาพเป็นป่าไม้เบญจพรรณ เช่น ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้ยาง และอื่นๆ สลับกับป่าทุ่งและที่ราบลุ่ม บริเวณที่ราบลุ่มใช้ทำนาปลูกข้าว มีแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่ง ซึ่งสามารถใช้เป็นเส้นทางสัญจรในหน้าน้ำหลาก และใช้เป็นแหล่งหาอาหาร ส่วนหน้าแล้งใช้เส้นทางเดินเท้า หรือใช้เกวียนในการเดินทางและขนของป่าไปขายที่ตลาดอำเภอบางคล้า

ในอดีตชาวบ้านประกอบอาชีพหลักคือทำนาข้าว เข้าป่าตัดไม้ ทำเสาเข็ม เผาถ่านขาย ภายหลังมีการจัดสัมปทานให้เอกชนตัดไม้ในป่า เป็นเหตุให้ต้นไม้ใหญ่ถูกทำลาย ชาวบ้านต้องเปลี่ยนจากการพึ่งป่าเป็นพึ่งพืชเศรษฐกิจ เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย เนื่องจากพืชเศรษฐกิจให้ผลผลิตดีและทำรายได้สูง จึงทำให้มีการทำลายป่าอย่างรวดเร็วจนไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อพื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านที่ทำอาชีพเกี่ยวพันกับป่าต้องทำอาชีพอื่น ส่วนการทำนาข้าว เปลี่ยนเป็นนาแก้ง การทำนาเหลือแต่คนส่วนน้อย บางกลุ่มทำนาเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัวเท่านั้น

ราวปี พ.ศ. 2530 มีการตั้งนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ขึ้น มีนายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินในตำบลลำโพงกว่า 10,000 ไร่ เมื่อชาวบ้านได้เงินมาโดยง่ายก็นำไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เมื่อเงินที่ได้จากการขายที่ดินเริ่มหมดไป ประชาชนต้องเปลี่ยนตัวเองจากเจ้าของที่ดินไปเป็นลูกจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม นักเรียนส่วนใหญ่ตั้งความหวังว่าจะเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม มีความนิยมด้านวัตถุมากขึ้น ประชาชนจึงมุ่งทำงานหนักเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่โรงงาน ทำให้ความสัมพันธภาพในครอบครัวลดลง ทำให้เยาวชนขาดหลักยึดเหนี่ยว มีการแสดงออกในทางที่ผิด เช่น การขับรถมอเตอร์ไซค์แข่งกันบนท้องถนน ดิเคยาเสพติด ดิเคการ

¹ ทีมวิจัยหัวลำโพง, “การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวหัวลำโพง ตำบลหัวลำโพง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา,” ม.ป.ท., 2548, (อัดสำเนา)

พนักเป็นต้น นอกจากนี้การก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมเขตเวสต์ซิดี้ยังทำให้มีคนต่างถิ่นโยกย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านหัวลำโพงมากขึ้นเพราะต้องการเข้ามาทำงานในนิคมฯ

ในช่วงระยะเวลา 30-40 ปี มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชนเป็นอย่างมาก มีการเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ใช้ชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่เพิ่มขึ้น คนดั้งเดิมในพื้นที่กลายเป็นคนว่างงานหรือเป็นลูกจ้างในโรงงาน ผู้สูงอายุเลี้ยงลูกหลานอยู่กับบ้าน มีคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้หมู่บ้านหัวลำโพงในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก

3. ประวัติศาสตร์ชุมชน²

ชุมชนบ้านหัวลำโพง เชื่อกันว่ากลุ่มคนที่มาตั้งชุมชนแห่งนี้ขึ้น เป็นชาวเขมรที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยของสมเด็จพระนเรศวร กล่าวคือเมื่อสมเด็จพระนเรศวรรบกับพม่านั้น ก็ถูกเขมรยกทัพมาตี จึงทำให้เกิดศึกสองทาง จึงได้ไปตีเขมรเพื่อกำจัดให้เหลือศึกทางเดียว เมื่อทรงได้รับชัยชนะจึงพาคคนไทยและกวาดต้อนคนเขมรกลับมายังอยุธยา โดยเดินทางเข้ามาทางจังหวัดปราจีนบุรีมุ่งหน้าไปอยุธยา เมื่อมาถึงแถบปราจีนบุรี บริเวณบ้านดงพระราม จึงมีการแยกย้ายกันเพื่อตั้งถิ่นฐานตามความต้องการ มีกลุ่มหนึ่งที่แยกจากกองทัพของพระนเรศวรจากบริเวณบ้านดงพระรามมาทางตะวันตกเป็นเส้นทางมุ่งสู่เมืองชายทะเล โดยมีผู้นำกลุ่มชื่อ เนียะแก้ว และเนียะซาน เชื่อกันว่าเป็นกลุ่มคนถูกกวาดต้อนมาจากหมู่บ้านลำโพง³ เมืองพระตะบอง เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณที่เป็นหมู่บ้านหัวลำโพงในปัจจุบัน เห็นมีต้นลำโพงอยู่และพิจารณาเห็นว่าเป็นพื้นที่เหมาะสมจะตั้งหลักแหล่ง จึงพากันปลูกบ้านเรือนบริเวณนี้ โดยเนียะแก้วเลือกปลูกบ้านอยู่ในบริเวณบ้านใน⁴ ซึ่งเป็นที่ดอนเหมาะแก่การปลูกบ้านและเป็นหัวหน้าหมู่บ้านนี้ ส่วนเนียะซาน ปลูกบ้านบริเวณริมทางเข้าหมู่บ้านบริเวณท่าเรือ⁵ หรือบริเวณศาลเจ้าพ่อซานในปัจจุบัน เพราะเนียะซานมีวิชาอาคมเก่งกล้าเชี่ยวชาญในเรื่องการจับช้าง บริเวณที่เนียะซานอยู่ก็เป็นทางเดินของช้างป่าที่ลงมาจากป่าเขาเพื่อหากินในท้องทุ่งป่าโขมก จากนั้นให้คนปลูกโรงเรือนขึ้นหลังหนึ่งบริเวณต้นลำโพงพร้อมให้มีน้ำดื่มไว้มิให้ขาด และให้จัดคนในหมู่บ้านมาอยู่ที่โรงเรือนนี้ประจำ เนื่องจากบริเวณนี้เป็นจุดนัดพบของคนสำโรงที่จะเดินทางไปบางคล้า พนมสารคาม หรือออกจากหมู่บ้านไปท้องทุ่งเพื่อตักน้ำ จึงทำให้กลายเป็นจุดที่เนียะแก้วใช้เป็นที่พักชั่วคราวกันระหว่างคนในหมู่บ้านกับพรรคพวกของคนที่เดินทางตามมาทีหลัง เพราะเส้นทางนี้เป็นเส้นทางติดต่อกันตั้งแต่ชายทะเลเมืองชลบุรีไปถึงประเทศเขมรได้เลย ครุบุญลือ สระบุรินทร์ อายุ 83 ปี (พ.ศ. 2549) ได้ให้ข้อมูลว่า ขณะที่ตนเป็นเด็ก

² เรื่องเดียวกัน, 8 .

³ ปัจจุบันเป็นอำเภอลำโพง

⁴ ปัจจุบันคือ หมู่ 1 ตำบลหัวลำโพง

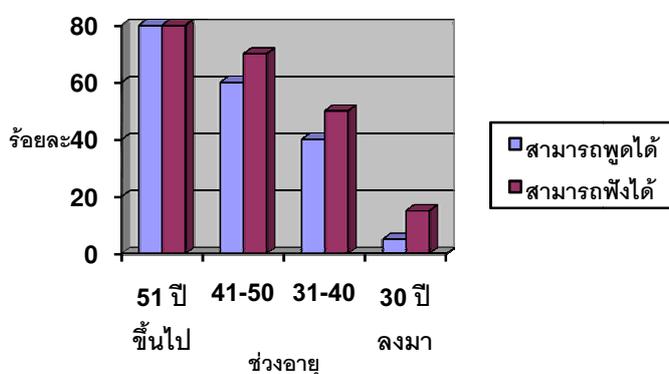
⁵ สาเหตุที่เรียกว่าท่าเรือ เพราะในสมัยก่อนบริเวณนี้ใช้เป็นที่เรือขนส่งข้าวและสินค้าต่างๆ

ได้ใช้บริเวณนี้เป็นที่พักอาศัยเวลาเลี้ยงควายจะมีเด็ก ๆ มาคอยอยู่ทุกวัน เพราะผู้ใหญ่บอกให้มาคอย แต่ไม่รู้ว่าให้มาคอยอะไรซึ่งอาจเป็นอุบายเพื่อใช้ในการรับส่งข่าวของคนภายนอกหมู่บ้านที่ผ่านไป มาก็เป็นได้ ที่มาของชื่อหัวสำโรงนั้น สันนิษฐานว่า อาจมาจากบริเวณที่นี่ยะชานอาศัยอยู่มี โรงเรือนอยู่บริเวณริมทาง 3 หลังหรือ 3 โรง คนจึงเรียกเพี้ยนเป็นสำโรง หรืออาจจะตั้งตามชื่อ หมู่บ้านเดิมของคนทีพระตะบอง หรือจะเรียกตามต้นสำโรงใหญ่ ทางเข้าหมู่บ้านก็เป็นได้ ส่วนคำว่าหัวนั้นเพิ่มเข้ามาภายหลังจากที่มีชาวเขมรมาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้เมื่อประมาณไม่เกิน 200 ปีที่แล้ว จากนั้นมีคนลาวที่ย้ายมาจากหมู่บ้านกลาง อำเภอพนมสนธิคม เข้ามาอยู่ในบริเวณที่เรียกว่าบ้านกลาง หัวสำโรง ภายหลังก็มีชาวจีนที่เข้ามาค้าขายอยู่ที่อำเภอพนมสารคามโยกย้ายมาอยู่บริเวณหัวสำโรง ในปัจจุบัน โดยประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น เผาถ่าน ปลูกผัก ต่อมาก็มมีคนจีนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามาทำการค้าในตลาดหัวสำโรงจนถึงปัจจุบัน

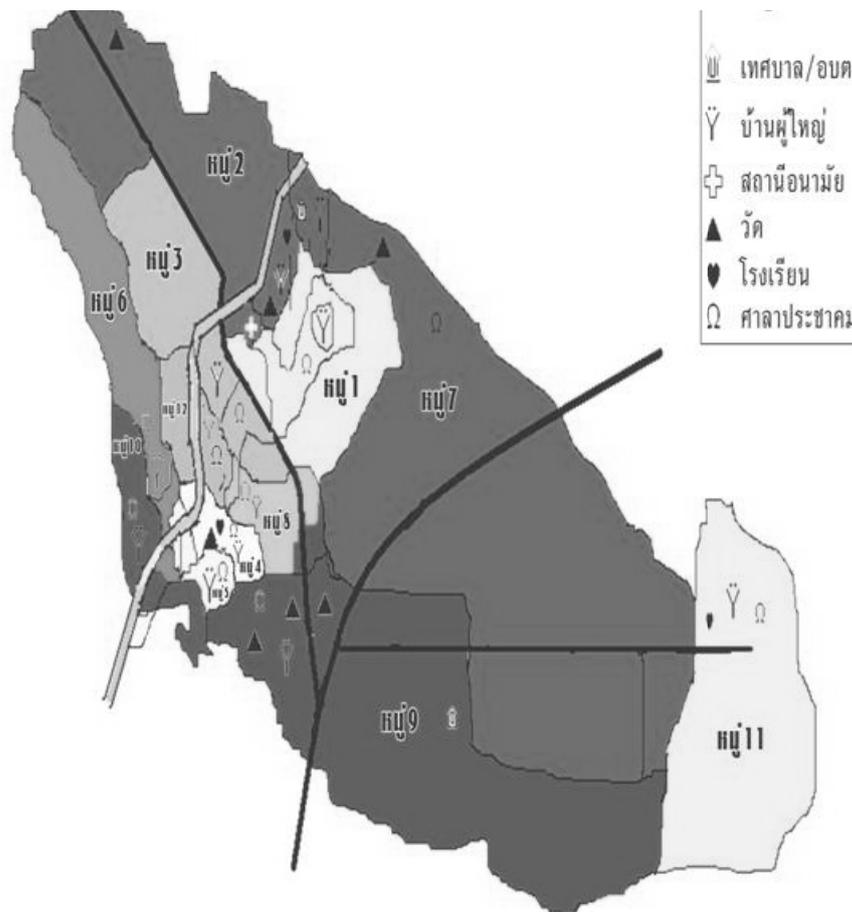
4. วัฒนธรรมเขมรในหมู่บ้านหัวสำโรง

จากการสำรวจและเก็บข้อมูล พบว่า หมู่บ้าน หัวสำโรงมีวัฒนธรรมของเขมรอยู่พอสมควร อาจเป็นเครื่องยืนยันหรือพิสูจน์ได้ว่า ชุมชนแห่งนี้ เดิมมีชาวเขมรอาศัยอยู่ ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมและพอสรุปได้ดังนี้

4.1 ภาษาพูด ในหมู่บ้านหัวสำโรงมีประชาชนที่สามารถพูดและฟังภาษาเขมรได้เป็นจำนวนมากแต่ไม่ปรากฏว่ามีภาษาเขียนใช้ ชุมชนของชาวไทยเชื้อสายเขมรนี้ ส่วนใหญ่จะมีการตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นกลุ่มอยู่ตามหมู่ต่าง ๆ ในตำบลปะปนไปกับชาวไทยเชื้อสายลาว และจีน บริเวณที่มีชาวไทยเชื้อสายเขมร คือ บริเวณ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 10 ซึ่งส่วนใหญ่คนที่สามารถพูดได้จะเป็นคนที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ส่วนตั้งแต่ 40 ปีลงมาสามารถฟังได้และสามารถพูดได้เป็นบางครั้ง ส่วนเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีส่วนใหญ่ฟังออกเป็นบางครั้ง และไม่ได้รับการฝึกให้พูดภาษาเขมร ดังแผนภูมิแสดงความสามารถในการใช้ภาษาเขมรของชาวบ้านหัวสำโรงโดยประมาณ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 ความสามารถในการใช้ภาษาเขมรของชาวบ้านหัวสำโรงโดยประมาณ

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงพื้นที่หมู่บ้านในตำบลหัวสำโรง

หมู่บ้านที่มีชาวเขมรอาศัยอยู่หนาแน่น คือ หมู่ที่ 10 , 6, 2, 7 และหมู่ที่ 1 ส่วนหมู่ 4 และหมู่ 9 บรรพบุรุษดั้งเดิมเป็นชาวเขมร แต่ปัจจุบันมีชาวลาวและจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

4.2 เพลงพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านที่หมู่บ้านหัวสำโรงนี้ เป็นเพลงที่ใช้ในการร้องเล่น หลังจากทำงาน เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ จะมีเนื้อเพลงเป็นภาษาเขมร เนื้อหาเกี่ยวกับหนุ่มสาว เป็นส่วนใหญ่ เช่น เพลง เมินล่อ

เพลง เมินล่อ (ไก่อ่าง)

- mən	lɑɑ	weelia	caq	həə	paksəə	mhəə	con	sbok
- เมิน	ล่อ	เวเลีย	จะ	เฮอ	ปักเซอ	มเหอ	จน	สะบก
- ไก่อ	่าง	เมื่อยาม	จะ	บิน	ปักชิน	มาบิน	ใส่	รัง

- yuu yuu weε mok maɑ maɑ caq pləc khuən baɑŋ sia həy kramɑŋ
- ยู ยู แว มก มอ มอ(ซ่า)จะ เฟลิจ ควน บอง เชีย เฮย กระมั่ง
- นานๆ หั้น หน้า มา มอง จะ ลืม ตัว พี่ เสีย แล้ว กระมั่ง

เพลงเซาะเซะ

- thiŋ naɑ la naay naay naay naay naay naay naay naay
- ทิง นอ ละ หน้อย หน้อย นอย น้อย นอย นอย นอย นอย (ซ่า)
- (ทำนองสร้อย)

- saq seq la ka prim prim (qa la wa) saq seq la ka prim prim
- เซาะ เซะ ละ ก็ พรีเม พรีเม (อะละวะ) เซาะ เซะ ละ ก็ พรีเม พรีเม
- (ทำนองสร้อย)

- niŋ ca yua muəy baɑŋ niw sdaay muəy pəoon
- นิง จะ ยัว มวย บอง นิว สดาย มวย ปะโอน(ซ่า)
- ครั้น จะ เอา หนึ่ง พี่ ยัง เสียตาย หนึ่ง น้อย

- niŋ ca yua taŋ pii khaat maay kee cee yua
- นิง จะ ยัว ตัง ปี่ ขาด มาย เก เจ ยัว
- ครั้น จะ เอา ทั้ง สอง กลัว แม่ เขา ค่า เอา

4.3 สิ่งก่อสร้าง บ้านหัวสำโรงในปัจจุบันมีการสร้างอาคารบ้านเรือนในแบบสมัยใหม่มาแล้ว โดยนิยมสร้างบ้านเป็นบ้านปูนปูกระเบื้อง แต่มีสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนชาวเขมรดั้งเดิม คือ บ่อน้ำ บ่อน้ำแห่งนี้ตั้งอยู่ที่วัดหัวสำโรงด้านข้างพระอุโบสถ ปัจจุบันเป็นบ่อน้ำ แต่อดีตไม่ทราบว่าจะใช้เป็นสถานที่ทำอะไรมาก่อน เพราะไม่มีหลักฐานบอกไว้ว่าสร้างขึ้นโดยมีจุดประสงค์ใด และสมัยใด จากการสอบถามนางเผย สุริแสง ปัจจุบัน อายุ 81 ปี กล่าวว่าตั้งแต่เกิดมาก็เห็นบ่อน้ำแห่งนี้มีอยู่แล้ว ตอนแรกบ่อก็ลึกพอสมควรภายหลังมีการขุดลอกเอาสิ่งที่อยู่ก้นบ่อขึ้นจึงทำให้มีขนาดลึกเพิ่มมากขึ้น ลักษณะของบ่อน้ำนี้มีลักษณะเป็นทรงสี่เหลี่ยม แตกต่างไปจากบ่อน้ำที่พบเห็นโดยทั่วไป ไม่มีการวางวงบ่อ รอบๆ มีการก่อเป็นรั้วหรือระเบียงขึ้นมาสูงระดับเข่า ฉลุลายลงบนหินทรายหยาบคล้ายการแกะสลักตามลักษณะศิลปะของเขมร สาเหตุที่คาดว่าสิ่งก่อสร้างนี้เป็นศิลปะตามแบบเขมรเนื่องจากพบว่า โครงสร้าง การวางผังของสถานที่แห่งนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับของเขมรดั้งเดิม คือ

1. บ่อน้ำทรงสี่เหลี่ยม โดยปกติเรามักพบบ่อน้ำที่มีลักษณะเป็นวงกลม แต่บ่อน้ำที่นี่ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม ไม่มีการวางวงบ่อ ด้านในเป็นหินดาน แรกเริ่ม ขอบบ่อด้านบนยังไม่สูงเช่นในปัจจุบัน ราวปี พ.ศ. 2460 ได้มีการบูรณะโบสถ์ใหม่ขึ้นจึงได้มีการนำอิฐที่เหลือจากการสร้างโบสถ์มาก่อเป็นขอบบ่อขึ้นมาตามรูปเดิม ซึ่งก็เป็นทรงสี่เหลี่ยมนั่นเอง

2. ระเบียงรอบบ่อน้ำ บริเวณรอบบ่อน้ำจะมีระเบียงล้อมรอบทั้งสี่ด้าน แต่ละด้านจะมีช่องไว้สำหรับเดินเข้าไปด้านในได้ ซึ่งแต่ละด้านจะประกอบไปด้วยหินทรายหยาบที่แกะสลักคล้ายกับลูกกรงในสมัยนี้ นอกจากนี้ บริเวณสุดของลูกกรง จะมีหินทรายหยาบ สลักเป็นลวดลายต่าง ๆ คล้ายกับศิลปะแบบเขมร แต่ขณะเดียวกันก็มีบางภาพที่มีการสลักเป็นรูปคนและจักรยานคันใหญ่ อาจทำให้สันนิษฐานได้ว่า การสร้างสถานที่แห่งนี้อาจทำขึ้นในราวสมัยรัชกาลที่ 5 เพราะจักรยานเริ่มเข้ามาในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่เนื่องจากมีคนเขมรอาศัยอยู่บริเวณนี้จึงก่อสร้างโดยอาจนำแนวคิดการวางผังตามแบบเขมรก็เป็นได้

ภาพที่ 3 ระเบียงรอบบ่อน้ำ

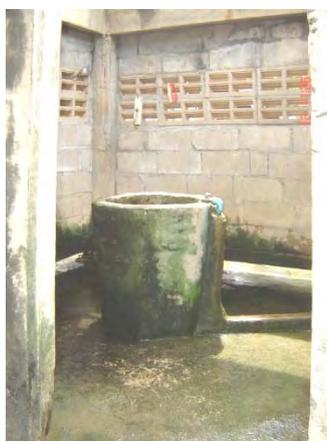

ภาพที่ 4 ภาพสลักที่เสาริมลูกกรง

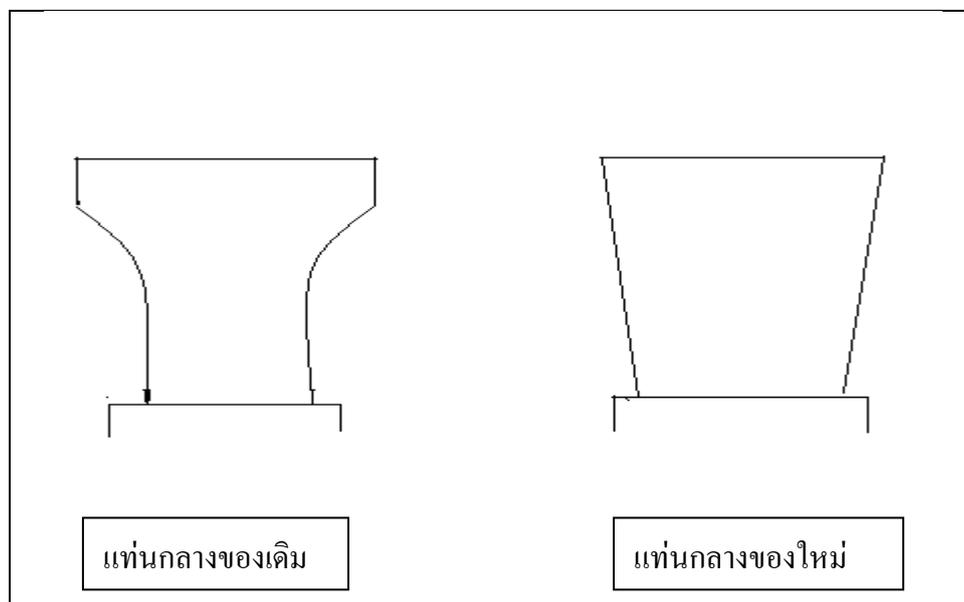
ภาพที่ 5 ลูกกรงของระเบียง

3. แพนผังโดยรวม มีลักษณะคล้ายคลึงกับการวางผังในการสร้างปราสาทของเขมร คือ ในตำแหน่งที่ตรงกับบ่อน้ำ จะมีทางเดินที่เรียกว่าเสานางเรียง นำไปสู่แท่นตรงกลาง ซึ่งมีลักษณะเป็นฐาน แล้วก่อขึ้นมาคล้ายดอกบัว มีแปดเหลี่ยม ด้านในกลวง ถ้าจะเปรียบกับการวางผังของเขมร คือ ระเบียงโดยรอบ คือ ส่วนที่คล้ายกับระเบียงคต บ่อน้ำตรงกลางเปรียบเสมือนบาราย และแท่นตรงกลางด้านในเปรียบเสมือนสถานที่ประดิษฐานศิวลึงค์ สาเหตุที่เปรียบแท่นตรงกลางว่าเหมือนสถานที่ประดิษฐานศิวลึงค์นั้น เพราะไม่มีใครบอกได้ว่า แท่นตรงกลางที่สูงจากพื้นราว 1 เมตรนั้นมีไว้ทำอะไร แต่ตำแหน่งที่ตั้งนั้นตรงกับบ่อน้ำและตรงกับตำแหน่งทางเข้าจากระเบียง อาจเป็นไปได้ว่าคนที่สร้างสถานที่แห่งนี้ต้องการสร้างขึ้นเพื่อให้เหมือนกับบ้านเมืองของตน อาจมีการนำสิ่งที่เคารพมาไว้ตรงแท่นนี้เพื่อเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนก็เป็นได้

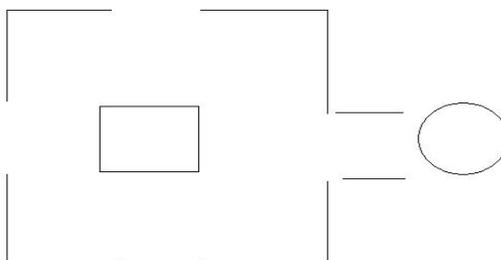
ภาพที่ 6 แท่นตรงกลางอาจเป็นที่ประดิษฐานสิ่งเคารพมาก่อน

จากคำบอกเล่าของนายจิรวัดน์ สุริแสง ว่าเดิมตัวแท่นตรงกลางนี้มีลักษณะคล้ายกับดอกบัว ภายหลังมีการฉาบปูนทับของเดิมจนกลายเป็นลักษณะทรงกระบอก อย่างในปัจจุบัน

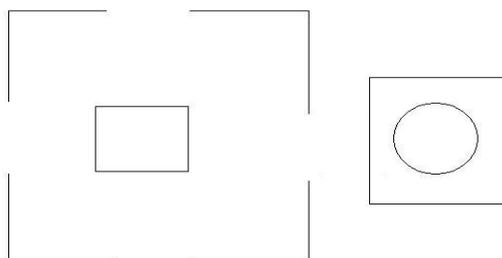

ภาพที่ 7 รูปร่างแท่นของเดิมและหลังการ โบกปูนทับ

ภายหลังต่อมาเสานางเรียงที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างระเบียงรอบบ่อน้ำและแท่นตรงกลาง ถูกทุบออกไป คาดว่าน่าจะมาจากการที่พระสงฆ์ในสมัยก่อนมีจำนวนมาก ต้องใช้น้ำจากบ่อน้ำนี้ เห็นว่าไม่สะดวกทำให้สถานที่คับแคบจึงทุบออกไป นอกจากนี้ราวปี พ.ศ. 2533 ได้มีการสร้างตัวอาคารรอบบริเวณแท่นตรงกลางขึ้นเพื่อให้ พระสงฆ์ใช้เป็นที่พักน้ำได้อย่างสะดวกและมีการเทพื้นบริเวณพื้นที่ทั้งหมด ด้านบนใช้เป็นที่สำหรับวางแท่งค้ำน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ภายในวัด

ภาพที่ 8 แผนผังบ่อน้ำของเดิม

ภาพที่ 9 แผนผังบ่อน้ำของใหม่

4.4 เครื่องมือเครื่องใช้ จากการสำรวจพบว่าในหมู่บ้านหัวสำโรงมีเครื่องมือที่เรียกว่า เคียวเกี่ยวข้าวเขมร อยู่หลายบ้าน ปัจจุบันมีเก็บอยู่ที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านบ้านหัวสำโรง บ้านนาง สัมลิ้ม สระบุรีรินทร์ บ้านอาจารย์อ่องอาจ บ้านอาจารย์ฉันทนา สระบุรีรินทร์ (ปัจจุบันถวายสมเด็จพระเทพฯแล้ว) เคียวนี้เป็นเครื่องช่วยย่นย่นอย่างหนึ่งว่า พื้นที่นี้เดิมน่าจะเป็นชุมชนที่มีชาวเขมรอาศัยอยู่

ภาพที่ 10 เคียวเขมร

ภาพที่ 11 นางสัมลิ้มเจ้าของเคียวเขมร

5. ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเขมรในชุมชน

ชาวบ้านหัวสำโรงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ จึงมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ในด้านประเพณีมีความคล้ายคลึงกับชุมชนอื่นๆ แต่เนื่องจากคนในพื้นที่เป็นชาวไทยเชื้อสายเขมร จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับเขมรอยู่บ้าง ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีเขมร จากการศึกษาและเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของผีเขมรเป็น 2 ประเภท คือ ผีเขมรที่เคารพกันโดยนับถือว่าเป็นเจ้าพ่อ และผีเขมรที่เป็นผีบรรพบุรุษ

ผีเขมรที่เคารพกัน โดยนับถือว่าเป็นเจ้าพ่อนั้นมีอยู่ 2 ที่คือ เจ้าพ่อแก้ว และเจ้าพ่อซาน ซึ่งเจ้าพ่อทั้งสองนี้มีอิทธิพลและอยู่ร่วมกับชุมชนมาเป็นเวลานาน โดยชาวบ้านเชื่อกันว่าเจ้าพ่อซานคือหัวหน้าของกลุ่มชนเขมรที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรที่ชื่อว่า เนียะซานนั่นเอง ส่วนอีกที่คือเจ้าพ่อแก้วนั้น จากการสอบถามลุงเจียบ สุริแสง กล่าวว่า น่าจะเป็นคนจีนมาแต่เดิม⁶ โดยสังเกตได้จากป้ายหน้าศาลที่เป็นภาษาจีน เจ้าพ่อแก้วเป็นเพื่อนสนิทกับตาซาน และแบ่งที่อยู่กันคือตาแก้วอยู่บ้านในและตาซานอยู่บริเวณท่าเรือ หลังจากทั้งสองซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้าหมู่บ้านเสียชีวิตลงได้สร้างศาลเจ้าไว้เป็นตัวแทนคือ ศาลเจ้าพ่อแก้วตั้งอยู่ในบริเวณตลาดหัวสำโรง และศาลเจ้าพ่อซานตั้งอยู่บริเวณท่าเรือ เจ้าพ่อทั้งสองนี้ นับว่า มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะชาวบ้านต่างใช้เป็นที่พึ่งทางจิตใจ กล่าวคือ หากใครมีเรื่องเดือดร้อน ไปเกณฑ์ทหาร ไปแข่งขันหรือมีเหตุการณ์ต่างๆ ที่ไม่ดีเกิดขึ้น ก็มักจะมาบนบานศาลเจ้าพ่อแก้ว หรือเจ้าพ่อซานเสมอ ดังธรรมเนียมปฏิบัติที่ปรากฏให้เห็นและสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน สามารถใช้เป็นเครื่องบงบอกได้ถึงอิทธิพลของศาลเจ้าทั้งสองแห่งนี้ คือ

ประเพณีแห่หน้าคไปศาลเจ้าพ่อซาน

การอุปสมบทของชาวหัวสำโรงมีธรรมเนียมที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ก่อนพิธีทำขวัญนาคในเวลาเย็นจะต้องแห่หน้าคไปที่ศาลเจ้าพ่อซาน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าเจ้าพ่อท่าเรือ⁷ ขบวนแห่นี้จะมีแต้รง หรือกลองยาว แล้วแต่เจ้าภาพงานจะหามาเพื่อความสนุกสนาน หน้าขบวนแห่จะมีชาวบ้านมารำนำหน้า นำนาคออกจากวัดไปท่าเรือ เมื่อไปถึงจะให้หน้าคและพ่อแม่เข้าไปจุดธูปเพื่อบอกเจ้าพ่อซาน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของหมู่บ้านเป็นเจ้าที่เจ้าทางที่อยู่มาก่อน และเพื่อขอมา

⁶ แต่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเจ้าพ่อแก้วน่าจะเป็นคนเขมร เพราะมีชื่อคล้ายกับผู้นำกลุ่มคนเขมรที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในไทย ซึ่งตามประวัติของหมู่บ้าน เล่าว่า เนียะแก้วและเนียะซานเป็นผู้นำกลุ่มเขมรที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาเมื่อตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้เนียะแก้วปกครองบริเวณบ้านใน ส่วนเนียะซานปกครองบริเวณท่าเรือ ซึ่งบริเวณที่เนียะแก้วปกครอง ก็เป็นบริเวณที่ครอบคลุมพื้นที่ด้านในหมู่บ้าน ซึ่งรวมไปถึงบริเวณที่ตั้งศาลเจ้าพ่อแก้วอยู่ด้วย จากการสอบถามข้อมูลจากนายชำนาญ สรรวมศิริ กล่าวว่า มีการย้ายศาลเจ้าจากบริเวณโรงลิเกเก่ามาไว้ที่ศาลเจ้าพ่อแก้ว และมีการสร้างน้ำเต้าขนาดใหญ่พร้อมทำป้ายที่เขียนด้วยภาษาจีนไว้ จึงทำให้คนเข้าใจผิดว่าเจ้าพ่อแก้วเป็นคนจีน

⁷ สาเหตุที่เรียกว่าเจ้าพ่อท่าเรือ เพราะในสมัยก่อนบริเวณนี้ใช้เป็นที่เรือสำหรับขนส่งข้าวและแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ ของคนในชุมชนและต่างชุมชน จึงทำให้เรียกรวมไปว่าเป็นเจ้าพ่อท่าเรือเพราะอยู่ในบริเวณเดียวกัน

และขอลาอุปสมบท จากนั้นพวกนางรำที่มาด้วย ก็จะมาพื่อนำหน้าศาลครูใหญ่ แล้วก็แห่ناق กลับไปที่วัด เพื่อทำขวัญนาคและอุปสมบทในวันรุ่งขึ้น

การแห่ناقไปศาลเจ้าพ่อชานนี้ ทุกคนที่บวชที่วัดหัวลำโรงจะต้องไปทำพิธีลา ไม่ไปไม่ได้ หากมีเหตุสุดวิสัย เช่น ฝนตกแรง ไปไม่ได้จริง ๆ จะต้องจุดธูปบอกกล่าว

นอกจากประเพณีแห่ناقไปศาลเจ้าพ่อแล้วยังมีธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับผีเขมรที่เป็น เจ้าพ่อ ปรากฏให้เห็นคือ

ธรรมเนียมการบนบานศาลเจ้าพ่อแก้ว

ศาลเจ้าพ่อแก้วเป็นศาลขนาดปานกลางตั้งอยู่ในบริเวณวัดหัวลำโรง เป็นศาลที่ชาวบ้าน เชื่อกันว่ามีเจ้าพ่อชื่อแก้วอยู่ เวลาที่มีเรื่องเดือดร้อน ไม่สบาย หรือจะเดินทาง ไปแข่งขันต่างๆ ก็จะมีการมาบนกับเจ้าพ่อแก้วขอให้สมหวัง เมื่อได้สิ่งที่บนตามประสงค์แล้วก็จะมาแก้บน ซึ่งสิ่งของแก้ บนขึ้นอยู่กับผู้บนว่าจะแก้ด้วยสิ่งใด แต่ส่วนใหญ่จะแก้ด้วยเหล้า หัวหมู ไก่ต้ม มะพร้าวอ่อน และ ขนมเปี๊ยะ

ทั้งนี้เวลาที่มีการบนบาน ไม่ว่าจะบนที่ศาลเจ้าพ่อแก้วหรือเจ้าพ่อชานก็ตาม จะต้องเอ่ย ชื่อให้ครบทั้ง 2 ที่ เพราะถือว่า เจ้าสองแห่งนี้เป็นเพื่อนที่สนิทกันมาก อีกประการเพื่อให้เจ้าทั้งสอง แห่งได้ช่วยเหลือผู้ที่มาบนบานได้เต็มที่

ประเพณีสงกรานต์

ในวันสงกรานต์จะมีการนิมนต์พระที่วัดไปสวดบริเวณศาลเจ้าพ่อชาน ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญเลี้ยงพระ เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์แล้วชาวบ้านจะร่วมกันเล่นการละเล่นต่างๆ ในบริเวณศาล เจ้าพ่อชาน เช่น มอญซ่อนผ้า ปิดตาตีกบ โยนสะบ้า เป็นต้น

ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเขมรที่เป็นผีบรรพบุรุษเขมรมีอยู่ 3 พิธีกรรมคือ การเช่น โคนตา เบบาจาคม และพิธีเลี้ยงผีเขมร

การเช่น โคนตา

การเช่น โคนตาหรือเช่น โคนตา คือ พิธีกรรมที่ลูกหลานจัดขึ้นเพื่ออุทิศอาหารไปให้ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีนี้ในเดือน 10 ตรงกับวันสารทไทย เริ่มจากเข้าไป ทำบุญที่วัด เมื่อถึงเวลาเย็นจะมีการเช่น ให้ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมีเครื่องเช่นคือ ข้าวต้ม หมู ข้าวต้มกล้วย กระจยาสารท ไก่ต้ม เหล้า สำหรับข้าวคาว หวาน คือ ข้าวสุกคว่ำใส่ซาม 4 ซาม 1 สำหรับ กับข้าว 4 ถ้วย 1 สำหรับ และ ของหวาน 4 ถ้วย 1 สำหรับ เมื่อเตรียมเครื่องเช่นเรียบร้อยแล้ว จะ

จุดรูป เทียน ปักที่เครื่องเช่นทุกอย่าง อย่างละ 1 ดอก จากนั้นรินเหล้าใส่แก้ว แล้วเรียกปู่ตายายให้ มากินเครื่องเช่น โดยเรียกเป็นภาษาเขมร จากนั้น ก็นำเหล้าไปเททิ้งในร่อง⁸ จากนั้นก็รินเหล้าใส่ แก้วอีก สักครู่ก็นำเหล้าไปเททิ้งในร่องอีก ทำเช่นนี้จนรินเหล้าใส่แก้วครบสามครั้ง ก็จะนำข้าวมา 1 ถ้วย และจับเครื่องเช่นอย่างละชนิดใส่ในชาม จากนั้นรินเหล้าใส่ เรียกว่า จับจำแน (cap cam nee) (46) จากนั้นนำชามนี้ไปวางไว้ริมทางอาจเป็นทางสามแพร่งหรือไม่ก็ได้ และกรวดน้ำ เป็นอัน เสร็จพิธี

ตัวอย่าง คำกล่าวเรียกผีปู่ตายายมากินเครื่องเช่น

- ciidoon	ciitaa	caqtum	yiatsandaan	taŋ	pambəy	tih			
- จีโดน	จีตา	จีตุม	เยียดสันดาน	ตั้ง	ป่าเบย	ตีห์			
- คุณตา	คุณยาย	แก่เฒ่า	ญาติพี่น้อง	ตั้ง	แปด	ทิส			
- alew niq	dən	weelia	seen	doontaa	krayaasaat	hey			
- อะเลว	นิ	เดิน	เวเลีย	แซน	โดนตา	กระยาสาท			
- ตอน	นี้	ถึง	เวลา	เช่น	ปู่ย่า	กระยาสารท			
						แล้ว			
- kooncaw	qɑɑy	mɑɑ	sɛɛp mɑɑ	sɑɑy	pruəm	khnia	qiiteh		
- โคนจา	ออย	มอ	แซบ มอ	ชอย	ปรวม	คเนีย	อีเตอะห์		
- ลูกหลาน	ให้	มา	กิน	มา	-	พร้อม	กัน		
							เถอะ		
- kooncaw	taw	qɑɑy	kum	taw	məə	miət	kee		
- โคนจา	เตา	ออย	กุม	เตา	เมอ	เมียด	เก		
- ลูกหลาน	ไป	ให้	อย่า	ไป	มอง	ปาก	เขา		
- sɛɛpsɑɑy	qɑɑy	caqɛet	taw	sɛɛp	sɑɑy	hey	qɑɑy	puə	kooncaw
- แซบชอย	ออย	จะแอด	เตา	แซบชอย	เฮย	ออย	ปัว	โคนจา	
- กิน	ให้	อิม	ไป	กิน		แล้ว	ให้	พร	ลูกหลาน

⁸ เป็นการเทเหล้าทิ้งท้องร่อง แต่เนื่องจากปัจจุบันเกิดความเสียดาย จึงสมมติให้ปากคนเป็นเหมือน ร่อง ก็คือให้กินแทนที่จะเททิ้งนั่นเอง

- naw soksbaay qɑɑy wia thəə kaa kəət kamnəət mian taw
- เนา สกสบาย ออย เวีย เธอ กา เกิด กำเนิด เมียน เต่า
- อยู่ สุขสบาย ให้ มัน ทำ งาน เกิด ทำให้เกิด มี ไป

- taŋ qɑɑ taŋ kхания taw
- ตั้ง เอ้าะ ตั้ง คเนีย เต่า
- ั้ง หมด ั้ง กั้น ไป

คำแปลสรุป

ปู่ตายาย ญาติพี่น้องทั้งแปดทิศ เวลานี้ถึงเวลาเช่นโดนตากระยาสารทแล้ว ลูกหลานให้มากินมาอยู่พร้อม ๆ กันนะ ลูกหลานเอามาให้กินแล้วอย่าไปมองปากคนอื่นเขา กินให้อิ่มเลยนะ กินอิ่มแล้วก็อวยพรให้พวกลูกหลานอยู่สุขสบาย ทำมาหากินคล่องทุกคน ๆ นะ

ตัวอย่างคำกล่าวเวลากรวดน้ำ

- phneek khwaq chəəŋ bak mɑɑ mɪn baan yuə taw phyəə
- ผแนก ขวะ เชิง บัก มอ มิน บาน ยัว เต่า พยอ
- ตา บอด ขา หัก มา ไม่ได้ เอา ไป ฝาก

- kdaw baan nəq taacəq baan yəəŋ kdaw doot phləəŋ yuə taw qɑɑy qɑɑ
- กเต่า บาน เนอะ ตาเจ้อะ บาน เยิง กเต่า โดด เพลิง ยัว เต่า ออย เอ้าะ
- ร้อน ได้ - เย็น ได้ เรา ร้อน เหมือน ไฟ เอา ไป ให้ หมด

- naw cit sii baay naw sŋaay sii qəŋkɑɑ
- เนา จิด ซี้ บาย เนา สงาย ซี้ เอ็งกอ ...
- อยู่ ไกล่ กิน ข้าวสวย อยู่ ไกล่ กิน ข้าวสาร

คำแปลสรุป

ใครที่ตาบอด ขาหัก มาไม่ได้ ให้เอาไปฝากด้วย ขอให้ยู่งเย็นเป็นสุขความทุกชั่วร้อนต่าง ๆ เอาไปให้หมด อยู่ไกล่ก็ให้กินข้าวสวย อยู่ไกล่กินข้าวสาร...

เบบาจาตุม

เบบาจาตุมหรือ เซบาจาตุม คือ พิธีเช่นไหว้ผีปู่ย่าตายายเมื่อลูกหลานแอบลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงานเรียกว่า ผิดผี ซึ่งลูกหลานที่ทำผิดจะต้องมาบนหรือให้ญาติพี่น้องบนให้ก็ได้ หากเจ้าตัวไม่มาทำ ญาติพี่น้องต้องทำแทน โดยหากคนมาเป็นตัวแทนผู้ชายและผู้หญิง วิธีการคล้ายกับการแต่งงานจริง แต่สิ่งของหรือเงินทองอาจจะลดจำนวนลง ไม่มีพิธีสงฆ์ ไม่ห่มผ้าสังข์ บ่าวสาวจะต้องกราบรับดอกหมาก ด้านขวา ด้านซ้าย และด้านหน้า จากนั้นคนที่ร่วมพิธีจะช่วยกันชั้ดดอกหมากให้เป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากนี้ยังมีการเซ่นอีกประเภทหนึ่ง แต่เป็นประเพณีที่ผสมกันระหว่างไทยและเขมร เรียกว่า เซ่นบายของกุลี เป็นการเซ่นในงานมงคลสมรส หรือในงานอุปสมบท เมื่อแห่หน้ากลับมาจากศาลเจ้าพ่อซาน คนเฒ่าคนแก่ก็จะทำพิธีเซ่นของกุลี มีวิธีการคล้ายกับการเซ่นโดนตา แต่ไม่มีกระยาสารท ข้าวต้มหมู และข้าวต้มกล้วย วิธีการคล้ายคลึงกันแต่หลังจากจุดธูปเทียนแล้วไม่ได้พูดเป็นภาษาเขมร จะมีการตั้งนะโม 3 จบ จากนั้นขึ้นบท สักเค กามจะรูเป ..แล้วกล่าวภาษาไทย ว่าให้เทวดา ปู่ย่าตายาย มาช่วยปกป้องรักษาเจ้าภาพ และนาคที่จะบวช ความเจ็บความไข้อย่ามี ให้มีความสุขความเจริญ นอกจากนี้ยังมีการชั้ดข้าวตอกหลังจากเทเหล้าทุกครั้ง

นอกจากผีเขมรแล้วชาวบ้านหัวลำโพงยังมีการนับถือผีอื่นๆ อีก เช่นผีกุมารทอง เจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ ผีนางข้าหลวง เป็นต้น

ส่วนพิธีกรรมการเลี้ยงผีเขมร ซึ่งเป็นหัวข้อในการวิจัยครั้งนี้จะได้อธิบายรายละเอียดต่อไป

ความหมายของผีและองค์ประกอบของพิธีเลี้ยงผีเขมร

ผี ในที่นี้หมายถึง ผีบรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายเขมร กล่าวคือ คนไทยเชื้อสายเขมรในหมู่บ้านหัวลำโพงเชื่อว่า เมื่อบรรพบุรุษเสียชีวิตไปแล้วก็จะยังวนเวียนอยู่กับลูกหลานเพื่อคอยปกป้องรักษาดูแล และควบคุมพฤติกรรม ไม่ให้ลูกหลานประพฤติตัวไม่ดี จากการสัมภาษณ์ของผู้ประกอบพิธี พบว่า ส่วนใหญ่ผีที่เลี้ยงจะเป็นผีบรรพบุรุษที่เลี้ยงสืบทอดต่อ ๆ กันมาซึ่งตนไม่เคยได้พบเห็นตอนมีชีวิตอยู่มาก่อน จากการเก็บข้อมูลจากผู้บอกข้อมูล ได้ความว่า เป็นผีบรรพบุรุษที่รุ่นพ่อรุ่นแม่ได้ทำพิธีเลี้ยงมาก่อนตนเกิด เมื่อถามพ่อแม่ พ่อแม่ก็ไม่สามารถบอกได้ว่ามาจากไหน เมื่อสอบถามนายจิรวุฒน์ สุริแสง ถึงความเป็นมาของผีว่ามาได้อย่างไร ได้กล่าวให้ฟังโดยย่อว่า “เคยถามผีในขณะที่เข้าทรงว่ามาได้อย่างไร ผีก็ตอบว่า เขาเอาภูนูนขึ้นใส่หัวมา เอาภูใส่พานเอาผ้าห่อไว้รู้แต่ว่าต้องข้ามน้ำผ่านป่าแล้วพอกแก้อาที่ห่อออกมาอีกทีก็มาอยู่ที่นี่แล้ว” ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะ

เป็นผีที่มาจากประเทศเขมรพร้อมกับผู้คนที่ถูกกวาดต้อนมา อาจจะทำพิธีเชิญมาเพื่อให้อยู่ปกป้องรักษา คอยคุ้มครองก็เป็นได้

ผีที่เกี่ยวข้องกับพิธีเลี้ยงผีเขมรมีดังนี้

1. ผีครู หมายถึง ผีที่เป็นใหญ่กว่าผีบรรพบุรุษ โดยคอยควบคุมดูแลผีบรรพบุรุษอีกชั้นหนึ่ง บางบ้านอาจไม่มีผีครูอยู่ประจำที่บ้าน แต่อาจมีผีครูที่เป็นหัวหน้าของผีบรรพบุรุษอยู่ที่บ้านหลังอื่นก็ได้
2. ผีบรรพบุรุษ หมายถึง ผีปู่ตายาย ที่เสียชีวิตไปแล้วแต่ดวงวิญญาณยังคอยดูแลลูกหลานอยู่
3. ผีหัวหน้า หมายถึง ผีบรรพบุรุษที่เป็นหัวหน้าในบ้านหลังหนึ่งๆ ซึ่งมีอำนาจลงมาจากผีครูอีกที ส่วนผีอื่นๆ ก็มีอำนาจลงกันลงมา
4. ครูกลอง ครูกลองไม่ได้จัดว่าเป็นผีแต่เป็นเหมือนเทพ หรือครูบาอาจารย์ทางดนตรี ก่อนการตีกลองเลี้ยงผีเขมรต้องบูชาครูกลองก่อน เหมือนกับการไหว้ครูดนตรีไทย
5. ผีป่า หมายถึง ผีทั่วไปที่อยู่บริเวณที่ทำพิธี ที่เรียกผีป่าอาจเป็นเพราะเดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่า แต่ในปัจจุบันมีคนมาตั้งบ้านเรือนเป็นจำนวนมาก แต่การเรียกผียังเรียกว่าผีป่าเหมือนเดิม

เลี้ยงผี หมายถึง พิธีกรรมที่ลูกหลานจัดขึ้นเพื่อตอบแทนบุญคุณผีบรรพบุรุษ โดยการเลี้ยงอาหารตามที่ผีชอบโดยวิธีการแซนจ๊ะตุ้ม (seen caq tum) (43) และสูดคมผ่านร่างทรง นอกจากนี้ยังจัดพิธีฉลองให้ผีได้เดินรำโดยมีกลองและคนร้องเพลง

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามกับชาวบ้านหัวสำโรงพบว่า ผี ที่มีการเลี้ยงกันนี้ ในแต่ละตระกูลมีจำนวนมากน้อยไม่เท่ากัน และมีชื่อเรียกเป็นภาษาเขมรต่าง ๆ ดังข้อมูลที่ปรากฏ ดังนี้

บ้านนายเจียบนางเผย สุริแสง มีผีประจำตระกูลทั้งหมด 9 ตัว

บ้านนางลั่นทม ทองเกตุ มีผีประจำตระกูลทั้งหมด 9 องค์ (บ้านนี้เรียกเป็นองค์)

บ้านนางแฉ่ม สุนทรชัย มีผีประจำตระกูล 7 ตัว

บ้านนายเผย สุริวงศ์ มีผีประจำตระกูลราว 14 ตัว

วิธีการสื่อสาร วิธีการสื่อสารระหว่างผีและคนมี 4 วิธี คือ

1. สื่อสารทางจิต โดยผู้ที่เป็นร่างทรง ใช้วิธีการจูดรูปบอก เช่น เวลามีกคนป่วยหรือไม่สบาย มาให้ร่างทรงจูดรูปบอกผีว่าขอให้หายจากเจ็บป่วย ถ้าหายแล้วจะมาเลี้ยงผีให้ นอกจากนี้ในขั้นตอนการแซนจ๊ะตุ้ม จะจูดรูปเชิญผีให้มากินเครื่องเซ่น เป็นต้น

2. สื่อสารทางคำพูด คือ เมื่อผีได้เข้าร่างทรงแล้วจะพูดและสื่อสารกับคนที่มาร่วมงาน โดยมีล่ามคือ คนที่สามารถพูดภาษาเขมรได้ หรือหัวไม้ คือผู้ขบร้อง ช่วยเป็นล่ามให้

3. สื่อสารผ่านกิริยาท่าทาง เช่น ขณะที่ผีเข้าร่างทรงแล้ว เมื่อต้องการสิ่งใด หากไม่พูดบอกก็จะใช้วิธีชี้มือ ถ้าต้องการเรียกลูกศิษย์คนใดเข้าไปหา ก็จะจ้องหน้าแล้วกวักมือให้เข้าไปหา ถ้าต้องการให้คนตีกลองเร่งจังหวะ ก็จะทำท่าเหมือนตีปี่ก้อยอย่างรุนแรงและเร็ว เป็นต้น

4. สื่อสารผ่านสิ่งของ วิธีการนี้ใช้สำหรับการเสี่ยงทายดูว่า อาการของผู้ป่วยนั้นเกิดจากการกระทำผิดผีใช่หรือไม่ โดยมีการเชิญญาติพี่น้องทั้งคนเฒ่าคนแก่และหนุ่มสาวมาร่วมพิธี จากนั้นนำกระบุงใบขนาดย่อมใส่ข้าวเปลือก ไข่ 1 ฟอง หนาก พลุ 5 ใบ ดอกไม้รูปเทียน จากนั้นนำกระบุงมาผูกเชือกแขวนไว้กับช่อกลางบ้าน แล้วคนที่ประกอบพิธีจะร่วมกันถามว่า การที่ผู้ป่วย ๆ นั้นเกิดจากการผิดผีใช่หรือไม่ ถ้าใช่ก็ขอให้กระบุงแกว่ง หากกระบุงแกว่งก็แสดงว่ามีใครคนใดคนหนึ่งทำผิดผี ก็จะมีการบนบานและทำพิธีเช่นผีให้ผีหายโกรธเคือง หรือ ทำพิธีเลี้ยงผี ก็ได้

องค์ประกอบ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่รวมกันเข้า ทำให้เกิดเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้น ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรนั้น มีส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าทำให้เกิดเป็นพิธีเลี้ยงผี โดยแยกเป็น

1. องค์ประกอบของพิธี ประกอบด้วย วาระในการจัดพิธี สถานที่ในการประกอบพิธี และผู้ประกอบพิธี
2. เครื่องประกอบพิธี
3. ขั้นตอนในการประกอบพิธี

1. องค์ประกอบของพิธีเลี้ยงผีเขมร

1.1 วาระในการจัดพิธี

การเลี้ยงผีมีอยู่ 2 วาระ คือ

1.1.1 เลี้ยงประจำปี (งานปี) การเลี้ยงผีประจำปีเป็นการเลี้ยงที่จัดขึ้นทุกปี โดย หมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 7 ทำในช่วงเดือนหก สำหรับหมู่ 6 และหมู่ 10 จะทำ 3 ปี 1 ครั้งซึ่งจะทำในช่วงเดือนสี่ ส่วนใหญ่จะทำในวันพฤหัสบดี หากมีเหตุขัดข้องจริงๆ จึงจะเลือกเป็นวันอื่น แต่ที่บ้านที่มีผีประจำตระกูลจะต้องเลี้ยงผีประจำปี เพื่อเป็นการขอบคุณผีบรรพบุรุษ ที่ช่วยปกป้องรักษาให้อยู่ดีกินดีไม่เจ็บไข้ และเพื่อให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้มีอาหารกินอย่างอิ่มหนำ นอกจากการเลี้ยงผีประจำตระกูลแล้ว ในหมู่บ้านยังมีการเลี้ยงผีเขมรประจำหมู่บ้านด้วยโดยเรียกว่า งานปีเจ้าพ่อชาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อขอบคุณเจ้าพ่อที่ช่วยปกป้องรักษาดูแลคนในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดี และเพื่อเป็นการฉลองให้เจ้าพ่อได้กินอาหารอย่างอิ่มหนำสำราญ พิธีนี้จะจัดในวันขึ้น หกค่ำ เดือนหก ของทุกปี

1.1.2 เลี้ยงเมื่อมีการบนบาน ชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อประสบกับเหตุการณ์หรือปัญหาต่างๆ ในชีวิตต่างก็ต้องการหาที่ยึดเหนี่ยว หรือไม่ก็คิดว่าสิ่งที่ไม่ดีนั้นเกิดจากการถูกระงับโดยสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ชาวหัวสำโรงก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีเหตุการณ์ไม่ดี หรือเจ็บป่วยไม่สบาย เมื่อรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย หรือแก้โดยวิธีใดก็ไม่หาย จึงไปให้หมอทำนาย⁹ เมื่อหมอทำนายว่าถูกผีบรรพบุรุษทำโทษเพราะ โกรธผู้ป่วยหรือลูกหลานที่ทำผิดธรรมเนียมหรือทำอะไรที่เป็นการลบหลู่คุณหมั่นพ่อแม่หรือผีบรรพบุรุษ เรียกว่าทำผิดผี จะให้ผู้ป่วยหรือญาติจะมาบนที่หิ้ง โดยให้ร่างทรงเชิญผีมาถาม ว่าผู้ป่วยทำสิ่งใดผิด ผิดผิดคนไหน และขอให้หายป่วยถ้าหายแล้วจะมาเลี้ยงผีให้ เมื่อหายป่วยก็จะทำพิธีเลี้ยงผีตามที่บนไว้ นอกจากเรื่องเจ็บป่วยแล้ว หากมีเรื่องการงานติดขัดหรือเรื่องอื่นที่เดือดเนื้อร้อนใจก็สามารถมาบนบานได้

ในกรณีของการบนบานนี้ เมื่อหายจากป่วยแล้วก็สามารถทำพิธีได้ โดยตกลงกันระหว่างผู้ป่วยและร่างทรงว่าสะดวกวันพฤหัสบดี ถ้าไม่ได้หรือมีเหตุเร่งรีบจะทำในวันอื่นก็ได้

ทั้ง 2 กรณีข้างต้น ส่วนใหญ่ถ้าเป็นไปได้จะเลือกทำในวันพฤหัสบดีและจะไม่ทำพิธีในวันพระเด็ดขาด เพราะเชื่อว่า ผีและพระไม่สามารถอยู่คู่กันได้

1.2 สถานที่ในการประกอบพิธี

การทำพิธี ไม่ว่าจะป็นงานปีหรือในกรณีที่เป็นการบนบาน ส่วนใหญ่จะทำที่บ้านของร่างทรง แต่ในบางกรณีที่ผู้ป่วยเกิดเจ็บป่วยมาไม่ได้ ก็จะให้ร่างทรงไปทำพิธีให้ที่บ้าน โดยการจัดสถานที่ประกอบพิธีจะแตกต่างกันเล็กน้อยคือ หมู่ 6 และหมู่ 10 จะนำผ้าขาวมาจึงบริเวณข้างฝา เพื่อเป็นฉากในการทำพิธี ส่วนหมู่ 1 หมู่ 2 จะมีการนำผ้าขาวยาวประมาณ 1 เมตร กว้างประมาณ 1 เมตร มาผูกกับเชือกชิงบนเพดานบ้าน มุมผ้าทั้ง 4 ด้านและตรงกลางผ้า มีดอกไม้ประดับทำจากใบพลู 2 ใบประกบกันตรงกลางมีดอกกลั่นทมห้อยอยู่ที่ชายผ้า บริเวณนี้เรียกว่าใบदान (baidaan)(64) ใช้เป็นเหมือน โรงพิธี

ภาพที่ 12 เพดาน หรือ ใบदान

⁹ เป็นหมอหรือครูในหมู่บ้านที่สามารถดูหรือทำนายได้ว่าคนป่วยป่วยด้วยสาเหตุใด ปัจจุบันที่บ้านหัวสำโรงมีหมอที่สามารถทำนายได้คือ อาจารย์สง่า สระบุรีนทร์

ด้านล่างใช้เป็นที่สำหรับทำพิธี โดยมีเครื่องเช่นต่าง ๆ วางไว้ ด้านบนสุดตรงกลางคือจวมต่างๆ ถัดมาสองข้างเป็นจวมตะโป๊กสำหรับบ้านที่มีผีครู ชั้นต่อมาเป็นบายปะลิง (baay plin) (32) โต๊ก (took)(30) พานวางผ้าขาว ข้าวต้มกล้วย ไข่ต้ม อาหารคาว 1 สำหรับ อาหารหวาน 1 สำหรับ และ ข้าวสวย 1 สำหรับ (คุณภาพที่ 12) บริเวณที่เป็นที่นั่งของร่างทรงจะมีผ้าคลุม ปูรองไว้ เพราะเวลาผีเข้าแล้วบางครั้งมีการกระโดดรุนแรงอาจทำให้ร่างทรงได้รับบาดเจ็บได้

1.3 ผู้มีส่วนร่วมในพิธี

1.3.1 ร่างทรงหรือคนทรง คือ บุคคลที่ยอมให้ผีมาเข้าหรือควบคุมตนเอง ในขณะที่มีสติสัมปชัญญะสามารถรับรู้ได้ แต่ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกไปได้ เพราะเมื่อผีเข้าแล้ว ทุกอย่างจะถูกกระทำและควบคุมโดยผี

คุณสมบัติของคนที่จะเป็นร่างทรงให้กับผีเขมนั้น ประการสำคัญคือต้องเป็นคนที่มีความเชื่อสายของผีเขมร หมายถึง เป็นคนที่ศรัทธาเป็นเชื่อสายด้วย ซึ่งบางครั้งคนที่เป็นที่นั่งเกิดจากพ่อแม่เดียวกันก็อาจจะไม่ใช่คนที่มีความเชื่อสายทางผีเดียวกันก็ได้ กล่าวคือ ผีไม่นับเป็นญาติด้วย นอกจากนี้ในรุ่นของพ่อแม่ปู่ย่าตายายก็ต้องเคยประกอบพิธีเช่นนี้มาแล้ว

การคัดเลือกร่างทรงนั้น ผีจะเป็นผู้คัดเลือกเอง คือ เลือคนบุคคลที่มีความเชื่อสายเขมรและผีพอใจคนใดก็จะเลือกให้คนนั้นเป็นร่างทรง ส่วนใหญ่จะบอกว่าผีจะเลือกคนที่มีความหอม โดยสิ่งที่ทำให้ผู้ที่ถูกเลือกรู้ว่าตนเองถูกเลือกนั้น คืออาการเจ็บป่วยต่างๆ หรือถูกผีควบคุมการกระทำในขณะที่มีเสียงตึกตอกเสียงผีเขมร

จากการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลสรุปได้ว่า วิธีการที่ผีคัดเลือกคนที่จะเป็นร่างทรงนั้นมี 3 วิธี คือ

1. ทำให้คนที่ถูกเลือกเกิดอาการเจ็บป่วย เมื่อเกิดการเจ็บป่วยแล้ว รักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบันหรือวิธีการทางไสยศาสตร์ไม่หาย โดยส่วนใหญ่จะมีผู้ที่เคยประสบเหตุการณ์หรือได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องการเป็นร่างทรงมาก่อน จะแนะนำให้ไปหาบ้านที่มีการทำพิธีดูให้ เมื่อดูแล้วส่วนใหญ่ปรากฏว่าเป็นผู้ที่ถูกผีบรรพบุรุษเลือกให้เป็นร่างทรง เมื่อทราบแล้วหากไม่ยอมรับการเป็นร่างทรงก็จะเกิดการเจ็บป่วยอยู่เสมอ เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจนทนไม่ได้ก็จะยอมรับเป็นร่างทรงแล้วก็หายจากอาการเจ็บป่วยนั้นไป

2. การขึ้นโรง หรือ เลิงโรง¹⁰ (loeng roon) (61) หลังจากร่างทรงคนเดิมไม่สามารถเข้าทรงได้ต่อไปแล้วก็จะมีการคัดเลือกหาคนใหม่ ซึ่งวิธีการขึ้นโรงคือ ให้คนในหมู่บ้านมานั่งล้อมวงกันหลาย ๆ คน จุดธูปถือไว้คนละหนึ่งดอก จากนั้นจะมีการตีกลองเลี้ยงผีเขมร ซึ่งขณะนั้นคนที่ถูกผีเลือกก็จะมีอาการสั่นและลุกขึ้นมารำโดยไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จากนั้นคนที่เป็นร่างทรงคนเดิม หรือร่างทรงของบ้านอื่นจะนำบายศรีหรือขันครุมาครอบศีรษะซึ่งถือว่าการรับทรง ในครั้งต่อไปคนที่ถูกเลือกก็ต้องมาเป็นร่างทรง

3. เลือกขณะทำพิธีเลี้ยงผีโดยผู้ถูกเลือกไม่รู้ตัว วิธีนี้เป็นวิธีการคัดเลือกโดยที่ผู้ถูกเลือกไม่รู้ว่าจะถูกเลือก จะทราบก็ต่อเมื่อ ขณะที่ในหมู่บ้านมีการตีกลองเลี้ยงผี แล้วตนเองอยู่กับบ้านไม่ได้จะต้องวิ่งไปหาที่มาของเสียง เมื่อนั้นจึงได้รู้ตัวว่าเป็นผู้ถูกเลือกให้เป็นร่างทรง

จากการสัมภาษณ์นางผุย สุริแสง กล่าวว่า ในขณะที่ตนเองยังเป็นสาวนั้นไปหาบน้ำที่บ่อน้ำ ขณะจะกลับรู้สึกเหมือนถูกตีที่ขาและสลบไป เมื่อฟื้นขึ้นมาก็ไม่มียะไรเกิดขึ้น จนกระทั่งวันหนึ่งในหมู่บ้านมีการตีกลองเลี้ยงผีเขมรรู้สึกว่าจะควบคุมตัวเองไม่ได้ ก็วิ่งไปที่บ้านที่มีการเลี้ยงผีเมื่อไปถึงก็ไปแสดงท่าทางอาการต่างๆ เช่นรำ เป็นต้น เมื่อเสียงกลองหยุดอาการควบคุมตนเองไม่ได้ก็หายไป ตนรู้สึกอายคนอื่น ๆ จึงจะกลับ แต่พอเสียงกลองขึ้นอีก ก็กลับมารำอีก เมื่อมีคนเห็นดังนี้จึงบอกว่า ถูกเลือกให้เป็นทรง จึงต้องยอมรับเป็นทรงตั้งแต่นั้นมา

จากการสัมภาษณ์นายสวัสดิ์ เสาวกุล ซึ่งเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อซานตั้งแต่ปี 2549 ถึงปัจจุบัน กล่าวว่า โดยส่วนตัวตนเองไม่ค่อยเชื่อเรื่องพวกนี้เท่าใดนัก แต่เมื่อมาเจอกับตนเองที่ไม่เชื่อก็ต้องเชื่อ เพราะมีครั้งหนึ่งมีคนเลี้ยงผีกัน ตนเองก็ไปช่วยร้องเพลงที่มีเนื้อภาษาไทย ปรากฏว่าอยู่ดีๆ มีอาการปวดหัว ปวดท้องแล้วก็มีอาการสั่นแต่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ แล้วก็ลุกขึ้นมารำโดยที่ตนเองก็รู้สึกตัวแต่ไม่สามารถควบคุมการกระทำได้ หลังจากถูกผีเหยียบ¹¹ แล้วก็รู้ว่าผีที่เลือกตนนั้นเป็นเจ้าพ่อซาน เมื่อมีการเลี้ยงประจำปีก็ต้องไปเป็นคนทรงในการทำพิธี

ในบางกรณีที่คนที่รู้ตัวว่าจะถูกเลือกแต่ไม่ยอมเป็นคนทรง ก็จะใช้วิธีการว่า ถ้าเวลามีงานประจำปีจะส่งเงินหรือข้าวของไปช่วย ส่วนตัวเองนั้นจะไปยังที่อื่นๆ ที่อยู่ไกลจากเสียงกลอง เพราะไม่เช่นนั้นหากได้ยินเสียงกลองจะทำให้ผีเข้ามาควบคุมได้

¹⁰ พิธีนี้ในประเทศกัมพูชาก็เรียกว่า เลิงโรง ซึ่งมีขั้นตอนคล้ายคลึงกับเขมรถิ่นหัวลำโพง ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากหนังสือ ทรส ตรี รีนัง ตรีวิธไฮร์ เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ชาวเขมรถิ่นนี้ยังรักษานบประเพณีที่เหมือนกับเขมรกัมพูชาไว้

¹¹ ผีเหยียบ เป็นการเรียกลักษณะที่ผีมาเข้าคนนั้นเป็นครั้งแรก เหมือนเป็นการบอกให้รู้ว่าผีได้เลือกคนนั้นแล้ว

การสิ้นสุดการเป็นร่างทรง ส่วนใหญ่ผู้ที่เป็นร่างทรงจะเป็นจนกว่าจะไม่สามารถทรงได้ หรือจนกว่าจะเสียชีวิตไป ที่กล่าวว่าผู้ที่เป็นร่างทรงจะเป็นจนกว่าจะไม่สามารถเข้าทรงได้ เพราะในการเข้าร่างของผีเขมรแต่ละครั้งนั้น ผู้ที่เป็นทรงจะมีอาการสั่นอย่างรุนแรง หากได้ยินเสียงกลองที่มีจังหวะเร้าใจผีก็จะเต้นอย่างรุนแรง หากร่างทรงไม่มีเรี่ยวแรง หรืออายุมากอาจทำให้เกิดอันตรายได้

ในกรณีที่คนทรงไม่สามารถเข้าทรงได้อันเนื่องมาจากชรามาก หรือ เจ็บหนัก ก็จะใช้วิธีการนำกล้วย ผลไม้ต่างๆ มาขึ้นหิ้งเมื่อถึงคราวงานปี บางบ้านอาจมีการทำเครื่องเช่นเหมือนกับ การเลี้ยงประจำปีแต่ไม่มีคนตีกลองและร้องเพลง เพียงแต่ให้หัวไม้เป็นคนบอกกล่าวกับผี ว่าเหตุใดร่างทรงจึงไม่สามารถเข้าทรงได้ แต่ถ้าร่างกายยังสามารถเป็นคนทรงได้ก็ต้องทำต่อไป หากไม่ทำพิธีก็จะทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยขึ้นมา และเป็นหนักขึ้นเรื่อย ๆ จนต้องยอมเป็นร่างทรงจนกว่าจะมีคนอื่นมาแทน หรือจนไม่สามารถเข้าทรงได้

1.3.2 นักร้อง นักดนตรี นักร้องและนักดนตรีนับว่าเป็นบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรจะต้องมีการร้องเชิญผีแต่ละตัวและต้องมีเสียงดนตรีประกอบตลอดพิธี

นักร้อง หรือเรียกอีกอย่างว่า หัวไม้ สาเหตุที่เรียกว่าหัวไม้ เพราะคำว่า หัว หมายถึง หัวหน้า ส่วน ไม้ เป็นวัตถุทางธรรมชาติที่มีความแข็งแรง เมื่อรวมเรียกว่าหัวไม้ จึงมีความหมายไป ในทำนองว่า ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำของพิธีที่มีความเก่งกาจ ซึ่งหัวไม้เป็นผู้นำในการทำพิธีตั้งแต่ต้นจนจบพิธี เริ่มตั้งแต่การไหว้ครูไปจนถึงการเชิญผีมาเข้าร่างทรง หากขณะทำพิธีเรียกผีแล้วผีไม่มา หัวไม้ก็ต้องร้องและพูดล่อมาให้ผียอมมาเข้าร่างทรงให้ได้ โดยเนื้อร้องจะเป็นภาษาเขมรทั้งหมด เนื้อเพลงในบทแรกหรือบทเริ่มต้นในการทำพิธีจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการไหว้ครู จากนั้นจะเป็นบทอื่นๆ โดยร้องตามชื่อผีและตามบทเชื้อสาย ผู้ร้องอาจเป็นคนบ้านเดียวกับผู้ทรงหรือจากที่อื่นก็ได้ แต่ทั้งนี้บ้านที่จะทำพิธีเลี้ยงผีนั้นจะต้องมีบัญชีรายชื่อของผีเพื่อให้หัวไม้รู้ว่าผีมีกี่ตัว จำนวนเท่าใด ชื่ออะไรบ้าง และในกรณีแก่นบผู้ที่เลี้ยงผีจะระบุว่าให้เชิญผีตัวใดบ้าง แต่ถ้าเป็นงานปีจะต้องเลี้ยงครบทุกตัว

ลำดับในการร้อง เริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู หลังจากนั้นจะเชิญผีทีละตัวโดยเริ่มจากตัวที่เล็กสุดหรือมีอำนาจน้อยสุด ไปจนถึงตัวที่ใหญ่ที่สุดเป็นตัวสุดท้าย ซึ่งวิธีการร้องเชิญผีนั้น จะเริ่มจากเอ่ยชื่อผีที่ต้องการ เรียกชื่อผีแล้วก็ร้องในทำนองเชื้อเชิญให้มาเข้าร่างทรง และบอกจังหวะให้กับคนตีกลอง

การคัดเลือกผู้ร้อง ไม่มีวิธีการตายตัว เพียงแต่ว่าผู้ใดสามารถร้องได้ จดจำเนื้อร้องได้ก็มาเป็นผู้ร้องเพลง

ความเชื่อเกี่ยวกับการร้องเพลง มีความเชื่อว่า หลังจากเสร็จพิธีแล้ว จะไม่มีการร้องเล่นอีก วิธีการเรียนการสอนก็ต้องเป็นไปแบบครูพักลักจำ ไม่สามารถบอกเล่าเป็นปากเปล่า หรือพูดออกมาเป็นคำพูดให้จดได้ จากการสัมภาษณ์นายสี นพพะ บอกว่า เนื้อเพลงนั้นไม่สามารถบอกออกมาได้ รู้แต่ว่าพอถึงเวลามันก็ร้องออกมาเป็นเนื้อเพลงได้เอง ถ้าจะให้ยู่ดี ๆ มาบอกว่าร้องอะไรไปบ้าง ไม่สามารถบอกได้ เพราะไม่เคยมีใครทำกัน เพราะตัวเองก็ได้ยินได้ฟังมาแต่เด็กเริ่มจากเป็นคนตีกลองไปเล่นกับปู่ย่าตายายก็ได้ยินได้ฟังอยู่เสมอก็สามารถร้องได้ ภายหลังเห็นไม่มีคนร้องจึงต้องเป็นคนร้องเอง ไม่มีใครสอนใครบอกเป็นแต่ครูพักลักจำเขามา

นักดนตรี มีหน้าที่ตีกลอง ส่วนใหญ่ นักดนตรีและนักร้องมักจะรู้จักกันและได้ร่วมงานอยู่เสมอ นักดนตรีและนักร้องจะต้องรู้จักในเรื่องของจังหวะการตีการร้องรับส่ง

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการสืบทอดผู้ตีกลอง กล่าวกันว่า บุคคลที่จะมาตีกลอง ส่วนใหญ่มักเป็นลูกหลานของคนที่เป็นช่างทรง หรือบรรพบุรุษทำพิธีนี้มาก่อนแล้ว การคัดเลือกคนตีกลองไม่มีการกำหนดคมีเพียงแต่ว่า ผู้ใดที่เคยเข้าร่วมพิธีแล้วได้ยินได้ฟัง จดจำสังเกต สามารถตีได้ก็เข้ามาเป็นผู้ตี ไม่มีการฝึกแบบจริงจัง หากต้องการฝึกจริง ๆ ก็ต้องไปฝึกในที่ห่างไกลจากบ้านคน เพราะคนส่วนใหญ่ไม่ชอบหรือไม่อยากได้ยินเสียงกลองเหล่านี้ เพราะเชื่อว่าจะนำความเจ็บไข้ได้ป่วยหรือสิ่งไม่ดีเข้ามาสู่บ้านเรือน

1.3.3 คนปักจวม มีหน้าที่ในการทำจวม จวม (cuom)(20) หมายถึง เครื่องประกอบพิธีอย่างหนึ่งทำจากต้นกล้วยเป็นสัญลักษณ์แทนตัวผี ดังจะอธิบายวิธีทำในบทต่อไป

เนื่องจากการทำจวมต้องทำหลายจวมและใช้เวลานานมาก จึงจำเป็นต้องมีคนช่วยกันหลาย ๆ คน ซึ่งคนที่มาช่วยจะเป็นชาวบ้านที่อยู่บ้านใกล้เคียง เมื่อมีการเลี้ยงผีคนในบ้านที่ทำพิธีจะไปบอกว่า จะมีการเลี้ยงผี มาช่วยทำจวมกันหน่อย ชาวบ้านก็จะมาช่วยทำโดยไม่คิดค่าแรง เมื่อบ้านใดมีการเลี้ยงผีคนในบ้านที่ทำพิธีก็จะไปช่วยโดยไม่คิดค่าแรงเช่นกัน เหมือนเป็นการถือแรงซึ่งกันและกัน

ภาพที่ 13 ชาวบ้านช่วยกันทำจวม

1.3.4 พี่เลี้ยง คือ ผู้ที่คอยให้ความสะดวกแก่คนทรงในขณะที่ทำพิธี เช่น ถ้ามีต้องการรูป เทียน หรือสิ่งต่างๆ ก็จะหันมาทางพี่เลี้ยงบอกให้พี่เลี้ยงหยิบให้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน้าที่เป็นล่ามให้กับผู้ที่มาร่วมพิธีด้วย

1.3.5 ผู้เข้าร่วมพิธี ประกอบไปด้วย

1.3.5.1 ผู้ป่วย การเลี้ยงผีในกรณีที่เป็นการแก้บนเนื่องจากมีคนป่วย จะต้อง มีผู้ป่วยมาเข้าร่วมพิธีด้วย ผู้ป่วยคือคนที่เจ็บป่วย แล้วรักษาด้วยวิธีการแพทย์ปัจจุบันไม่หาย จึงไปให้หมอทำนาย เมื่อหมอบอกว่าถูกผีบรรพบุรุษทำจึงไปบนขอให้หาย เมื่อหายจากการเจ็บป่วย แล้วจะเลี้ยงผีให้ ในการร่วมพิธี หากผู้ป่วยสามารถมาร่วมพิธีที่บ้านคนทรงได้จะทำพิธีที่บ้านคนทรง หากผู้ป่วยอาการหนักมากมาไม่ได้ คนทรงจะไปทำพิธีให้ที่บ้านของผู้ป่วย

1.3.5.2 ญาติ หรือลูกหลานในวงศ์ตระกูล ในกรณีที่เป็นงานประจำปีจะมีญาติพี่น้องทุกคนในตระกูลที่มีการเลี้ยงผีกลับมาบ้านเพื่อช่วยเหลืองาน และมาเคารพบรรพบุรุษ ส่วนในกรณีที่เป็นการแก้บนก็จะมีญาติพี่น้องในวงศ์ตระกูลของผีที่สามารถมาช่วยงานได้ และผู้ป่วยกับญาติผู้ป่วยมาร่วมพิธี

1.3.5.3 ลูกศิษย์ คือ บุคคลที่เคยมีเรื่องทุกข์ร้อนใจหรือเจ็บป่วยแล้วเข้ามาขอความช่วยเหลือ เมื่อสมหวังแล้วก็มาเลี้ยงผีแก้บนให้ แล้วร่างทรงได้พ่นเกล้าให้ เท่ากับว่าได้เป็นลูกศิษย์แล้ว เมื่อมีงานประจำปีจะต้องมาทุกปีหากมาไม่ได้ก็จะส่งเงินหรือของมาช่วยงาน ถ้าไม่มาและไม่ได้ส่งสิ่งของมาช่วย ในปีแรกอาจไม่มีอะไรเกิดขึ้นก็ได้ แต่ปีต่อไปก็จะเกิดความกังวลใจ รู้สึกไม่สบายใจ ไม่สบายใจ บางคนอาจเจ็บป่วย ทำมาหากินไม่ค่อยคล่อง ก็ต้องไปหาหมอคิดว่าเกิดจากเหตุอะไรอีก เป็นต้น

1.3.5.4 ชาวบ้าน เป็นชาวบ้านในชุมชน ที่รู้ข่าวหรือได้ยินเสียงดนตรีและอยากเข้ามาดูพิธี ก็เข้าร่วมดูได้ แต่มีข้อห้ามคือ เวลาที่ร่างทรงพ่นเกล้านั้น ห้ามคนที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องเข้าไปให้พ่น เพราะถ้าถูกพ่นก็เหมือนเป็นลูกศิษย์จะต้องมาทุกครั้งไม่มาไม่ได้ จากการสังเกตการณ์พบว่า ร่างทรงจะเลือกพ่นให้บางคนเท่านั้น บางครั้งมีคนที่ไม่ใช่เชื้อสายเดียวกับผีแกล้งเข้าไปให้พ่น ร่างทรงก็จะไม่พ่นให้

2. เครื่องประกอบพิธี

เครื่องประกอบพิธีในการเลี้ยงผี หมายถึง เครื่องเช่น อาหารคาวหวาน บายศรี เครื่องดนตรี เสื้อผ้า เครื่องประกอบพิธีนี้ว่ามีความสำคัญต่อพิธีอย่างยิ่ง เพราะหากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปจะถือว่าพิธีไม่สมบูรณ์หรือบางครั้งก็ไม่สามารถประกอบพิธีได้เนื่องจากผีไม่พอใจ หรือไม่ยอมเข้าร่างทรง ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายเครื่องประกอบพิธีโดยแบ่งเป็นหมวดๆ และเพื่อให้เข้าใจคำศัพท์ภาษา

เขมรที่สำคัญๆบางศัพท์ ผู้วิจัยจะใส่คำอ่านสัทอักษรในวงเล็บและวงเล็บตัวเลขไว้ หมายถึง ให้อ่านรายละเอียดคำศัพท์นั้น ในบทที่ 3 และตามลำดับคำในวงเล็บ

2.1 จวม

จวมนี้เป็นเสมือนตัวแทนของผีบรรพบุรุษแต่ละตัว ถ้ามีผีสิบตัว ก็จะใช้จวมสิบจวม วิธีการทำจวมโดยโครงสร้างแล้วส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน แต่บางบ้านอาจมีลักษณะพิเศษหรือแปลกแตกต่างออกไปบ้างเล็กน้อยคือ ตามปกติจะต้องมีต้นกล้วยตัดเป็นท่อนเล็กวางซ้อนกันเป็นชั้น แต่บางบ้านที่แตกต่างอาจใช้ลูกมะพร้าวที่ปอกเปลือกเฉพาะส่วนบน มาเป็นที่สำหรับปักดอกกลิ่นหอมแทน วิธีทำจวม มีดังนี้ คือ

1. นำต้นกล้วยมาตัดเป็นท่อนแล้วควั่นเป็นชั้น ๆ ซ้อนกันจนครบห้าชั้นไล่จากใหญ่ไปหาเล็ก

2. ชั้นบนสุดปักด้วยหมากลูกเล็ก จำนวน 7 ก้าน

3. ชั้นที่สองปักด้วยใบพลูที่พันกับไม้จำนวน 7 ก้าน

4. ชั้นที่สามปักด้วยข้าวตอกติดกับก้านไม้ เจ็ดก้าน

5. ชั้นที่สี่ปักด้วยกลีบบัวที่เสียบไม้ห่ากลีบ เจ็ดก้าน

6. ชั้นที่ห้าปักด้วยดอกกลิ่นหอมเล็กดอกสวยๆห้าดอก บนยอดทำจากเกสรดอกบัวเจ็ดก้าน

7. จากนั้นหุ้มด้วยใบตาล ใช้สำหรับผีที่ตัวใหญ่ที่สุด หรือผีที่เป็นหัวหน้า 1 จวม

นอกจากนี้ยังมีจวมอีกหนึ่งจวมที่ใช้ใบมะพร้าวหุ้มแทนใบตาล โดยรอบเพื่อเป็นตัวแทนของผีที่ใหญ่รองลงมา ส่วนผีตัวอื่น ๆ ไม่ต้องใช้ใบไม้มาหุ้ม ชั้นสุดท้ายเป็นดอกกลิ่นหอม เป็นอันเสร็จ

นอกจากนี้ยังมีจวมสำหรับผีครู เรียกว่า จวมตะโป๊ก (cuom tbook)(21) ซึ่งปกติจะใช้ใบพลู บางบ้านก็จะใช้ใบขนุนแทน การทำจวมตะโป๊ก จะนำต้นกล้วย หรือมะพร้าว 1 ลูก ถ้าเป็นต้นกล้วยตัดประมาณ 15 เซนติเมตร นำมาปอกเหลาให้ปลายส่วนหยอดมีลักษณะมนโค้ง นำใบพลู 3 ใบ มาปักรอบ ๆ มีลูกหมากหนึ่งลูกปักด้านบน

ภาพที่ 14 จวมผีบรรพบุรุษ 1

ภาพที่ 15 จอมตะโบ้ก (จวมสำหรับศิครฐ)

ภาพที่ 16 จวมผีบรรพบุรุษ 2

2.2 เครื่องเซ่นไหว้

เครื่องเซ่นที่ใช้ในการประกอบพิธีนั้น มีวิธีในการคัดเลือกที่จะใช้เครื่องเซ่นชนิดต่างๆ เพื่อให้ถูกใจผี ประกอบด้วยอาหารคาว หวาน ผลไม้ เครื่องดื่ม และกระทงเประอการ ดังนี้

1. อาหารคาว ได้แก่ ไก่ต้ม 1 ตัว กับข้าวสองถึงสามอย่าง ข้าวสวย 4 ถ้วย
2. อาหารหวาน ได้แก่ ข้าวต้มมัด ข้าวต้มหมู ถือเป็นอาหารของชาวเขมร และขนมหวานสี่ถ้วย
3. ผลไม้ ได้แก่ กล้วยน้ำว่า จำนวนหวีตามแต่จะกำหนดในแต่ละบ้าน เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการทำพิธีเพราะเชื่อกันว่าเป็นผลไม้ที่ผีชอบมาก ในการเลือกกล้วย ต้องเลือกใช้กล้วยน้ำว่า

ที่ไม่มีตำหนิ รอยมีดขูดขีด หรือ เล็กหวีที่สวยงามที่สุด และมะพร้าวอ่อน นอกจากนี้อาจจัดผลไม้ต่างๆ ตามฤดูกาลเพิ่มเติมด้วยก็ได้

4. เครื่องดื่ม ได้แก่ เหล้าขาว น้ำอัดลม ทั้งนี้เหล้าขาว เอาไว้สำหรับให้ผีดื่มและใช้สำหรับพ่นให้ลูกหลาน หรือคนป่วยด้วย นอกจากนี้ยังมีเหล้าและน้ำอัดลม ที่บรรดาลูกศิษย์ที่มาในงานปีจะนำมาเอง เพื่อใช้เข้าร่วมพิธีเหมือนเป็นการปลุกเสก เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะนำกลับไปทานที่บ้าน โดยเชื่อกันว่า จะทำให้ร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บไข้ได้ป่วย

ทั้งนี้อาหารคาวหวานในแต่ละบ้านที่ทำพิธีจะมีความแตกต่างกัน ในกรณีผีแต่ละบ้านนั้นชอบกินสิ่งใด เช่น หัวหมู หัววัว หรือ ผลไม้ ตามแต่ผีต้องการ โดยบอกผ่านร่างทรง

5. กระทงเปรอะการ เป็นกระทงทำจากใบตอง กลัดด้วยไม้กัด 4 มุมเป็นกระทง ผูกเชือกที่ปากกระทงทั้ง 4 ด้าน ในกระทงใส่ข้าวสวย อาหารคาวหวานอย่างละชนิดน้อย หมาก พลุนบุรี และรูป 1 ดอก ใช้สำหรับเซ่นผีบ้านผีเรือนเพื่อบอกกล่าวว่ามีการทำพิธีเลี้ยงผี

ภาพที่ 17 กระทงเปรอะการ

ภาพที่ 18 เครื่องเซ่นในพิธี 1

ภาพที่ 19 เครื่องเซ่นในพิธี 2

2.3 โต้ก

โต้ก(took)(30) นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ทุกบ้านที่เป็นร่างทรงจะต้องมีลักษณะของโต้กจะเหมือนพานแว่นฟ้า ภายในโต้กแต่ละบ้านจะใส่ของไม่เหมือนกัน เช่น ผ้าแดง บัญชีรายชื่อผี หวี ฟ้ามุงของร่างทรง มีด เป็นต้น ในแต่ละบ้านที่มีผีบรรพบุรุษจะมีโต้ก ตั้งไว้อยู่บนหิ้ง และจะมีของเซ่นไหว้ตามโอกาส เวลาผีพิธีเลี้ยงผีจะนำโต้กลงมาร่วมพิธีด้วย ซึ่งโต้กจะเอาไว้ให้คนทรงจับเวลาจะเข้าทรง เมื่อโต้กหมุนแสดงว่าผีเข้าแล้ว

ภาพที่ 20 โต้กรูปแบบต่างๆ

2.4 เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธี ในหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 7 มีเพียงกลองเขมรที่เรียกว่า กลองเลี้ยงลมจ (skua lieŋ Imoc) (17) หรือ สกัวโทน (กลองโทน) สำหรับหมู่ 6 และหมู่ 10 อาจมี ปี่ หรือ ซอ เพิ่มขึ้นมา

ภาพที่ 21 กลองเลี้ยงผีเขมรหรือ สกัวเลี้ยงลมจ ที่ทำจากหนังตะกวด

กลองเลี้ยงผีมีรูปร่างคล้ายกับ กลองโทนของไทย แต่จะมีลักษณะป้อมกว่า ตัวกลองทำจากไม้ หรือดินเผา ส่วนหนังกลองที่นำมาซึ่ง ใช้หนังตะกวด (หนังมังกรทอง) หรือหนังของตัวเหี้ย เพราะจะทำให้เสียงดังดีเวลาตี

ภาพที่ 22 กลองเลี้ยงผีเขมร ด้านข้าง

ในการเลี้ยงผีจะต้องใช้กลองจำนวนสามใบ มีผู้ตีสามคน ก่อนตีจะต้องทำพิธีเช่นก่อน โดยมีเครื่องเช่นดังนี้ กล้วยน้ำว่า 1 หวี บูหรี 1 ซอง เหล้าขาว 1 ขวด ดอกไม้ 1 กำ รูป 10 ดอก ขันห้า และเงิน 8 หรือ 12 บาท เมื่อเซ่นกลองเสร็จแล้ว จะนำขี้ไต้จุดไฟบนหน้ากลองเพื่อให้หนังกลองตึง จากนั้น เมื่อเริ่มพิธี ก็ต้องเริ่มตีกลอง ตั้งแต่เริ่มพิธีไปจนจบพิธีโดยไม่มีหยุดเสียงกลอง

ภาพที่ 23 การนำขี้ไต้ลงกลองเพื่อให้หนังกลองตึง

ภาพที่ 24 การลงไฟขณะตีกลอง เพื่อให้หนังกลองตึงตลอดเวลา

จังหวะในการตีกลอง ขึ้นอยู่กับผีแต่ละตัว ผีหนึ่งตัวจะใช้จังหวะกลองแบบหนึ่ง เมื่อเปลี่ยนตัว ก็ต้องเปลี่ยนจังหวะกลอง โดยมีผู้ร้อง หรือหัวไม้ เป็นคนเรียกชื่อผีและเริ่มร้องเพลง พร้อมทั้งเอ่ยจังหวะกลองให้กับผู้ตีด้วย

ข้อห้ามในการตีกลอง คือไม่ให้ตีกลองในจังหวะหรือทำนอง ที่ใช้เลี้ยงผีเล่น ๆ โดยไม่มีการทำพิธี เพราะเชื่อว่าจะตีเรียกความเจ็บไข้ได้ป่วย และบางครั้งอาจทำให้ผีได้ยินแล้วไปเข้าร่างทรงได้

2.5 เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีนั้น จะเป็นชุดธรรมดา ส่วนร่างทรงนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละบ้านว่าจะนุ่งอะไรบ้าง แต่ทั้งหมดจะต้องมีผ้าสีแดงเป็นผ้าคลุมตั้งแต่ศีรษะเสมอ ยกเว้นร่างทรงที่มีผีครูเข้าด้วยต้องใช้ผ้าสีขาว เครื่องแต่งกายของร่างทรงมีดังนี้

1. สวมเสื้อสีแดง (สวมเป็นบางบ้าน)
2. นุ่งผ้าโจงกระเบนหรือผ้าถุงสีแดง (ปัจจุบันบางบ้านนุ่งผ้าถุงธรรมดา)
3. สไบเฉียงสีแดง (ใช้เป็นบางบ้าน)
4. ผ้าโพกหัวสีแดง (ใช้เป็นบางบ้าน)
5. ผ้าคลุมสีแดง (ใช้ทุกบ้าน)
6. ผ้าคลุมสีขาว (ใช้เฉพาะบ้านที่มีผีครูเข้า)

ภาพที่ 25 ร่างทรงคลุมผ้าขาว ขณะผีครูเข้า

ภาพที่ 26 รำทรงคลุมผ้าแดง นุ่งโจงกระเบนแดง

ภาพที่ 27 รำทรงคลุมผ้าแดง และนุ่งโจงกระเบนแดง ด้านข้าง

ภาพที่ 28 รำทรงใส่เสื้อขาวนุ่งโจงกระเบนแดง

ภาพที่ 29 ร่างทรงผู้ชาย ถอดเสื้อนุ่งโจงกระเบนแดง

3. ขั้นตอนพิธีเลี้ยงผีเขมร

ขั้นตอนในการเลี้ยงผีเขมรนั้น หากเป็นการเลี้ยงประจำปี จะมีการกำหนดวันแล้วก็เลี้ยงได้ แต่หากเป็นการเลี้ยงเพื่อแก้บนจะต้องมีขั้นตอนการบนก่อน ขั้นตอนในการบนคือ บ้านที่มีคนเจ็บป่วยเมื่อพาคนป่วยไปหาหมอรักษาอาการแล้วไม่หาย รักษาด้วยวิธีการใดก็ไม่หาย จึงไปหาหมอ ซึ่งหมอมือดีจะไปในหมู่บ้านที่รู้เรื่องของผีเขมร ดูให้ว่าเป็นเพราะเหตุใด ในหมู่บ้านหัวลำโพงมีหมอที่สามารถดูเรื่องนี้ได้คือ ครูสง่า สระบุรีนทร์ เมื่อหมอมือดีแล้วบอกว่าเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ ญาติของผู้ป่วยก็จะไปหาร่างทรง เพื่อให้ทำการขึ้นหิ้งให้ โดยผู้ป่วยหรือญาติจะนำขันห้าไปหาร่างทรง (บางแห่งก็ไม่จำเป็นต้องใช้ขันห้า) เมื่อไปถึงก็ให้ร่างทรงไปทำพิธีบนบานที่หิ้ง โดยร่างทรงจะจูดรูปเชิญผีบรรพบุรุษมาถาม ว่าผู้ป่วยผิดผีผู้ใด ตัวใด ถ้าทำผิดแล้วก็ขอให้อภัย และขอให้หายจากโรค ถ้าหายแล้วก็มาเลี้ยงผีเพื่อเป็นการตอบแทนให้ ตัวอย่างการจูดรูปบอกผี เช่น

- soom qacy bat thaa man bat man theo qacy
- โสม ออย บัด ทา มัน บัด มัน เทอ ออย
- ขอ ให้ หาย ถ้า ไม่ หาย ไม่ ทำ ให้

แปลสรุป

ขอให้หายป่วยด้วย ถ้าไม่หายจะไม่เลี้ยงผีให้

หลังจากบนแล้ว เมื่อผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น ก็จะมาเลี้ยงผีตามที่ได้บนไว้ แต่หากไม่หายก็ไม่ต้องเลี้ยงผี

ขั้นตอนของพิธีเลี้ยงผี วันก่อนมีการเลี้ยงผีนั้นลูกหลานที่อยู่ในถิ่นอื่นๆ จะทยอยกันกลับมาเพื่อเตรียมงาน โดยเริ่มจากการเตรียมอุปกรณ์เพื่อจะใช้นในวันทำพิธี เมื่อถึงวันทำพิธีชาวบ้านจะช่วยกันทำจวมตั้งแต่เช้า เพราะต้องใช้เวลาในการทำมาก บ้านที่ทำจวมจะเตรียมอาหารไว้สำหรับคนที่มาช่วยปักจวม

ภาพที่ 30 ชาวบ้านช่วยกันทำจวม

เมื่อเตรียมอุปกรณ์ทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว เวลาหัวค่ำ คนทรง หัวไม้ คนตีกลอง ชาวบ้าน ต่างมาพร้อมกันบริเวณที่ทำพิธี ก่อนการทำพิธีคนในบ้านจะนำกระทงเประอการ ไปแขวนไว้ที่เสา กลางบ้าน พร้อมทั้งจุดธูปบอกเจ้าที่เจ้าทาง ผีบ้านผีเรือน ว่าจะมีการเลี้ยงผี จากนั้นหัวไม้ จะทำพิธีไหว้ครูกลอง โดยมีเครื่องเช่นคือ ดอกไม้ ธูป เทียน หมาก พลู บุหรี่ เหล้าขาว 1 ขวด กลั้วน้ำว่า 1 หวี เงิน 8 หรือ 12 บาท จากนั้นผู้ประกอบพิธีจะทำการ แซนจ๊ะตุ้ม โดยจุดธูปปักที่เครื่องเช่นอย่าง ละดอก เพื่อเซ่นและเชิญผีทุกตัวมากินเครื่องเช่นก่อนและคนที่มาร่วมในพิธี จะช่วยกันพูดกับผี (ในขณะที่ยังไม่เข้าร่างทรง) ให้เชิญมากินเครื่องเช่นจากนั้นพูดถึงจุดประสงค์ในการเลี้ยงผีครั้งนั้นๆ ว่าเพื่ออะไร โดยทุกคนช่วยกันพูดขึ้นพร้อมกัน เพื่อขอให้สำเร็จและลุล่วงได้ด้วยดี จากนั้นจะมีพูดหยอกล้อกับผี ใครที่พูดภาษาเขมรได้ก็จะพูดเป็นภาษาเขมร เหมือนกับคุยเป็นเพื่อนผีขณะผีกำลังกินเครื่องเช่น ในขณะที่เดียวกันก็จะเทเหล้าเพื่อให้ผีดื่มกินไปด้วย จากนั้นสักกระยะหนึ่งชาวบ้านที่ร่วมพิธีจะช่วยกันบอกว่าให้เอาเหล้านั้นไปเทในร่อง ผู้ร่วมพิธีจะขยับงานชามกับข้าวให้เขื่อนที่จะเดิมเล็กน้อย แล้วก็เรียกผีมากินใหม่เหมือนเป็นอุบายว่า เอาของใหม่มาให้ จากนั้นก็รินเหล้าใส่ในแก้วใหม่ แล้วนำไปเทลงร่อง เป็นครั้งที่สอง และครั้งที่สาม เป็นอันเสร็จสิ้นการเช่น จากนั้นจึงธูปออก แล้วจะมีคนนำอาหารอย่างละเล็กละน้อยรวมใส่ในชามข้าวหนึ่งใบ เรียกว่า จับจำแน แล้วเอาไปไว้ข้างทางหรือทางสามแพร่ง จากนั้นจะนำเครื่องเช่นที่เหลือไปรวมกับอาหารที่เตรียมไว้สำหรับเลี้ยงคนที่มาร่วมในงาน

ภาพที่ 31 เจ้าของบ้านเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน

เมื่อผู้ที่มาร่วมงานรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มเข้าสู่ขั้นตอนการเข้าทรง ขณะเดียวกันร่างทรงก็จะนำผ้าแดงมาผูก แล้วเข้ามานั่งบริเวณด้านหน้าเครื่องเซ่น ซึ่งมีจวม บายปะลิง เหล้าขาว กล้วยน้ำว่า เป็นต้น จากนั้นคนตีกลองจะนำขี้ไต้มาจุดแล้วก็นำกลองมาลงไฟ เพื่อให้หนังกลองตึง เวลาตีจะได้มีเสียงดังไพเราะ

ภาพที่ 32 คนตีกลองนำขี้ไต้ลงหน้ากลอง

เมื่อหนังกลองตึงได้ที่ คนตีกลองจะเริ่มตีกลองในจังหวะที่ช้า ขณะนั้นผู้ขับร้องจะร้องเพลงที่เป็นเหมือนการไหว้ครู เพื่อเป็นการบูชาครูก่อน จากนั้นจึงเริ่มร้องเชญผี ตัวแรก ร่างทรงจะนำผ้าแดงมาคลุมตัวโดยคลุมตั้งแต่หัวไปตลอดทั้งตัว คนทรงจะจุดเทียนและนำเทียนวางในโต๊กที่เลี้ยงก็จุดรูปปักไว้ที่จวมทุกจวม จวมละ 1 ดอก และจุดเทียนไว้ที่โต๊ก 1 เล่ม เมื่อเรียบร้อยแล้วคนทรงจะจับโต๊กไว้ หัวไม้ร้องเพลงเชญผี กลองตีจังหวะช้าก่อนและเร็วขึ้นเมื่อสังเกตเห็นโต๊กเริ่มหมุนจาก

ช้าเป็นเร็วขึ้นตามลำดับแสดงว่าผีเข้าแล้ว เมื่อผีเข้าแล้ว คนทรงจะปล่อยโศก แล้วกระโจนเข้าไปร่วมวงกับพวกตีกลอง เพื่อเล่นกับกลอง พวกพี่เลี้ยงหรือชาวบ้านที่มาร่วมพิธีจะช่วยกันพูดและแห่เล่นกับผีที่อยู่ในร่างคนทรง

ภาพที่ 33 คนทรงกำลังจับโศกขณะผีกำลังจะเข้า

ผีบางตัวอาจจะกินเครื่องเช่น โดยวิธีการจับขึ้นมาแล้วกิน โดยวิธีสุดคม และมีการพูดคุยกับบรรดาลูกศิษย์โดยมีล่ำมแปลภาษาระหว่างผีกับผู้ร่วมพิธี จากนั้นผีก็จะมาเล่นกับกลองโดยทำท่าเหมือนเต้นหรือรำ เมื่อผีตัวนั้นเหนื่อยหรือพอใจแล้วก็จะออกจากร่างทรง คนทรงก็จะเข้าทรงผีตัวต่อไป โดยกลับไปบริเวณหน้าจวม จากนั้นจะใช้ผ้าแดงคลุมเช่นเดิม กลองตีจังหวะช้าลง คนที่เป็นหัวไม้จะร้องเรียกชื่อผีตัวต่อไป แล้วก็ร้องเพลงเชิญ คนทรงจะเอามือจับโศกเหมือนครั้งแรก เมื่อผีเริ่มเข้า โศกจะหมุนเร็วขึ้นจังหวะกลองจะเร่งเร็วขึ้น เมื่อผีเข้าแล้วจะมองหาจวมที่เป็นตัวแทนของตน เพื่อดูความสวยงามของจวมว่าสวยงามหรือไม่ ถ้าไม่สวยงามหรือดอกไม้เหี่ยวก็จะแสดงท่าที่ไม่พอใจหรือทำลาย ถ้าผีพอใจจวม ก็จะแสดงท่าทางยิ้มแย้มแจ่มใส จากนั้นผีก็จะกินเครื่องเช่น เต้นรำ และพ่นไฟกับลูกศิษย์หรือคนป่วยทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะครบผีทุกตัวที่จะเชิญ ทั้งนี้ ผ้าที่ใช้คลุมนั้น จะเป็นสีแดงหรือสีขาว ขึ้นอยู่กับผีว่าเป็นผีตัวไหน และเมื่อถึงผีตัวสุดท้าย ผีตัวสุดท้ายจะนำเหล่าที่ใช้ในพิธีมาดื่ม โดยการสูดดมและนำไปแห่คนตีกลอง แล้วให้กับคนที่ผีพอใจจะให้ จากนั้นก็นำกล้วยซึ่งเป็นสิ่งที่ผีหวงมากมาแบ่งให้เฉพาะบางคนเท่านั้น แล้วก็เข้ามานั่งเล่นกับคนที่ตีกลองจนพอใจจึงออกจากร่างทรงไป โดยคนทรงจะกลับไปหน้าจวม ดับเทียนคนตีกลองก็จะหยุดตี ผีก็ออกจากร่างทรงไป

ขั้นตอนสุดท้ายของการเลี้ยงผี คือ จะมีคนมารำเก็บดอกไม้ คนรำเก็บดอกไม้นี้จะเป็ นใครก็ได้ที่มาร่วมในพิธีแล้วสามารถรำตามขั้นตอนได้ ดอกไม้ที่เก็บคือดอกกลั่นทมและผ้าขาวที่ใช้ จ้างลองเป็นโรงพิธีนั่นเอง โดยผู้รำจะเดินรำด้านหน้า แล้วมีคนถือกระบุงที่มีเทียนจุดอยู่ปากกระบุง เดินตาม คนตีกลองก็เริ่มตีเป็นจังหวะให้คนรำ คนรำจะรำไปและเก็บดอกกลั่นทมไป เมื่อเก็บดอก กลั่นทมหมดจะนำผ้าขาวมาพับและใส่ในกระบุง ขณะที่ใส่ผ้าขาวลงในกระบุงต้องใช้ผ้าปิดเทียน ให้ดับแล้วจึงใส่ผ้าขาวลงในกระบุงทันที ขณะนั้นคนที่ตีกลองจะต้องจูงหว่าประคบด้วยโดยให้ จังหวะกลองสุดท้ายจบลงพร้อมกับเทียนที่ถูกดับทันที เพราะหากเทียนดับไม่พร้อมกับการตีกลอง จบจะถือว่าพิธีไม่สมบูรณ์ หากบ้านใดที่ไม่มีการทำเพดานด้านบน ก็จะไม่ต้องมีขั้นตอนการรำเก็บ ดอกไม้ แต่เรือจวมได้เลย

ภาพที่ 34 การรำเก็บดอกไม้ 1

ภาพที่ 35 การรำเก็บดอกไม้ 2

หลังจากรำเก็บดอกไม้แล้วพี่เลี้ยงผีและญาติพี่น้องของร่างทรงก็จะช่วยกันนำจวมมารื้อ ออกใส่ในกระบุงที่ใช้รำเก็บดอกกลั่นทม เมื่อเรือหมดทุกจวมแล้ว ก็ให้คนนำของเหล่านี้ไปทิ้ง นอก บ้าน เมื่อทิ้งเสร็จแล้วไม่ให้หันกลับไปมองแล้วรีบเดินกลับบ้านทันที ทั้งนี้เพื่อไม่ให้สิ่งที่ไม่ดี ตามมานั่นเอง หลังจากทิ้งเสร็จแล้วให้เก็บใบไม้มา 1 ใบเพื่อนำมาให้หัวไม้ นำมาผูกเรียกขวัญให้กับ ร่างทรง โดยนำใบไม้มาวางบนฝ่ามือแล้วนำสายสิญจน์ที่อยู่ในบายปะลึงมาผูกข้อมือให้ร่างทรง เป็นอันจบพิธี

ภาพที่ 36 หัวไม้ผูกข้อมือเพื่อเรียกขวัญร่างทรง

ภาพที่ 37 ชาวบ้านช่วยกันรื้อจวมใส่กระบุง

งานประจำปีเจ้าพ่อซาน¹²

นอกจากการเลี้ยงผีเขมรประจำตระกูลแล้ว ยังมีงานเลี้ยงผีเขมรประจำหมู่บ้านอีกด้วย คือการเลี้ยงเจ้าพ่อแก้วและเจ้าพ่อซาน เรียกว่า งานปีเจ้าพ่อซานเพราะจัดที่ศาลเจ้าพ่อซาน ซึ่งจัดในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี พิธีจะเริ่มราว ๆ เทียงวัน โดยชาวบ้านจะนำเงินที่ช่วยกันบริจาคตั้งแต่วันทำบุญวันแรกของวันสงกรานต์รวม 5 วัน เพื่อมาซื้อข้าวของและเครื่องเซ่น นอกจากนี้ในวันทำพิธีจะมีชาวบ้านบางคนนำผลไม้ อาหาร เหล้า มาทำบุญร่วมกัน บางคนจะนำด้ายแดงเป็นใจมาพันรอบปากขวดด้วยเพื่อนำด้ายมาเข้าร่วมในพิธี เมื่อทุกคนมาถึงพร้อมกันแล้ว ก็จะช่วยกันจัดเตรียมอาหารและเครื่องเซ่น โดยเครื่องเซ่นจะประกอบด้วย บายศรี 1 คู่ เหล้าขาว ไก่ต้ม หัวหมู ข้าวต้มกล้วย ข้าวต้มหมู ผลไม้ตามฤดูกาล

เมื่อเตรียมอุปกรณ์เรียบร้อยแล้วและคนร่วมพิธีมาพร้อมกันแล้ว จะมีคนเฒ่าคนแก่จุดธูปปักที่เครื่องเซ่น อย่างละ 1 ดอก เพื่อเป็นการเซ่นเจ้าที่เจ้าทางและเซ่นไหว้ผีทุกตัวก่อน ขณะเดียวกันนั้นชาวบ้านก็ช่วยกันพูดในทำนองว่า วันนี้เป็นงานปีชาวบ้านมาร่วมกันทำพิธีเลี้ยงผีให้แล้ว ขอให้ช่วยปกป้องรักษาชาวบ้าน ให้อยู่ดีกินดี มีความสุขทุกคน จากนั้นก็จะนำเหล้าที่รินใส่แก้วไว้แต่แรกไปเทลงร้อง เป็นอันเสร็จขั้นตอนการเซ่น จากนั้นคนตีกลองและหัวไม้จะนำขี้ไต้มาลนหน้ากลอง เมื่อหน้ากลองเริ่มตึงก็เริ่มร้องเพลงเชยผิ โดยร่างทรงจะมานั่งหน้าบริเวณเครื่องเซ่น ใช้ผ้าแดงคลุมตั้งแต่ศีรษะลงมา มือถือธูปที่อยู่ในใบพลู 1 ดอก เรียกว่า รูปพนม (tuup phnom) (45)

¹² งานประจำปีครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในวัน ขึ้น 6 ค่ำเดือน 6 ซึ่งตรงกับวันเสาร์ที่ 10 เดือน

ภาพที่ 38 คนทรงถือรูปพนมเพื่อให้ผีเข้า

เมื่อผีเริ่มเข้าร่างทรงจะมีอาการสั่นอย่างรุนแรง เมื่อผีเข้าเต็มที่แล้วจะปล่อยรูปในมือทิ้ง แล้วก็หันมองผู้คนที่มาร่วมในพิธี จากนั้นก็จะพูดคุยกับผู้คนที่มาร่วมในพิธี คนที่เข้าร่วมพิธีก็พูดคุยเชิญให้เจ้าพ่อกินเครื่องเซ่นที่นำมาถวาย เจ้าพ่อก็กิน โดยวิธีการหยิบอาหารขึ้นมาสุดคม แล้วทำท่าเหมือนเคี้ยวอาหาร จากนั้นจะทักทายคนที่มาร่วมพิธีและมีการนำเหล้ามาพ่นให้กับชาวบ้าน

ภาพที่ 39 คนทรงพ่นให้ลูกหลานที่มาร่วมพิธี

เมื่อเจ้าพ่อกินอิ่มและพูดคุยกับชาวบ้านเป็นที่เรียบร้อย คนร้องก็จะร้องเชิญผีตัวอื่นต่อไป คนทรงจะกลับไปนั่งบริเวณหน้าเครื่องเซ่น แล้วก็ถือรูปไว้ในมือเรียกว่ารูปพนม คนร้องก็เอ่ยชื่อผีตัวต่อไป ซึ่งผีทุกตัวจะทำในลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ พูดคุยกับชาวบ้าน กินเครื่องเซ่น และพ่นให้ลูกหลาน ซึ่งในวันงานที่ผู้ศึกษามาเก็บข้อมูลนี้มีผีที่เชิญให้เข้าร่างทรงจำนวน 5 ตัว โดยเริ่ม

จาก ผีเจ้าที่ ที่อยู่บริเวณศาลเจ้าพ่อซาน เจ้าพ่อซาน เจ้าพ่อแก้ว เจ้าพ่อโต และเจ้าพ่อคง เมื่อถึงเจ้าพ่อคง ซึ่งเป็นผีตัวสุดท้ายในการทำพิธีครั้งนี้ เมื่อเจ้าพ่อคงเข้าแล้ว ก็พุดคุยกับชาวบ้าน กินเครื่องเช่น และทำพิธีปลุกเสกด้วยแดง คือ นำด้ายแดงที่ชาวบ้านนำมาพร้อมกับเหล้านั้นมาบริกรรมคาถาแล้วก็แจกคืนให้เจ้าของ เพื่อนำไปผูกให้กับลูกหลานและสิ่งต่างๆ เช่น รถยนต์ ต้นไม้ เพื่อเป็นสิริมงคล ในขณะที่ทำพิธีมีชาวบ้านบางคนพยายามขอเลข เพื่อไปเสี่ยงโชค แต่เจ้าพ่อคงปฏิเสธว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี และบอกว่าเคยให้ไปแล้วก็ถูกกินยังไม่เซ็ดกันอีกหรือ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนทรงไม่มีเจตนาจะมอมเมาประชาชนเลย จากนั้นเมื่อเสร็จพิธีแล้วคนตีกลองหยุดตี เจ้าพ่อคงก็ออกจากร่างทรง ชาวบ้านช่วยกันจัดอาหารเพื่อแจกจ่ายกันกินในบริเวณงาน ผลไม้ต่างๆ ก็แบ่งกลับไปให้คนที่บ้านกินเพราะถือว่าเป็นยา กินแล้วไม่มีโรคเป็นสิริมงคล แก่ตนเอง

กรณีตัวอย่าง การเลี้ยงผีบ้านนายเผย สุริวงค์ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2551

เนื่องจากการเลี้ยงผีแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณมาก ในปีนี้บ้านนายเผยจึงมีการเลี้ยงงานประจำปีพร้อมกับเลี้ยงผีแก้อาการเจ็บป่วยด้วย โดยพิธีที่จัดขึ้นนับว่าเป็นพิธีที่ใหญ่พอสมควร จากการสอบถามผู้มาร่วมพิธีบอกว่า คนป่วยนั้นป่วยหนักจึงเลี้ยงใหญ่ เครื่องเช่นที่ใช้มีสองที่ คือ บนบ้านและบริเวณลานบ้านด้านล่าง เครื่องเช่นด้านล่างแบ่งเป็นสองจุด คือ สำหรับผีไทย และสำหรับผีเขมร เครื่องเช่นผีไทยประกอบด้วย บายศรี อาหารคาวหวาน เหล้า

ภาพที่ 40 เครื่องเช่นผีไทย บริเวณลานบ้านด้านล่างบ้านนายเผย

ส่วนเครื่องเช่นผีเขมรจะทำ เปชลา (pee slaa)(34) หรือเรียกบ้านซาลา หรือกบาลซาลา เครื่องเช่นบริเวณนี้จะนำไม้มาวางยกพื้นสูงจากพื้นพอสมควร ด้านบนวางบ้านที่ทำจากหยวกกล้วย เครื่องเช่น คาวหวานทั้งหมดจะใส่ไว้ในภาชนะที่ทำจากหยวกกล้วยทั้งหมด ที่พิเศษกว่าพิธีปกติ คือ

มีไก่สดที่ลอกเนื้อออก เหลือแต่หนังที่มีขน มีหัว ปีกและขา มาจึงบนไม้ไผ่¹³ นำมาแขวนอยู่บริเวณหน้าเปซลา

ภาพที่ 41 เครื่องเซ่น บริเวณหน้าเปซลา 1 ภาพที่ 42 เครื่องเซ่น บริเวณหน้าเปซลา 2

ส่วนบนบ้านที่ใช้ทำพิธี จะมีเครื่องเซ่นคล้ายคลึงกับการเลี้ยงผีเขมรที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ อื่นแต่ที่มีเพิ่ม คือ บายศรีใหญ่ตรงกลาง

เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว หัวไม้จะทำพิธีไหว้ครูกลอง โดยมีขันซ์ 5 จากนั้น พี่เลี้ยงก็จุดธูปปักที่เครื่องสังเวยให้แก่ผีไทย แล้วเรียกบรรดาผีไทยมากินอาหารคาวหวาน เครื่องเซ่นสังเวย จากนั้น รำทรงจะเริ่มทำพิธีโดยเชิญผีมาเข้าทรงโดยหัวไม้เริ่มร้องเพลงบทแรกซึ่งเป็นการร้องไหว้ครู พระภูมิ เจ้าที่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระจันทร์ พระอาทิตย์ ฯลฯ เนื้อร้องทั้งหมดเป็นภาษาไทย จากนั้นก็ร้องเชิญผีมาเข้าทรง ส่วนใหญ่เป็นผีเจ้าที่เจ้าทางในตำบล เมื่อผีเข้าแล้วก็มี การพูดคุยกับลูกหลาน ลูกหลานก็จะบอกให้ช่วยดูแลคุ้มครองผู้ป่วยให้หายด้วย เมื่อเลี้ยงผีไทยเสร็จลาเครื่องเซ่นแล้วจึงขึ้นไปทำพิธีเลี้ยงผีบนบ้านต่อ

ภาพที่ 43 เครื่องเซ่นผีเขมรบนบ้าน

ภาพที่ 44 บายศรีใหญ่ตรงกลางพิธี

¹³ ในพิธีเลี้ยงโรงของเขมรประเทศกัมพูชา เรียกการทำไก่เช่นนี้ว่า มวนฉาง

เมื่อขึ้นบนบ้าน มีการเลี้ยงผีเขมร ขึ้นตอนคล้ายคลึงกับการเลี้ยงผีเขมรที่กล่าวมาแล้ว คือ หัวไม้จะไหว้ครูกลองใหม่อีกครั้งหนึ่ง จากนั้นทำพิธีแซนจ๊ะตุ้ม โดยจุดธูปปักบนอาหาร คนเฒ่าคนแก่จะมานั่งล้อมวงพนมมือแล้วช่วยกันพูดเชิญผีปู่ย่าตายายทั้งภาษาเขมรและภาษาไทย มากินเครื่องเช่น จากนั้นรินเหล้าใส่แก้วให้ผีและกล่าวถ้อยคำขอให้ผู้ป่วยหาย ให้งานสำเร็จ จากนั้นก็นำเหล้าไปเทรอง รินเหล้าใหม่ เป็นครั้งที่ 2 พูดว้ายของใหม่มาให้แล้วให้กินซะ นำเหล้าไปเทรอง แล้วรินใหม่เป็นครั้งที่ 3 จากนั้น ก็พูดคุยกับผีที่อยู่ในร่างทรง เมื่อเสร็จแล้วนำเหล้าไปเทรองครั้งที่ 3 เป็นอันเสร็จ จากนั้นมีการจับจำแนก โดยหยิบอาหารจากทุกจานอย่างละเล็กละน้อย ใส่ในถ้วยใบหนึ่ง นำธูปทั้งหมดใส่ไว้ในถ้วยใบนี้ด้วย แล้วก็จุดเทียน 1 เล่มไว้ในถ้วยนำไปไว้ข้างทาง โดยบอกเป็นภาษาเขมรว่า ให้เอาไปให้ผีที่ไม่ได้มากิน ผีที่แซนหักขาหัก ได้กิน จากนั้นก็นำอาหารมาเลี้ยงคนที่มาร่วมในพิธี เมื่อทานอาหารเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มพิธีเลี้ยงผี โดยกลองเริ่มตีในจังหวะช้า ๆ หัวไม้ร้องเพลงไหว้ครู ขณะเดียวกันนี้คนทรงจะจุดเทียน 1 เล่มปักไว้ที่ไต้กัก ผีเลี้ยงจะจุดธูปปักไว้ที่จวม ทุกอันอันละ 1 ดอก จากนั้นหัวไม้ก็เริ่มร้องเชิญผีตัวแรก คนทรงจะนำผ้าแดงมาคลุมร่าง มือจับที่ไต้กัก เมื่อผีเริ่มเข้าไต้กักจะเริ่มขยับ จังหวะกลองจะเร่งเร้าขึ้น เมื่อผีเข้าเต็มที่แล้วคนทรงจะปล่อยมือจากไต้กัก แล้วนำผ้าแดงที่คลุมร่างออก ผีจะเริ่มมองหาจวมของตน เมื่อเห็นว่าสวยงามดีก็แสดงท่าทางดีอกดีใจ จากนั้นผีในร่างคนทรงก็จะกินเครื่องเช่นโดยการสูดดมและพูดคุยกับลูกหลาน นำเหล้ามาพ่นให้ลูกหลานในเชื้อสายของตน เมื่อเห็นว่าผีจะออกคนตีกลองจะค่อยผ่อนจังหวะกลองลง จากนั้นคนทรงก็จะนำผ้าแดงมาคลุมร่าง มือจับไต้กัก หัวไม้เตรียมร้องเพลงเรียกผีตัวต่อไปตามรายชื่อ ทำไปเช่นนี้จนถึงประมาณ 5 ตัว เนื่องจากบ้านนี้มีจำนวนผีหลายตัว จึงแบ่งทำทั้งบนบ้านและด้านล่าง เมื่อถึง 5 ตัว ก็เตรียมตัวย้ายลงมาบริเวณด้านล่างที่เปชลา ที่บ้านนี้บางครั้งผีเข้าแล้วแต่ไต้กักจะไม่ได้หมุน แต่คนตีกลองจะสังเกตได้จากการที่ร่างทรงปล่อยไต้กักและลุกขึ้นดูจวม

ที่เปชลาด้านล่างนี้ คนในสมัยก่อนทำเพื่อไล่ผีป่า โดยการเชือดไก่สด ๆ แต่ปัจจุบันทำเพื่อเลี้ยงผีทั่วไป เมื่อคนทรงและลูกหลาน นั่งในบริเวณที่จะทำพิธีเรียบร้อยแล้ว คนตีกลองจะเริ่มตีกลองในจังหวะช้า หัวไม้เริ่มร้องเพลงเชิญผีตัวต่อไป เมื่อผีเข้าก็นำเหล้าไปพ่นที่ไต้กัก ที่บริเวณเปชลาทั้งหมด จากนั้นกินเครื่องเช่น แล้วพ่นให้กับลูกหลาน ในด้านล่างนี้เชิญผีประมาณ 4 ตัว เมื่อเสร็จพิธีด้านล่างก็เตรียมย้ายขึ้นบนบ้าน เพื่อเลี้ยงผีที่เหลือ พร้อมทั้งทำพิธีรำเก็บดอกไม้ ก่อนขึ้นบนบ้านคนทรงจะนำมีดดาบไปพ่นที่เปชลา บ้านต่างๆ ที่ทำจากต้นกล้วย และนำทั้งหมดรวมทั้งเครื่องเช่นและบายศรีไปทิ้งบริเวณทางสามแพร่ง สาเหตุที่ทิ้งบริเวณนี้เพราะเชื่อกันว่าเป็นทางผีผ่านหรือประตูผีเป็นเส้นทางที่ผีใช้ จากนั้นให้คนที่นำไปทิ้ง เต็ดใบไม้กลับมาหนึ่งใบเพื่อเรียกขวัญคนทรงคนป่วยให้กลับมา และนำใบไม้ใส่ในบายปะลึง จากนั้นก็ขึ้นบนบ้าน

ภาพที่ 45 ทำพิธีบริเวณเปซลาตานบ้าน 1

ภาพที่ 46 ทำพิธีบริเวณเปซลาตานบ้าน 2

เมื่อขึ้นบนบ้านเลี้ยงผีต่ออีก ประมาณ 5 ตัว เมื่อถึงผีตัวสุดท้าย ผีตัวนี้จะนำเหล่า อาหาร มาแหย่เล่นกับคนตีกลอง และแจกอาหารให้กับคนที่ตนพอใจ เมื่อผีจะออกคนทรงจะดับเทียนที่อยู่ในโต๊ก คนตีกลองจะหยุดจังหวะกลอง ผีจะออกจากร่างทรงไป จากนั้นจะมีคนรำเก็บดอกไม้ จะเป็นใครก็ได้ ที่เคยทำพิธีมาก่อน มี 2 คน คนหนึ่งเป็นคนรำ อีกคนเป็นคนถือกระบุงเดินตาม คนรำ จะเก็บดอกไม้ที่ห้อยบนเพดาน แก้วฟ้าขาวที่ผูกบนเพดาน จากนั้นก็ปิดผ้าลงในกระบุงพร้อมจังหวะ กลองจังหวะสุดท้าย เป็นอันเสร็จพิธี เมื่อเลิกพิธีแล้วพี่เลี้ยงจะรื้อจวมทั้งหมด ใส่ในกระบุงแล้ว นำไปทิ้งบริเวณทางสามแพร่งแล้วให้เดินกลับมาเลยไม่ให้หันกลับไปมองอีก

ประโยชน์ในการนับถือผีเขมรของชาวบ้านหัวลำโรง

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม จากกลุ่มผู้นับถือผีเขมรในบ้านหัวลำโรง พบว่า การนับถือผีเขมรนั้นมีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งใน ระดับครอบครัวและระดับสังคม โดยผู้วิจัยได้แยกอธิบายไว้เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นหลักในการธำรงไว้ซึ่งพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ดังที่กล่าวแล้วว่า บริเวณบ้านหัวลำโรงนั้นกลุ่มคนที่มาตั้งบ้านเรือนกลุ่มแรกเป็นชาวเขมร การที่ชาวเขมรจะนำ พิธีกรรม ธรรมเนียมประเพณีต่างๆ มาปฏิบัติเพื่อแสดงความเป็นกลุ่มชุมชนของตนนั้นนับว่าได้รับ ผลเป็นอย่างดี เพราะพิธีกรรมเลี้ยงผีเขมรนั้น ทำให้ผู้คนเขมรในชุมชนไม่ลืมความเป็นมาของตนเอง อีกทั้งยังแสดงถึงความมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองอีกด้วย

2. เป็นเครื่องกำหนด ควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้มีระเบียบวินัยและอยู่ ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีความเชื่อที่บอกและสั่งสอนกันตลอดมาของชาวไทยเชื้อสายเขมรว่า ห้ามลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงาน มิเช่นนั้นจะทำให้ผีปู่ย่าตายายโกรธและมาลงโทษ ซึ่งเป็นข้อ ห้ามหญิงชายไม่ให้มีความสัมพันธ์กันก่อนวัยอันควร และควบคุมพฤติกรรมของเยาวชนไม่ให้

ประพัตตินนอกกลุ่มนอทาง โดยใช้ความเชื่อและความกลัวเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งกุศโลบายข้อนี้ ได้มีส่วนช่วยลดปัญหาต่างๆในสังคมปัจจุบันด้วย คือ ลดปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ลดปัญหาวัยรุ่นตั้งครรภ์ ลดปัญหาการทำแท้ง ลดปัญหาเด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้า ลดการเกิดโรคติดต่อจากการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น เมื่อวัยรุ่นปฏิบัติตามข้อห้ามมีส่วนช่วยทำให้เกิดผู้ปกครองสบายใจมากขึ้น เนื่องจากบ้านใดที่มีผีเขมรประจำตระกูลของตนเองจะไม่กล้าทำความผิด พ่อแม่ก็รู้สึกสบายใจในการควบคุมความประพฤติของลูกหลาน โดยใช้ความเชื่อนี้ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการประพัตติผีลูกเมียผู้อื่น หรือการหย่าร้างก็ถือว่าเป็นเมตตากรุณาของผีเช่นกัน

3. เป็นเครื่องช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด อันเกิดจากปัญหาที่ยังไม่มีทางออก พิธีเลี้ยงผีนี้มีส่วนช่วยในการผ่อนคลายความตึงเครียดของคนที่มาเข้าร่วมพิธีได้ เนื่องจากเมื่อบางคนมีปัญหา เช่น กังวลเกี่ยวกับลูกหลาน เมื่อมีข้อห้ามในการลักลอบการได้เสียกันก่อนแต่ง ทำให้ผู้ปกครองลดความกังวลได้ส่วนหนึ่ง หรือเมื่อมีเรื่องเดือดร้อน ได้มาแล้วได้ระบายออกให้ผีได้ฟัง หรือได้รับการพนให้โชคดี ก็จะทำให้บุคคลมีกำลังใจเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นที่พักพิงทางใจสำหรับลูกหลานชาวไทยเชื้อสายเขมร เมื่อผีบรรพบุรุษอยู่ประจำบ้าน ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ เวลาเป็นเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ ได้มาบนบาน ได้บอกกล่าวกับผีประจำตระกูลที่เป็นเหมือนปู่ตายาย ก็ทำให้รู้สึกสบายใจขึ้น

4. เป็นการส่งเสริมจริยธรรม ความกตัญญูในครอบครัว ที่กล่าวเช่นนี้เพราะเมื่อบรรพบุรุษเสียชีวิตไปแล้ว บางครั้งลูกหลานอาจมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำงานทำให้ลืมนึกถึงบรรพบุรุษ ลืมที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เมื่อมีพิธีนี้จึงทำให้ลูกหลานที่ยังอยู่ได้แสดงความระลึกถึงปู่ตายายที่ล่วงลับไปแล้วได้มากกราบไหว้ขอพร ได้รับการพนให้โชคดี นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยในการให้ญาติพี่น้องได้มาพบปะกัน กล่าวคือ เมื่อลูกหลานโตขึ้น ต่างก็ต้องไปทำงานต่างถิ่น หรือผู้หญิงเมื่อแต่งงานแล้วก็ย้ายไปอยู่กับครอบครัว แต่เมื่อมีพิธีกรรม ทำให้ลูกหลานต้องกลับมาร่วมงาน ทำให้ญาติพี่น้องที่อยู่ไกลกันได้มาพบปะกันและช่วยกันทำงาน

5. เป็นการส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนมีความสามัคคีกัน กล่าวคือ เมื่อมีการเลี้ยงผีถ้าเป็นผีบรรพบุรุษ ก็จะมีผลในแง่ของการช่วยกันทำงาน คือ วันที่เลี้ยงผีจะมีการทำจวม ชาวบ้านจะมาช่วยกันทำจวม ซึ่งเป็นเครื่องประกอบในพิธีอย่างหนึ่งโดยไม่คิดราคา หากบ้านอื่นมีการเลี้ยงผี ก็จะไปช่วยกันเปรียบเสมือนถือแรงกันและกัน ส่วนในกรณีที่มีการเลี้ยงผีที่ศาลเจ้าพ่อชาน มีส่วนสร้างความสามัคคีให้กับชุมชนอย่างยิ่ง เพราะชาวบ้านต่างจะช่วยกันบริจาคเงิน¹⁴ เพื่อนำไปซื้อเครื่องเช่นที่จะใช้ในวันพิธี นอกจากนี้ชาวบ้านบางส่วนยังนำผลไม้ที่หาได้ตามฤดูกาล อาหาร เครื่องดื่ม

¹⁴ เงินบริจาคนีจะทำในวันที่ชาวบ้านไปทำบุญที่วัดในวันที่ 13 14 15 เมษายน

มาร่วมในการทำพิธี บางคนก็นำอาหารมากมายเพื่อมาเลี้ยงคนที่มาเข้าร่วมพิธี โดยไม่คิดราคา ซึ่งนับว่าเป็นการช่วยลดความเห็นแก่ตัวของคนในสังคม และช่วยรวมกลุ่มบุคคลให้มาร่วมงานในคราวเดียวกัน

ข้อเสียของพิธีเลี้ยงผีเขมรของชาวบ้านหัวลำโพง

นอกจากจะพบข้อดีที่เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและชุมชนแล้ว จากการสังเกตและสอบถามผู้ที่นับถือผีและต้องเตรียมพิธีเลี้ยงผีนั้น พบว่ายังมีข้อเสีย คือ

1. ทำให้ผู้ถูกเลือกเป็นร่างทรงเจ็บป่วย นับตั้งแต่ถูกเลือกให้เป็นร่างทรง บางคนก็ถูกกระทำให้เจ็บป่วยตั้งแต่ต้น เมื่อยอมรับเป็นร่างทรงแล้วก็หาย ในขณะที่เป็นร่างทรงแล้ว เมื่อถูกหลานในเชื้อสายไปทำพิธี บางครั้งคนที่ถูกลงโทษกลับไม่ใช่ผู้ทำผิด แต่กลับเป็นร่างทรงที่ต้องรับการลงโทษนั้น ๆ เช่น ปวดหัว ปวดท้อง เจ็บป่วยต่างๆ นานา ต่อเมื่อได้ไปบนบานแล้วจึงได้หาย หากถูกหลานไม่มาขอขมาไม่มาทำพิธีหรือแอบลักลอบได้เสียกัน โดยที่ไม่รู้ว่าใครเป็นคนผิดก็ทำให้ร่างทรงได้รับความเจ็บป่วยเพราะหาตัวผู้ทำผิดไม่ได้ ส่วนใหญ่ผู้ที่เป็ร่างทรงในปัจจุบันมีอายุมาก เมื่อเจ็บป่วยครั้งใดถูกหลานที่อยู่ใกล้ซิดูแลก็รู้สึกไม่สบายใจ เนื่องจากผู้สูงอายุเมื่อเจ็บป่วยก็ทำให้อาการหนักกว่าหนุ่มสาว ทำให้ถูกหลานรู้สึกไม่ดีที่ผีไม่ไปลงโทษคนผิดแต่มาทำกับร่างทรง

2. ค่าใช้จ่ายสูง ในสมัยก่อนค่าครองชีพหรือเศรษฐกิจยังคืออยู่ทำให้ไม่มีปัญหา แต่ในปัจจุบันค่าครองชีพสูงขึ้น อาหารข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ มีราคาแพงขึ้นในการทำพิธีแต่ละครั้งนั้น ต้องใช้งบประมาณสูง เช่น ค่าของควา ของหวาน ผลไม้ ค่าอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมพิธี นอกจากนี้ในปัจจุบัน ยังต้องมีค่าตอบแทนคนตีกลอง คนร้องเพลง และคนปักจวม เพื่อเป็นสินน้ำใจจากบ้านที่ทำพิธี เพราะบุคคลเหล่านี้ต้องเสียสละเวลาส่วนตัวในการประกอบอาชีพมาช่วยงาน

3. เป็นภาระ เนื่องจากบางครอบครัวเศรษฐกิจไม่ดี จึงทำให้รู้สึกว่าเป็นภาระที่จะต้องทำพิธี เพราะบางครั้งต้องทำมาหากิน แต่ต้องมีการทำพิธีซึ่งผีก็ไม่ได้ช่วยให้เห็นผลทันตา เช่น ไม่ได้ให้เลขนำไปเสี่ยงโชค เป็นต้น

4. ความเชื่อ อาจนำอันตรายมาสู่ชีวิต การที่มีความเชื่อในเรื่องผีเขมรนี้ อาจทำให้ผู้ป่วยที่ป่วยด้วยโรคต่างๆ เชื่อว่าพิธีกรรมนี้จะทำให้หายได้จึงไม่ยอมไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน บางครั้งกว่าจะรู้ตัวว่าเป็นโรคที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการถูกผีบรรพบุรุษทำก็อาจสายไปแล้ว

การเลี้ยงผีเขมรของชาวบ้านหัวลำโพงมีการจัดสองวาระคือ เลี้ยงประจำปี (งานปี) เป็นการเลี้ยงที่จัดขึ้นทุกปี หมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 7 จะทำในเดือนหก สำหรับหมู่ 6 และหมู่ 10 จะเลี้ยง 3 ปี 1 ครั้งในเดือนสี่ และเลี้ยงเมื่อมีการบนบาน ในการทำพิธี ไม่ว่าจะเป็งานปีหรือในกรณีที่เป็นกร

บนบาน ส่วนใหญ่จะทำที่บ้านของร่างทรง แต่ในบางกรณีที่ผู้ป่วยเกิดเจ็บป่วยมาไม่ได้ ก็จะให้ร่างทรงไปทำพิธีให้ที่บ้าน บุคคลที่มีส่วนร่วมในการทำพิธี คือ ร่างทรง นักร้อง นักดนตรี โดย ผู้ขับร้องมีหน้าที่ในการร้องเพลงเชิญผี และเป็นล่ามระหว่างผีในร่างทรง กับคนที่มาร่วมพิธี นักดนตรีมีหน้าที่ตีกลองประกอบการเลี้ยงผีตลอดเวลาที่ทำพิธี คนปักจวม ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านใกล้เคียง และบ้านที่ต้องมีการจัดพิธี เพื่อเป็นการถือแครงกัน พิธีเลี้ยง คือ ผู้ที่คอยให้ความสะดวกแก่คนทรง ในขณะที่ทำพิธีและมีหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษาให้กับผู้ที่มาร่วมพิธีฟังด้วย นอกจากนั้นยังมี ญาติพี่น้อง ลูกศิษย์ของผี และชาวบ้านในชุมชน ที่สนใจ มาร่วมพิธีด้วย

ข้าวของเครื่องใช้ในการประกอบพิธี คือ จวม เครื่องเช่น ไหว้ อาหารคาว หวาน ผลไม้ เครื่องดื่ม โต๊ะ กระจกเประอการ เครื่องดนตรี สำหรับหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 7 มีเพียงอย่างเดียว คือ กลอง ที่เรียกว่า กลองเลี้ยง ลมจ หรือ สกัโตน ส่วนหมู่ 6 และหมู่ 10 มีปีหรือขอเพิ่มเข้ามา

เครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีนั้น จะเป็นชุดธรรมดา ส่วนร่างทรงนั้น ขึ้นอยู่กับแต่ละบ้านว่าจะนุ่งอะไรบ้าง แต่ทั้งหมดจะต้องมีผ้าสีแดงเป็นผ้าคลุมตั้งแต่ศีรษะเสมอ

ขั้นตอนพิธีเลี้ยงผีเขมรเริ่มจาก ตอนกลางวันชาวบ้านญาติพี่น้องจะมาช่วยกันปักจวม และเตรียมอาหาร เครื่องเช่น ตกเย็น จะเริ่มพิธีจากการแซนจ๊ะตุม บูชาครูกลอง เลี้ยงอาหารผู้ที่มาร่วมงานเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ ร่างทรงเริ่มเข้าทรง โดยผู้ขับร้องร้องเพลงไหว้ครู และร้องเพลงเชิญผีแต่ละตัว เมื่อผีเข้าครบทุกตัว ตัวสุดท้ายจะนำ กล้วยและเหล้ามาเล่นกับผู้ที่มาร่วมพิธี เมื่อผีออกแล้วจะมีการรำเก็บดอกไม้ และรื้อจวมใส่ในกระบุงแล้วนำไปทิ้ง เป็นอันเสร็จพิธี

บทที่ 3 คำศัพท์และวลีที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเขมร

ในการประกอบพิธี ของชาวบ้านหัวสำโรงนี้ สิ่งสำคัญที่บ่งบอกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นชุมชนคนเชื้อสายเขมร คือ คำศัพท์ ที่ใช้ในการเรียกเครื่องเซ่น และคำศัพท์ที่ใช้ในระหว่างพิธี จาก การเก็บข้อมูลพบว่ามีการใช้คำศัพท์เขมรเรียกชื่อข้าวของเครื่องใช้บางอย่าง ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มคำศัพท์กลุ่มแรกนี้ยังใช้เรียกอยู่โดยไม่มีคำแปลเป็นภาษาไทย ส่วนใหญ่จะเป็น คำที่ใช้เรียกสิ่งของที่เป็นเครื่องบายศรี ผู้วิจัยจะใช้วิธีแปลทับศัพท์ เช่น บายปะลิ่ง เป็นต้น ส่วนกลุ่ม ที่ 2 เป็นคำศัพท์ที่แปลเป็นไทยได้ คำศัพท์ส่วนใหญ่เวลาพูดก็จะพูดหรือเรียกเป็นภาษาไทยแล้ว เพราะลูกหลานที่มาช่วยเตรียมงานไม่สามารถเข้าใจภาษาเขมรได้หมด จึงพูดเป็นภาษาไทยเพราะ สะดวกและรวดเร็วกว่า

ในการจัดกลุ่มคำศัพท์ จะจัดโดยแบ่งเป็น 6 หมวดหมู่ คือ หมวดเครื่องแต่งกาย หมวด เครื่องประกอบพิธี หมวดอาหาร หมวดคน และหมวดสถานที่ ในแต่ละคำผู้วิจัยได้แสดงคำศัพท์ ภาษาเขมรกับพหูพจน์ตามทีรวรรณได้นำมาเปรียบเทียบไว้ด้วย เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างด้านเสียง ระหว่างภาษาเขมรกับพหูพจน์และภาษาเขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง โดยคำศัพท์ภาษาเขมรที่ใช้เปรียบเทียบ ผู้วิจัยจะอ้างอิงจากจาก พจนานุกรมเขมร-เขมร ฉบับพุทธศาสนาบัณฑิตย และพจนานุกรมเขมร- อังกฤษ A Concise Cambodian-English Dictionary (1974) by Judith M. Jacob ส่วนการใช้ สัทอักษรในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระบบของ Franklin E. Huffman มาถ่ายถอดเสียงของ คำศัพท์ และเพื่อให้ผู้ที่ไม่รู้สัทอักษรสามารถอ่านได้ ผู้วิจัยจึงแสดงการถ่ายถอดเสียงภาษาเขมรถิ่น ด้วยตัวอักษรไทยไว้ในวงเล็บหลังการถ่ายถอดเสียงภาษาเขมรถิ่นไทยไว้ด้วย

ในการอธิบายคำศัพท์ผู้วิจัยจะแบ่งเป็นหมวด 6 หมวดหมู่ดังที่ได้กล่าวแล้ว การอธิบาย คำศัพท์จะอธิบายดังนี้ คือ

สัทอักษร [ถ่ายถอดเสียงภาษาเขมรด้วยภาษาไทย]

ความหมาย

ความสำคัญในพิธี

สัทอักษรภาษาเขมรในประเทศกัมพูชาและตัวอักษรภาษาเขมรกัมพูชา

ให้ความหมายของภาษาเขมรในประเทศกัมพูชา และหากพบว่าคำใดเป็นคำประสมหรือ วลี จะใช้เครื่องหมาย + คั่นไว้และ ผู้วิจัยจะแสดงความหมายโดยแปลตามภาษาเขมรกัมพูชา เช่น

ภาษาเขมรกำพูชาใช้ mnuh coul kmaoc (មនុស្ស + ចូល+ខ្មៅ)

หมายถึง คน+เข้า+ผี

หมวดเครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการประกอบพิธีของร่างทรง ประกอบด้วย เสื้อ ผ้าถุง สำหรับร่างทรงผู้หญิง หรือกางเกงสำหรับร่างทรงผู้ชาย ผ้าคลุมสีแดง ผ้าคลุมสีขาว ผ้าโพกหัว ผ้าสไบ ดังนี้

1. coon spot krahaam [โจงสปัตกรอสม]

1.1 หมายถึง โจงกระเบนสีแดง เป็นผ้าที่ร่างทรงใช้นุ่งทำจากผ้าดิบสีแดง

1.2 ความสำคัญในพิธี คือร่างทรงจะนุ่งผ้าโจงกระเบนสีแดง ก่อนที่จะเริ่มพิธีซึ่งในปัจจุบันมีบางบ้านที่ยังนุ่งผ้าโจงกระเบนสีแดงอยู่ แต่บางบ้านผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงส่วนผู้ชายก็จะนุ่งเป็นกางเกงแทน

1.3 ภาษาเขมรกำพูชา ใช้ caaj sampuət krahaam (ចាង+សំពត់+ក្រហម)

1.4 หมายถึง ผูก+ผ้า+สีแดง

2. kseej caaj ckeq [กะแซงจองจะเก๊ะ]

2.1 หมายถึง ผ้าคาดเอว ผ้าคาดเอวนี้เป็นผ้าสีแดงยาวประมาณ 1 เมตรกว่า ใช้สำหรับคาดเอวคนทรง

2.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งตัวผู้เข้าทรง โดย หมู่บ้านที่มีผ้าคาดเอวคือ หมู่ 6 ส่วนหมู่บ้านอื่นไม่ปรากฏว่าต้องมีผ้าคาดเอว

2.3 ภาษาเขมรกำพูชา ใช้ kansaenj caaj cankeh (កន្សែង+ចាង+ ចង្កេះ)

2.4 หมายถึง ผ้า+ผูก+เอว

3. kseej caaj kbaa [กะแซงจองกบา]

3.1 หมายถึง ผ้าโพกหัว เป็นผ้าสีแดงขนาดใกล้เคียงกับผ้าขาวม้า ใช้สำหรับโพกหรือพันศีรษะ

3.2 ความสำคัญในพิธี คือ หลังจากที่ทำพิธีแซนจ๊ะตุ่มแล้ว ร่างทรงจะแต่งตัว โดยนุ่งผ้าแดง และนำผ้าแดงมาโพกที่ศีรษะซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายที่ใช้เฉพาะ ของหมู่ 6

3.3 ภาษาเขมรกำพูชาปัจจุบันใช้ว่า kansaenj caaj kbaal (កន្សែង+ចាង+ក្បាល)

3.4 หมายถึง ผ้าเช็ดหน้า หรือผ้ายันต์ +ผูก+หัว

4. msao liəp muk [มซาเลียบมุข]

4.1 หมายถึง แป้งทาหน้า เป็นแป้งใช้สำหรับผัดหน้าต่างๆ ไป

4.2 ความสำคัญในพิธี คือ แป้งทาหน้านี้ใช้ใส่ลงในบายปะลิ่ง เช่นเดียวกับน้ำมันทา

ผม

4.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ msao liəp muk (ម្សៅ+លាប+មុខ)

4.4 หมายถึง แป้งทาหน้า

5. preəŋ liəp saq [เปรงเลียบซาะ]

5.1 หมายถึง น้ำมันทาผมเป็นน้ำมันที่ใช้สำหรับใส่ผม ส่วนใหญ่มักเป็นน้ำมัน

มะกอก

5.2 ความสำคัญในพิธี คือ ในเวลาที่ทำบายปะลิ่ง จะใส่น้ำมันทาผมลงไปด้วย เพราะเป็นเสมือนเครื่องใช้ของคนทรง

5.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ preəŋ liəp saq (ប្រេង+លាប+សាក់)

5.4 หมายถึง น้ำมันทาผม

6. siak spot [เสียดสปัด]

6.1 หมายถึง สวมหรือใส่เสื้อผ้า

6.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้เรียกตอนที่ร่างทรงสวมใส่เสื้อผ้า

6.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ sliəq sampŭət (ស្លៀក+សំពត់)

6.4 หมายถึง ใส่เสื้อผ้า

7. spot [สปัด]

7.1 หมายถึง เสื้อผ้า ฟ้านุ่งที่ร่างทรงใช้ใส่ รวมถึง ฟ้าดูง เสื้อ กางเกง

7.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นเสื้อผ้าของร่างทรงที่ใช้ในการประกอบพิธี ซึ่งหมายถึง เสื้อ ฟ้าแดง ฟ้าดูง กางเกง

7.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ sampŭət (សំពត់)

7.4 หมายถึง ฟ้านุ่งสำหรับคนทั่วไป

8. spot saə [สปัดซอ]

8.1 หมายถึง ฟ้าขาว เป็นผ้าดิบสีขาวขนาดกว้างพอคลุมร่างทรงได้

8.2 ความสำคัญในพิธี คือ บ้านที่มีผีที่เรียกว่าผีครูจะต้องมีผ้าขาวใช้สำหรับคลุมร่าง ก่อนที่คนร้องจะเริ่มร้องเรียกผี โดยใช้คลุมแทนผ้าสีแดง

8.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ sampüet saɑ (សំប៉ុត ស៊ា)

8.4 หมายถึง ผ้าขาว

9. qaaw [อาว]

9.1 หมายถึง เสื้อ ใช้สำหรับเรียกเสื้อของร่างทรงและเสื้อโดยทั่วไป

9.2 ความสำคัญในพิธี คือ ร่างทรงบางคนจะใส่เสื้อสีแดง บางคนจะใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ หลังจากชำระร่างกายแล้ว

9.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ qaaw (អាវ)

9.4 หมายถึง เสื้อ

หมวดเครื่องประกอบพิธี

ในการอธิบายคำศัพท์ในหมวดเครื่องประกอบพิธี จะประกอบด้วย ข้าวของเครื่องใช้ใน พิธี เครื่องเช่นที่เป็นอาหาร อุปกรณ์ในการทำจวม และส่วนประกอบในการทำบายปะลิ่ง

10. kbec daaw [กเบจดาว]

10.1 หมายถึง มีดดาบ เป็นมีดที่มีลักษณะยาวเหมือนดาบ

10.2 ความสำคัญในพิธี คือ สำหรับผีบางตัวจะมีดาบเป็นอาวุธด้วย และจะนำมีด ดาบขึ้นมากวดแกว่งเพื่อร้ายรำ หรือนำมาปักเป่าโรคร้ายให้หาย

10.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ kambet daaw (កំប៉ិត ដាវ)

10.4 หมายถึง มีดดาบ

11. kbec kaɑ [กเบจกอ]

11.1 หมายถึง มีดโกน

11.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ใส่ในบายปะลิ่ง

11.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ kambet kao (កំប៉ិត+កោរ)

11.4 หมายถึง มีดโกน

12. kcaɑq [กะเง้าะ]

12.1 หมายถึง กระจกใช้สำหรับส่องหน้า

12.2 ความสำคัญในพิธี คือ ไข่ใส่ในบายปะลิ่ง

12.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ไข่ kañcaq (กัញាក់)

12.4 หมายถึง กระจก

13. kleq [เกลอะ]

13.1 หมายถึง หวีไข่สำหรับหวิผม

13.2 ความสำคัญในพิธี คือ ไข่ใส่ในบายปะลิ่ง

13.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ไข่ kraah (กร้าห์)

13.4 หมายถึง หวี

14. ksee [กะแซ]

14.1 หมายถึง เชือก หรือ ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือ ทำจากด้ายสีขาว ยาวประมาณ 16 เซนติเมตร

14.2 ความสำคัญในพิธี คือ ลูกหลานที่เข้าร่วมในพิธีจะนำด้ายสายสิญจน์มาเข้าร่วมพิธีและในตอนท้ายจะให้นักทรงผูกข้อมือให้ หรือนำไปแจกจ่ายสำหรับผูกลูกหลานที่บ้านก็ได้ นอกจากนี้หลังจากเสร็จพิธี คนทรงก็ให้หัวไม้ ผูกข้อมือเพื่อเป็นการเรียกขวัญด้วย

14.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ไข่ ksee (ไซญ)

14.4 หมายถึง เชือก

15. ktel [กะเทล]

15.1 หมายถึง เสื้อที่ใช้ปูรองนั่ง

15.2 ความสำคัญในพิธี คือ ไข่สำหรับปูรองนั่งในการทำพิธีและ ปูรองพื้นก่อนวางเครื่องเซ่น

15.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ไข่ kanteel (กันเฎล)

15.4 หมายถึง เสื้อ

16. tkray [ตะกราย]

16.1 หมายถึง กรรไกรใช้สำหรับตัดสิ่งของทั่วไป

16.2 ความสำคัญในพิธี คือ ไข่ใส่ในบายปะลิ่ง

16.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ไข่ kantray (กันไทร)

16.4 หมายถึง กรรไกร

17. skua liəŋ lɔc [สกุ๊วเลียงลมจ]

17.1 หมายถึง กลองเลี้ยงผี ในพิธี หมายถึงกลองที่ใช้ตีเลี้ยงผีเขมร รูปร่างคล้ายโทนของไทย แต่หน้ากลองขึงด้วยหนังตะกวดหรือหนังหี

17.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ตีการประกอบพิธีตั้งแต่เริ่มจนจบพิธี (ดูคำอธิบายหน้า 37)

17.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ skw liəŋ khmaoc (สกุ๊ว+ ល្បែង+ខ្មោច)

17.4 หมายถึง กลองเลี้ยงผี

ภาพที่ 47 ขั้นตอนการนำขี้ไต้ลนหน้ากลอง

18. qaccroh, qaccrūah [ัจจะโรห /ัจจะรวัห]

18.1 หมายถึง ขี้ไต้ ใช้สำหรับจุดเพื่อลนหน้ากลองให้หนังกลองตึงเพื่อเวลาตีจะได้มีเสียงดัง

18.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้สำหรับลนหน้ากลองเพื่อให้หนังกลองตึง

18.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ qaac canloh (អាច័យ័ចន្ត្រះ)

18.4 หมายถึง ขี้ไต้

19. khləq khnan [เคลอะขนอน]

19.1 หมายถึง ใบขนุน

19.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้เป็นเครื่องประกอบในการทำจวม ประจำตัวของผี

19.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ่ slək khnol (สฺลឹก+ขฺน) ฝ)

19.4 หมายถึง ใบขนุน

20. cuəm [จวม]

20.1 หมายถึง เครื่องบูชา ไซ่เป็นสัญลักษณ์แทนของผีบรรพบุรุษแต่ละตัว ถ้ามีผีลิตัว ก็จะใช้จวมลิตัวจวม

วิธีการทำจวมโดยโครงสร้างแล้วส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน แต่บางบ้านอาจมีลักษณะพิเศษหรือแปลกแตกต่างออกไปบ้างเล็กน้อยคือ ตามปกติจะต้องมีต้นกล้วยตัดเป็นท่อนเล็กวางซ้อนกันเป็นชั้น แต่บางบ้านที่แตกต่างอาจจะใช้ลูกมะพร้าวที่ปลอกเปลือกเฉพาะส่วนบน มาเป็นที่สำหรับปักใบขนุนแทน วิธีทำจวม มีดังนี้ คือ

1. นำต้นกล้วยมาตัดเป็นท่อนแล้วควั่นเป็นชั้น ๆ ซ้อนกันจนครบห้าชั้นไล่จากใหญ่ไปหาเล็ก

2. ชั้นบนสุดปักด้วยหมากลูกเล็ก จำนวน 7 ก้าน

3. ชั้นที่สองปักด้วยใบพลูที่พันกับไม้จำนวน 7 ก้าน

4. ชั้นที่สามปักด้วยข้าวตอกติดกับก้าน ไม้ เจ็ดก้าน

5. ชั้นที่สี่ปักด้วยกลีบบัวที่เสียบไม้ห้ากลีบ เจ็ดก้าน

6. ชั้นที่ห้า ปักด้วยดอกลั่นทมเลือกดอกสวยๆ ห้าดอก ยอดทำจากเกสรดอกบัว เจ็ดก้าน

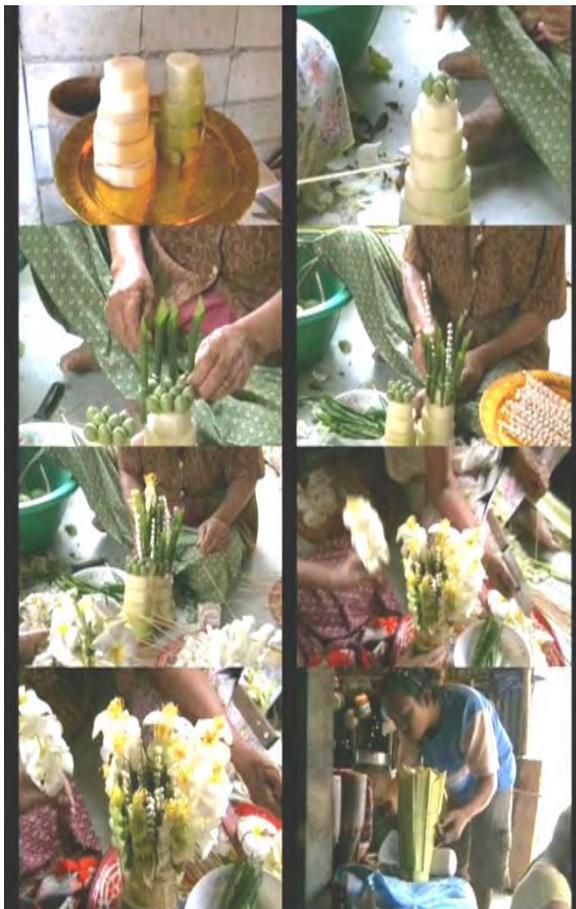
7. จากนั้นหุ้มด้วยใบตาล ไซ่สำหรับผีที่ตัวใหญ่ที่สุด หรือผีที่เป็นหัวหน้า 1 จวม

นอกจากนี้ยังมีจวมอีกหนึ่งจวมที่ใช้ใบมะพร้าวหุ้มแทนใบตาลโดยรอบเพื่อเป็นตัวแทนของผีที่ใหญ่รองลงมา ส่วนผีตัวอื่น ๆ ไม่ต้องใช้ใบไม้มาหุ้ม ชั้นสุดท้ายเป็นดอกลั่นทม เป็นอันเสร็จ

20.2 ความสำคัญในพิธี คือ ไซ่ในการประกอบพิธีตั้งแต่เริ่มจนจบพิธี ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของผี โดยระหว่างการทำพิธี หากผีเข้าคนทรงแล้ว ร่างทรงจะนำเทียนมาส่องดูที่จวมของตนว่าทำถูกต้องไหม สวยหรือไม่ รูปแบบของจวมมีหลากหลาย แล้วแต่บ้านใดจะทำตามความต้องการของผี แต่ส่วนใหญ่วิธีทำและอุปกรณ์ที่ใช้ทำจะคล้ายคลึงกัน สิ่งที่จะขาดไม่ได้คือ ดอกลั่นทม

20.3 ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะตรงกับภาษาเขมรกำพูชา ว่า caam (ซีอ)

20.4 หมายถึง ยอด

ภาพที่ 48 ขั้นตอนการทำจุ่ม

ภาพที่ 49 จุ่มตะไคร้

21. cuəm tbook [จวมตะ โป้ก]

21.1 หมายถึง จวมแบบหนึ่ง ทำจากต้นกล้วย ที่ตัดประมาณ 15 เซนติเมตร มีใบพลู เสียบรอบๆ 3 ใบ ตรงกลางปักด้วยหมาก 1 ลูก ดังภาพ บางบ้านจะมีไว้ใช้สำหรับผีครู

21.2 ความสำคัญในพิธี คือในการประกอบพิธี นอกจากจวมปกติแล้ว ยังมีจวม ตะโป้ก ใช้เป็นตัวแทนของผีครู

21.3 ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะตรงกับภาษาเขมรกัมพูชา ว่า caam dambouk (ចាំម+ដំបូក)

21.4 ยอด + จอมปลวก

22. chəə [เชอ]

22.1 หมายถึง ไม้เสียบ โดยปกติหมายถึง ไม้อื่นๆ ด้วย

22.2 ความสำคัญในพิธี คือ ในการทำจวม จำเป็นจะต้องใช้ไม้สำหรับเสียบดอกไม้ ซึ่งอาจทำมาจากไม้ไผ่ที่หลาวจนเรียว เล็ก หรืออาจใช้ก้านมะพร้าวแทนก็ได้

22.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ chəə crəŋvəc (ចេរី+ជ្រូន្ទច)

22.4 หมายถึง ไม้เสียบ

23. daot [ดอด]

23.1 หมายถึง ปัก เป็นคำกริยา ใช้ควบคู่กับคำอื่น เช่น ปักหมาก ปักพลู

23.2 ความสำคัญในพิธี คือการทำจวมจะต้องมีการนำดอกไม้ ข้าวตอก ใบไม้ หมาก มาเสียบที่ไม้ แล้วนำมาปักรวมกันบน หยวกกล้วย

23.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ daot (ដោត)

23.4 หมายถึง ปัก

24. daot saa [ดอดซา]

24.1 หมายถึง ปักหมาก

24.2 ความสำคัญในพิธี คือปักหมาก เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการทำจวม โดยใช้ หมากลูกเล็ก ๆ มาเสียบ ใส่ไม้ก้านละ 5 ลูกแล้วนำไปปักไว้บนหยวกกล้วย

24.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ daot slaa (ដោត+ស្លា)

24.4 หมายถึง ปัก+หมาก

25. daot mluu [ดอคมลู่]

25.1 หมายถึง ปักพลู

25.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นขั้นตอนหนึ่งในการทำจวม หลังจากปักหมากแล้ว
(ดูคำอธิบายหน้า 33)

25.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ daot mluu (ដោត+ម្លូ)

25.4 หมายถึง ปัก+พลู

26. dæm ceek [เด็มเจก]

26.1 หมายถึง ต่อกกล้วย

26.2 ความสำคัญในพิธี คือ การทำจวมจะนำต่อกกล้วยมาตัดเป็นท่อนเล็กๆ นำมา
เรียงเป็นชั้น 5 ชั้น ใช้สำหรับปักหมาก ปักพลู (ดูคำอธิบายหน้า 33)

26.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ dæm ceek (ដើម+ថែក)

26.4 หมายถึง ต่อกกล้วย

27. tuup [ตูบ]

27.1 หมายถึง ตูบ

27.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้สำหรับปักเครื่องเซ่น และตามจวมต่างๆ ใช้ในการ
แซนจี๋คุม

27.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ thuup (ធ្នូប)

27.4 หมายถึง ตูบ

28. tien [เตียน]

28.1 หมายถึง เทียน

28.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้สำหรับจุดใส่ในโต๊กของผีประจำตระกูล

28.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ tien (ទ្រីន)

28.4 หมายถึง เทียน

ภาพที่ 50 เตียนสแนย

29. tien sneey [เตียนสแนย]

29.1 หมายถึง เทียนเขาควาย นำเทียน 1 เล่มเป็นแกน และนำอีก 1 เล่มมาลนไฟให้
งอ นำมาติดกัน จะได้ลักษณะคล้ายเขาควาย ใช้สำหรับพิธีชื่อ ครัววิมล (ผีบ้านนางผย)

29.2 ความสำคัญในพิธี คือ บางบ้านจะมีการทำเทียนเขาควายขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์
แทนตัวผีบางตัว บ้านที่ใช้เตียนสแนยนี้เช่น บ้านนางผย บ้านนายผย เป็นต้น

29.3 ภาษาเขมรกำพูชา ใช้ tien sneey (ទ្រី) ន+ស្នែង

29.4 หมายถึง เทียน+เขาสัตว์

30. took [โต๊ก]

30.1 หมายถึง พานไม้ มีลักษณะคล้ายพานแว่นฟ้าเป็นตัวแทนหรือสิ่งแทนตัวผีมี
ประจำทุกบ้านที่มีการเลี้ยงผี

30.2 ความสำคัญในพิธี คือ โต๊กเป็นอุปกรณ์หลักในการทำพิธี เพราะทุกบ้านที่มีพิธี
เลี้ยงผีจะต้องมีไว้ประจำ โดยนำไปบนหิ้ง เมื่อถึงเวลาเลี้ยงผีจะต้องนำลงมาประกอบพิธีทุกครั้ง เมื่อ
ร่างทรงจะเข้าทรง จะนำมือมาจับไว้ที่โต๊กเมื่อผีเข้าแล้ว โต๊กจะหมุนเร็วขึ้น (ดูคำอธิบายหน้า 36)

30.3 ภาษาเขมรกำพูชา ใช้ taok (តៃក)

30.4 หมายถึง พานแว่นฟ้า

31. thnam [ถ่นำ]

31.1 หมายถึง บูหรี

31.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ใส่ในเครื่องบูชาครูกลอง

31.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ thnam cüək (ថ្នាំ+ជីក់) หรือ baa røy (បារី)

31.4 หมายถึง ยา+สบ,บู่หรือ

ภาพที่ 51 บายปะลิ่ง

32. baay plin [บายปะลิ่ง]

32.1 หมายถึง พานทำขวัญคนทรง ประกอบด้วยเสื้อผ้า น้ำมันทาผม แป้ง กระจก หวี ของคนทรงใส่ในพานใบใหญ่ ตรงกลางมีพานขนาดเล็ก จะมีผ้าสไบรองแล้วนำไปตองห่อข้าวสวยเล็กน้อยใส่เอาไว้ และมีสายสิญจน์ไว้สำหรับผูกข้อมือร่างทรง

32.2 ความสำคัญในพิธี คือ ผู้ที่ทำเครื่องประกอบพิธีจะนำข้าวของเครื่องใช้ของร่างทรง เช่น เสื้อผ้า หวี กระจก น้ำมันทาผม มาใส่ในพานนี้ เพื่อใช้สำหรับเรียกขวัญของคนทรง หลังจากทำพิธีเสร็จแล้ว

32.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ baay prlin (បាយ+ព្រលឹង)

32.4 หมายถึง ข้าว+ขวัญ

33. pien [เปียน]

33.1 หมายถึง พาน

33.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้สำหรับใส่เสื้อผ้า เครื่องใช้ของร่างทรง เพื่อทำบายปะลิ่ง (ดูอธิบายคำศัพท์ที่ 32)

33.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ pien (ព្រន)

33.4 หมายถึง พาน

34. pee slaa (เปซลา)

34.1 หมายถึง เครื่องเช่นแบบหนึ่งที่มีการสร้างบ้านจากหยวกกล้วยขึ้นมา กางร่มไว้เหนือบริเวณบ้านหยวกกล้วย ด้านข้างมีเครื่องเช่น เช่น เหล้า ผลไม้ อาหารหวาน คาว วางประกอบ

34.2 ความสำคัญในพิธี คือ บริเวณที่วางเครื่องเช่นสำหรับเช่นผีป่า

34.3 ภาษาเขมรกัมพูชาใช้ pee slaa (โปี+สฺลา)

34.4 หมายถึง การถวาย (สำหรับวิญญาณ)+ หมาก

35. patel tik (ปะเตล ตีก)

35.1 หมายถึง ชันน้ำ

35.2 ความสำคัญในพิธี ใช้สำหรับใส่น้ำเพื่อทำน้ำมันต์ (ดูคำอธิบายคำศัพท์ที่ 44)

35.3 ภาษาเขมรกัมพูชาใช้ ptel tik (ฎีล + ตีก)

35.4 หมายถึง ชัน+น้ำ

36. phkaa campøy [ผกาจําเปย]

36.1 หมายถึง ดอกลั่นทม

36.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ประกอบการทำจวม (ดูคำอธิบายหน้า 33)

36.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ phkaa campøy (ฝุ้า ฎําเปย)

36.4 หมายถึง ดอกลั่นทม

37. phkaa chuuk [ผกาชุก]

37.1 หมายถึง ดอกบัว

37.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ประกอบการทำจวม (ดูคำอธิบายหน้า 33)

37.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ phkaa chuuk (ฝุ้า+ฎุก)

37.4 หมายถึง ดอกบัว

38. mluu [มลู]

38.1 หมายถึง พลุ ใบพลุที่ใช้กินกับหมาก

38.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ประกอบการทำจวม นอกจากนี้บางครั้งยังมีการนำมาเป็นเครื่องเสวยด้วย เช่น ร่างทรงจะนำพลุมาลนไฟ ถ้าวางดีลายไหมบนใบพลุก็จะออกมาสวยเป็นต้น

38.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ mluu (มฺู)

38.4 หมายถึง พลุ

ข้อสังเกต บางครั้งภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรงหมู่ 6 ออกเสียงเป็น qimluu

39. mluu phkaa chəə [มฺลูพกาเชอ]

39.1 หมายถึง พลุที่ตกแต่งด้วยดอกไม้ (คู่มือทำหน้าที่ 27)

39.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ผูกติดกับผ้าขาวทำเป็นพาดานด้านบน เพื่อตกแต่งพาดานเหมือนการจำลองโรงพิธี

39.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ mluu phkaa chəə (มฺู+ฝัก+เฌอ)

39.4 หมายถึง พลุ+ดอกไม้ +ไม้

ภาพที่ 52 มฺลูพกาเชอ

40. slək doonj [สเลก โดง]

40.1 หมายถึง ไบมะพร้าว

40.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้หุ้มจวมสำหรับผีบางตัว (ดูภาพที่ 14)

40.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ slək doonj (สฺลึ๊ก็ ด้ง)

40.4 หมายถึง ไบมะพร้าว

41. slək tnaat [สเลก ตนอด]

41.1 หมายถึง ไบตาล

41.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ประกอบการทำจวม (ดูภาพที่ 14)

41.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ slək tnaot (สฺลឹก+ทฺน้อต)

41.4 หมายถึง ใบ+ตาล

ภาพที่ 53 สປឹวกเขอ

42. spuək chəə [สປឹวก เขอ]

42.1 หมายถึง กระบะไม้ที่มีลักษณะดังรูป

42.2 ความสำคัญในพิธี คือ ไซ้สำหรับวางจวมในการประกอบพิธี

42.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ spuək chəə (สฺปฺวึก+ชฺเหอ)

42.4 หมายถึง กระบะ + ไม้

43. seen caq tum (แซน จ๊ะ ตุม)

43.1 หมายถึง การเซ่น ฆีปฺย๋่าตายายก่อนทำพิธี โดยการจุดธูปและปักไว้ที่เครื่องเซ่น อย่างละ 1 ดอกจากนั้นจึงพุดเชิญฆีปฺย๋่าตายายให้มากินเครื่องเซ่น

43.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นพิธีที่ใช้เชิญผีบรรพบุรุษให้มากินเครื่องเซ่นและบอกกล่าวกับผีบรรพบุรุษว่าทำพิธีเนื่องในโอกาสใด นอกจากนี้ยังมีการบอกกล่าวและเชิญผีบ้านผีเรือนให้มากินเครื่องเซ่นด้วย

43.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ seen caq tum (สฺเอน ซฺจ่า สฺตุม)

43.4 หมายถึง การเซ่นฆีปฺย๋่าตายาย โดยมีพิธีกรรมคล้ายกับการเลี้ยงผีของหมู่บ้านหัว

สำโรง

44. tik mon (ตักมนต์)

44.1 หมายถึง น้ำมนต์

44.2 ความสำคัญในพิธี ในขั้นตอนของการเลี้ยงผี จะมีน้ำใส่ขันเอาไว้เพื่อให้ผู้นำเทียนมาหยดเป็นน้ำมนต์ บางครั้งใช้พ่นให้ลูกหลาน หรือถ้าไม่ได้พ่นจะมีลูกหลานหรือลูกศิษย์นำไปผสมกับน้ำอาบเป็นต้น

44.3 ภาษาเขมรกำพูชาใช้ tik mon (ទឹកម្នា)

44.4 หมายถึง น้ำมนต์

ภาพที่ 54 รูปพนม

45. tuup phnom [ตูปพนม]

45.1 หมายถึง รูปใช้สำหรับไหว้พนมมือ ทำจากใบพลูสองใบวางทับกันดังภาพตรงกลางใส่รูปไว้ 1 ดอก

45.2 ความสำคัญในพิธี คือ จากการเก็บข้อมูลพบว่าการใช้รูปพนมมีใช้ที่ศาลเจ้าพ่อซาน โดยให้คนทรงถือรูปที่ห่อด้วยใบพลู 2 ใบ พนมไว้ในมือระหว่างที่นักร้องร้องเพลงเชิญผี เมื่อผีเข้าแล้วคนทรงจะทิ้งรูปพนมลง

45.3 ภาษาเขมรกำพูชา ใช้ thup (ធ្នូប+พนมมือ)

45.4 รูป + พนมมือ

หมวดอาหาร

46. cap camneε [จับจําแน]

46.1 หมายถึง จับหรือหยิบอาหารอย่างละเล็กละน้อยมาใส่ในถ้วย เป็นขั้นตอนหนึ่งในการแซนจ๊ะตุม เมื่อแซนจ๊ะตุมเรียบร้อยแล้ว จะมีการนำถ้วยใส่ข้าว 1 ถ้วยมาหยิบเครื่องเช่นทั้งหมดใส่ในถ้วยอย่างละนิดรวมกัน จากนั้นจึงนำไปวางข้างทางหรือทางสามแพร่ง

46.2 ความสำคัญในพิธี คือ หลังจากพิธีแซนจ๊ะตุมแล้วจะจับจำแนกเพื่อนำอาหารที่จับจำแนกนี้ ไปไว้ข้างทาง ให้ผีเร่ร่อนได้มากิน

46.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ cap camnøy (ចាប់+ចំណី)

46.4 จับ+อาหาร

47. ceek baay [เจกบาย] หรือ nom ceek [นมเจก]

47.1 หมายถึง ข้าวต้มกล้วยหรือข้าวต้มมัด

47.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ประกอบเครื่องเช่นในการแซนจ๊ะตุม และใช้สำหรับเลี้ยงผู้ที่มาร่วมพิธีให้นำกลับไปทานที่บ้าน เป็นเสมือนยาเพราะผ่านพิธีมาแล้ว

47.3 ภาษาเขมรกัมพูชาใช้ ceek baay (ចើក+បាយ) หรือ num ceek (នំចើក)

47.4 หมายถึง กล้วย+ข้าว หรือ นม+กล้วย

ภาพที่ 55 ข้าวต้มกล้วยหรือข้าวต้มมัด

48. doonj khcøy [โดงเขย]

48.1 หมายถึง มะพร้าวอ่อน

48.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นเครื่องเช่น ใช้สำหรับประกอบพิธี

48.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ doonj khcøy (ដូង+ខ្លឹ)

48.4 หมายถึง มะพร้าว+อ่อน

49. nom saam cruuk [นมชอมจรุก]

49.1 หมายถึง ข้าวต้มหมู

49.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้เป็นเครื่องเซ่นเซ่นเดียวกับนมแจก

49.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ num qansaam cruuk (នំអង្រ្ត+ប្រូក)

49.4 หมายถึง ข้าวต้มหมู

ภาพที่ 56 ข้าวต้มหมู

50. mɔl sŋɑɑ [เมิลซงอ]

50.1 หมายถึง ไก่ต้ม

50.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้เป็นเครื่องเซ่นในขั้นตอนการแซนจ๊ะตุม

50.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ moəŋ sŋao (ម៉ា រ៉ៃ+ស្បែក)

50.4 หมายถึง ไก่ต้ม

51. riəc [เรื่อจ]

51.1 หมายถึง ข้าวตอก

51.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้ใส่ในกระทงเประอการ (เป็นกระทงที่แขวนกลางบ้าน เพื่อบอกกล่าวผีบ้านผีเรือนให้รู้ว่าจะมีการทำพิธี)

51.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ liəc (លាច)

51.4 หมายถึง ข้าวตอก

52. sraa/saa [สรา,ซา]

52.1 หมายถึง เหล้า เหล้าที่ใช้ในพิธีส่วนใหญ่เป็นเหล้าขาว 1 ขวดเป็นอย่างน้อย

52.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นเครื่องเซ่นสำหรับเซ่นครูกลอง เซ่นจ๊ะตุ้ม และ ลูกหลานบางคนจะนำเหล้ามาร่วมพิธีก่อนนำกลับไปดื่มที่บ้านหรือประพรมสิ่งของ เพื่อให้เกิดสิริมงคลนอกจากนี้ร่างทรงยังใช้เหล้าสำหรับพ่นให้ลูกหลานที่มาร่วมพิธีเพื่อปัดเป่าความไม่ดีออกไปอีกด้วย

52.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ sraa (ស្រា)

52.4 หมายถึง เหล้า

หมวดคน

53. koon caw [โกนจาย]

53.1 หมายถึง ลูกหลานของผีบรรพบุรุษ

53.2 ความสำคัญในพิธี เมื่อถึงงานเลี้ยงผีประจำปี ลูกหลานที่ไปอยู่ที่อื่นๆ ก็จะกลับมาเข้าร่วมพิธี เพื่อแสดงความเคารพ กตัญญูและรับการพ่นเหล้าเพื่อความเป็นสิริมงคลและ โชคดี

53.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ koun caw (កូន ចៅ)

53.4 หมายถึง ลูกหลาน

54. koon slaq [โกนเสลาจ]

54.1 หมายถึง ลูกศิษย์ คือลูกศิษย์ของผีที่มาร่วมในพิธี คนที่จะเป็นลูกศิษย์คือ คนที่ไม่ได้เป็นลูกหลานของผีบรรพบุรุษโดยตรง แต่เคยประสบเคราะห์กรรมแล้วมาขอความช่วยเหลือ เท้ากับการยอมรับเป็นลูกศิษย์ เมื่อถึงงานประจำปีก็ต้องมาร่วมพิธี

54.2 ความสำคัญในพิธี เป็นผู้ร่วมพิธีที่ไม่ใช่คนในเชื้อสายเดียวกับผี แต่เคยขอความช่วยเหลือจากผี เท้ากับมอบตัวเป็นศิษย์ เมื่อถึงงานประจำปีก็จะนำเงินหรือสิ่งของมาช่วย

54.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ koun seh (កូន សិស្ស)

54.4 หมายถึง ลูกศิษย์

55. khmaoc ,lmot [ขมอจ,ลมด]

55.1 หมายถึง ผีบรรพบุรุษ (ดูคำอธิบายหน้า 25)

55.2 ความสำคัญในพิธี เป็นผีปู่ย่าตายายที่มาเข้าร่างทรง

55.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ kmaoc (ខ្មោច)

55.4 หมายถึง ผี

56. cii doon cii taa [จีโตน จีตา]

56.1 หมายถึง ปู่ย่าตายาย บรรพบุรุษ

56.2 ความสำคัญในพิธี เหมือนผีบรรพบุรุษ แต่ใช้ในกรณีที่เรียกให้มากินเครื่องเซ่น
ในขั้นตอนการเซ่นจะตุ้ม

56.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ cii doon cii taa (ដីដួនដីតា)

56.4 หมายถึง ปู่ย่าตายาย

57. nak phleeng /cian phleeng [นักเพลง/เจียงเพลง]

57.1 หมายถึง คนร้องเพลงเซญตี ให้มาเข้าร่างทรง

57.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นผู้ขับร้องบทเพลงเซญตีให้มาเข้าร่างทรง บางครั้ง
เป็นผู้สื่อสารระหว่างคนทรงกับผู้มาร่วมพิธี

57.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ nǎəq phleeng (អ្នកភ្លេង)

57.4 หมายถึง คน+เพลง

58. mrik cool khmaac [มริก โจด ขมอจ]

58.1 หมายถึง ร่างทรง คือคนที่ถูกคัดเลือกจากผี ให้ผีเข้ามาสิงสถิตเวลามีพิธี

58.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นผู้ให้ผีเข้าควบคุมร่างกาย เป็นสื่อกลางที่ผีใช้แสดง
กิริยาท่าทาง บอกความต้องการ โดยควบคุมการกระทำทุกอย่าง

58.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ monuh coul khmaac (មនុស្សចូលខ្មោច)

58.4 หมายถึง คน+เข้า+ผี

59. mrik chih [มริกชือ]

59.1 หมายถึง คนป่วย ในที่นี้หมายถึง คนป่วยที่เกิดจากการลงโทษของผีบรรพบุรุษ

59.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นผู้ป่วยที่เคยมาบนบานกับผีไว้ว่า ขอให้หายป่วย ถ้า
หากหายแล้วจะมาเลี้ยงผีให้

59.3 ภาษาเขมรกำพูชา ไซ้ monuh chih (មនុស្សជឺ)

59.4 หมายถึง คนป่วย

60. mrik wəy skua [มริกเวยสควัว]

60.1 หมายถึง คนตีกลองเวลาที่มีการเลี้ยงผี

60.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นผู้ตีกลองประกอบพิธีตั้งแต่เริ่มพิธีจนจบ (ดูคำอธิบาย หน้า 31)

60.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ monuh wıey skoo (មនុស្ស+វាយ+ស្លូវ)

60.4 หมายถึง คน+ตี+กลอง

61. loej rooj [เล็ง โรง]

61.1 หมายถึง ขึ้นโรงเป็นวิธีหนึ่งสำหรับการคัดเลือกร่างทรง

61.2 ความสำคัญในพิธี คือ เป็นขั้นตอนหนึ่งในการคัดเลือกร่างทรง (ดูคำอธิบาย หน้า 29)

61.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ loej rooj (លើងរោង)

61.4 หมายถึง ขึ้นโรง

62. qampeew [อำเปว]

62.1 หมายถึง ชื่อผีชนิดหนึ่งเป็นประเภทผีเร่ร่อน ในที่นี้มีความหมายคล้ายกับผีที่ไม่มีญาติ

62.2 ความสำคัญในพิธี คือ ใช้เรียกผีที่ไม่มีญาติเพื่อให้มากินเครื่องเซ่น

62.3 ไม่ทราบที่มาภาษาเขมรกัมพูชา แต่ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะตรงกับภาษาเขมร กัมพูชาปัจจุบันในคำว่า qambou (អម្បូរ) เพราะมีความหมายว่า ชาติพันธุ์ เชื้อสาย ซึ่งอาจเป็นได้ว่า เดิมภาษาเขมรถิ่นอาจใช้ในความหมายว่า ผีบรรพบุรุษ หรือผีในเชื้อสายก็ได้ ภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย เป็นผีเร่ร่อน

อีกนัยหนึ่งอาจารย์ผู้ควบคุมการค้นคว้าอิสระเสนอว่า อาจจะมาจากคำว่า អំពៅ ที่ หมายถึงการร้องขอ อาจหมายถึง ผีที่มาร้องขออาหารก็เป็นได้

หมวดสถานที่

63. krahaaj [กรอฮอง]

63.1 หมายถึง ร่อง โดยปกติหมายถึง ร่อง ที่เป็นช่องลึกลงไป แต่ในพิธีเลี้ยงผีเดิมนั้น หมายถึงร่อง ที่เป็นช่องกระดาน แต่ปัจจุบันสมมติปากคนให้เป็นร่องแทน เพราะใช้สำหรับเทเหล้าทิ้ง

63.2 ความสำคัญในพิธี คือในพิธีเลี้ยงผี ร่องหมายถึง ปากของคน แต่เดิมมีการนำ เหล้าไปเทลงในร่องจริง ๆ แต่ปัจจุบันเกิดความเสียดายเหล้าที่ต้องเททิ้ง จึงสมมติปากของคนให้เป็นร่องแทน

63.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ krahoun (ក្រហូង)

63.4 หมายถึง ร่อง

64. baidaan [ไบดาน]

64.1 หมายถึง เพดาน ในพิธีเลี้ยงผี คือ เพดานที่ทำจากผ้าขาวผูกขึ้นเป็นโรงพิธี

64.2 ความสำคัญในพิธี คือ เพดานที่ใช้ประกอบในพิธี จะมีผ้าขาวกว้างยาวประมาณ 1 เมตร ทั้งสี่มุมชายผ้าและตรงกลาง มีดอกไม้ที่ทำจากดอกต้นทมและใบพลูห้อยประดับไว้ (ดูภาพที่ 12)

64.3 ภาษาเขมรกัมพูชา ใช้ pidaan (ពី ติ ธิ)

64.4 หมายถึง เพดาน

การเปรียบเทียบภาษาเขมรถิ่นบ้านหัวสำโรงกับภาษาเขมรกัมพูชา

จากการเปรียบเทียบหน่วยเสียงของภาษาเขมรถิ่นบ้านหัวสำโรงกับภาษาเขมรกัมพูชา พบว่า ส่วนใหญ่มีความแตกต่างกัน ทั้งการออกเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระ ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นความแตกต่างของการออกเสียง โดยนำคำศัพท์ภาษาเขมรกัมพูชาไว้ด้านซ้าย และภาษาเขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง ไว้ด้านขวา สรุปได้ดังนี้

1. ความแตกต่างด้านการออกเสียงพยัญชนะ

1.1 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงพยัญชนะต้น เสียง **p** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **b** และในทางกลับกัน พยัญชนะต้นบางเสียงภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **b** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **p** เช่น

เขมรกัมพูชา

เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง

pi daan

→

bai daan

qambou

→

qampeew

1.2 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงพยัญชนะต้น เสียง **l** ภาษาเขมรถิ่นนอกเสียง **r** ซึ่งในภาษาเขมรกัมพูชาเองก็มีการสลับเสียง 2 เสียงนี้อยู่แล้ว

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
liəc	→	riəc
qaac canloh	→	qac crŭah

1.3 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงพยัญชนะต้น **kh** ภาษาเขมรถิ่นนอกเสียง **l** เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
khmaoc	→	lmoc

1.4 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงสะกด **l** แต่ภาษาเขมรถิ่นไม่ออกเสียงสะกด เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
kanseɛŋ caaŋ kbaal	→	kseɛŋ caaŋ kbaa

1.5 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงสะกด **ŋ** ภาษาเขมรถิ่นนอกเสียง **y**

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
tien sneɛŋ	→	tian sneɛy

1.6 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงสะกด **k** ภาษาเขมรถิ่นนอกเสียง **q**

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
slək khnor	→	khləq khnon

1.7 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงสะกด **q** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **k**

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
spoo q chəə	→	spuak chəə
neə q phleəŋ	→	nak phleəŋ

1.8 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงสะกด **h** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **q**

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
kanseəŋ caaŋ caŋkeh	→	kseəŋ caaŋ ckeq
koun sə h	→	koon slaq
kraa h	→	kləq

1.9 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงสะกด **n** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **l**

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
mǝə n sŋao	→	məl sŋɑɑ

1.10 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว แต่ภาษาเขมรถิ่นเพิ่มเสียง **l** เป็นพยัญชนะควบกล้ำออกเสียง **sl** เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
koun sə h	→	koon sl aq

1.11 ออกเสียงพยัญชนะควบกล้ำเหมือนกัน แต่พยัญชนะต้นควบออกเสียงแตกต่างกัน เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
kantray	→	tkrəy
sl ək khnor	→	kh ləq khnor

1.12 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงพยัญชนะควบกล้ำตัว **r** หรือ **l** ภาษาเขมรถิ่นตัดเสียงควบกล้ำออก และออกเสียงพยัญชนะต้นตัวเดียว เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
sliəq spat	→	siak spot
daot s laa	→	daat s aa
baay p roluŋ	→	baay p luŋ
s raa	→	s aa

1.13 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียงพ่นลม แต่ภาษาเขมรถิ่นไม่ออกเสียง เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
th uup	→	t uup
khsae	→	ks εε

1.14 ออกเสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน แต่ตัวควบกล้ำต่างกัน เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
k raah	→	kl əq
m nuh chii	→	m rik chii
m nuh wiəy skoo	→	m rik wəy skuua

1.15 ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง ตัดเสียงคำสองพยางค์ภาษาเขมรกัมพูชาที่มีเสียง - **an-**, **-aŋ-**, **-aŋ-**, และ **-am-** ที่พยางค์แรกออก คงเหลือแต่พยัญชนะต้นของพยางค์แรกซึ่งกลายเป็นพยัญชนะควบกล้ำกับพยัญชนะต้นของพยางค์หลังหรือเรียกว่า การรวบพยางค์ เช่น

เขมรกัมพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
kan sεeŋ caaŋ kbaal	→	ks εeŋ caaŋ kbaa

kantel	→	kten
qaac canloh	→	qat cruah
kansɛɛŋ caaŋ caŋkeh	→	ksɛɛŋ caaŋ ckeq
kaŋcaq	→	kcaq
caam dambouk	→	coam tbook
kambət kao	→	kbec kaa
kambət daaw	→	kbec daaw

1.16 ตัดคำออกทั้งคำ หมายถึง เดิมภาษาเขมรกำพูชา เป็นคำประสมไม่ใช่คำโดด ๆ แต่ภาษาเขมรถิ่นตัดคำประสมออกไป เช่น

เขมรกำพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
chəə crɔnuəc	→	chəə
tnam cūək	→	thnam

1.17 ภาษาเขมรถิ่น ตัดพยางค์แรกของคำที่สองภาษาเขมรกำพูชาออกทั้งพยางค์ เช่น

เขมรกำพูชา		เขมรถิ่นบ้านหัวสำโรง
num qansaaam	→	nom saam

2. ความแตกต่างด้านหน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระของภาษาเขมรกำพูชาและภาษาเขมรถิ่นไทยโดยส่วนใหญ่มีความแตกต่างกันในเรื่องของสระเลื่อน กล่าวคือ ภาษาเขมรกำพูชาเป็นสระเลื่อน เช่น ae ua ส่วนสระของภาษาเขมรถิ่นนี้ไม่เป็นสระเลื่อนอาจเนื่องมาจากได้รับอิทธิพลการออกเสียงสระแบบภาษาไทย จากการศึกษาพบว่าเสียงสระของภาษาเขมรกำพูชาและภาษาเขมรถิ่น มีความแตกต่างกันดังนี้ คือ

2.1 ภาษาเขมรกำพูชาออกเสียง i ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง ai เช่น

2.6 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **o** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **ũa**

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
qaac canloh	→	qac crũah

2.7 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **u** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **o, ɨ** เช่น

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
num ceek	→	nom ceek
num qansaam	→	nom saam
mnuh coul khmaoc	→	mrik cool khmaac
mnuh chi	→	mrik chi
mnuh wiew skoo	→	mrik wey skua

2.8 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **ə** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **ɛɛ, e** เช่น

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
camnəy	→	camnɛɛl
kambət kao	→	kbec kaa
kambət daaw	→	kbec daaw

2.9 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **ie** ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง **ə, iə** เช่น

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
mnuh wiew skoo	→	mrik wey skua
liəc	→	riəc

2.10 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **๕๑** ภาษาเขมรถิ่นนอกออกเสียง **a** เช่น

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
něəq phleen	→	nak phleen

2.11 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **๑๐** ภาษาเขมรถิ่นนอกออกเสียง **๑๑,๑๒,๑๓** เช่น

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
daot slaa	→	daat saa
daot mluu	→	daat mluu
taok	→	took
ləəŋ raon	→	ləəŋ roon
kmaoc	→	lmoc

2.12 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **๑๔** ภาษาเขมรถิ่นนอกออกเสียง **๑๕**

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
măən sŋao	→	məl sŋaɔ

2.13 ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง **๑๖** ภาษาเขมรถิ่นนอกออกเสียง **๑๗,๑๘, ๑๙** เช่น

ภาษาเขมรกัมพูชา		ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง
caam dambouk	→	cuam tbook
douŋ khcəy	→	doonŋ khcəy
qambou	→	qampew
krhouŋ	→	krahaanŋ

จากการเปรียบเทียบคำศัพท์และวลีภาษาเขมรที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเขมรทั้งหมด พบความแตกต่าง ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. ความแตกต่างด้านหน่วยเสียง

หน่วยเสียงพยัญชนะต้นของภาษาเขมรกัมพูชามี 17(+1) หน่วยเสียง ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง มีใช้ 16 หน่วยเสียง หน่วยเสียงที่ไม่ปรากฏคือหน่วยเสียง ก

หน่วยเสียงพยัญชนะสะกดของภาษาเขมรกัมพูชามี 13 หน่วยเสียง ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง มี 12 หน่วยเสียง หน่วยเสียงที่ไม่ปรากฏคือหน่วยเสียง ก

หน่วยเสียงสระเดี่ยวทั้งเสียงสั้นและเสียงยาว ของภาษาเขมรกัมพูชามี 18 หน่วยเสียง ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง มี 17 หน่วยเสียง หน่วยเสียงที่ไม่ปรากฏคือหน่วยเสียง ๑๑

หน่วยเสียงสระประสมเสียงสั้นและเสียงยาว ของภาษาเขมรกัมพูชามี 13 หน่วยเสียง ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรง มี 3 หน่วยเสียง หน่วยเสียงที่ปรากฏคือหน่วยเสียง ùa ua iə

2. ความแตกต่างด้านการออกเสียง

การออกเสียงพยัญชนะต้นมีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน ในกรณีคำที่ออกเสียงแตกต่างกันทุกคำ พบว่า เสียงที่ต่างกันนั้นมีลักษณะของการออกเสียงร่วมกัน โดยอาจเป็นเสียงที่อยู่ในฐานกรณ์เดียวกัน หรือ เป็นหน่วยเสียงที่มีประเภทเสียงเดียวกัน เช่น ภาษาเขมรกัมพูชา ออกเสียงพยัญชนะต้นเป็น p ภาษาเขมรถิ่นออกเสียง b หน่วยเสียงทั้งสองนี้ เป็นหน่วยเสียงที่มีฐานกรณ์เดียวกันคือ ริมฝีปาก แต่แตกต่างกันที่ เสียง p เป็นเสียงไม่ก้อง ส่วนเสียง b เป็นเสียงก้อง

การออกเสียงพยัญชนะควบกล้ำของภาษาเขมรถิ่น พบเสียงควบกล้ำสองเสียงคือ เสียง l และ r

การออกเสียงพยัญชนะสะกดเช่นเดียวกับการออกเสียงพยัญชนะต้น คือ ภาษาเขมรถิ่นบางคำออกเสียงสะกดเหมือนภาษาเขมรกัมพูชา ส่วนเสียงที่ภาษาเขมรถิ่นออกแตกต่างจากภาษาเขมรกัมพูชาหน่วยเสียงนั้นๆ ก็ยังมีลักษณะร่วมกัน คือ อยู่ในฐานกรณ์หรือเป็นประเภทเสียงเดียวกัน แต่มีกรณียกเว้นอยู่ 1 ตัวอย่าง คือเสียงพยัญชนะสะกดที่ภาษาเขมรกัมพูชาออกเสียง ๓ ในคำว่า tien sneeŋ ภาษาเขมรถิ่นออกเสียงสะกดเป็น y คือ tian sneey ทั้งนี้เกิดจากการได้รับอิทธิพลจากเสียงสระที่นำหน้ามา

การออกเสียงสระพบว่ามี ความแตกต่างกันในเรื่องของสระประสมและสระเลื่อนสาเหตุอาจเป็นเพราะปัจจุบันชาวบ้านหัวสำโรงพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันจึงทำให้ภาษาไทยมีอิทธิพลต่อการออกเสียงสระ

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์พิธีเลี้ยงผีเขมรในหมู่บ้านหัวลำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา จากผลการศึกษาดังนี้

องค์ประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร

1. วาระในการจัดพิธี การเลี้ยงผีเขมรมีการจัดสองวาระคือ เลี้ยงประจำปี (งานปี) เป็นการเลี้ยงที่จัดขึ้นทุกปี หมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 7 จะทำในช่วงเดือนหก สำหรับหมู่ 6 และหมู่ 10 จะทำ 3 ปี 1 ครั้ง ในเดือนสี่ และ เลี้ยงในกรณีที่มีการบนบาน

2. สถานที่ในการประกอบพิธี การทำพิธี ไม่ว่าจะเป็งานปีหรือในกรณีที่มีการบนบาน ส่วนใหญ่จะทำที่บ้านของร่างทรง แต่ในบางกรณีที่มีผู้ป่วยเกิดเจ็บป่วยมาไม่ได้ ก็จะให้ร่างทรงไปทำพิธีให้ที่บ้าน

3. ผู้ประกอบพิธี

3.1 ร่างทรง มีวิธีการคัดเลือกสามวิธี คือ ทำให้คนที่ถูกเลือกเกิดอาการเจ็บป่วย ทำพิธีขึ้นโรง หรือ เล็งโรง และ คัดเลือกในขณะที่มีการเลี้ยงผีโดยผู้ถูกเลือกไม่รู้ตัว

3.2 นักร้อง นักดนตรี ผู้ขับร้องมีหน้าที่ในการร้องเพลงเชิญผี และเป็นล่ามระหว่างผีในร่างทรง กับคนที่มาร่วมพิธี นักดนตรีมีหน้าที่ตีกลองประกอบการเลี้ยงผีตลอดเวลาที่ทำพิธี

3.3 คนปักจวม มีหน้าที่ ทำจวม ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านใกล้เคียง และบ้านที่มีการจัดพิธี เพื่อเป็นการถือแรงกัน

3.4 พี่เลี้ยง คือ ผู้ที่คอยให้ความสะดวกแก่คนทรงในขณะที่ทำพิธี เช่น ถ้าผีต้องการรูปเทียน หรือสิ่งต่างๆ ก็จะหันมาทางพี่เลี้ยงบอกให้พี่เลี้ยงหยิบให้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน้าที่เป็นล่ามให้กับผู้ที่มาร่วมพิธีฟังด้วย

3.5 ผู้เข้าร่วมพิธี ได้แก่ญาติพี่น้องในตระกูลที่มีการเลี้ยงผีกลับมาบ้านเพื่อช่วยเหลืองานและมาเคารพบรรพบุรุษ ส่วนในกรณีที่มีการแก้บนก็จะมีญาติๆที่สามารถมาได้และผู้ป่วยกับ

ญาติผู้ป่วย นอกจากนี้มีลูกศิษย์ คือ บุคคลที่เคยมีเรื่องทุกข์ร้อนใจหรือเจ็บป่วยแล้วเข้ามาขอความช่วยเหลือ เมื่อสมหวังแล้วก็มาเลี้ยงผีแก่บ่นให้ และยอมรับเป็นลูกศิษย์และชาวบ้านซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชน ที่รู้ข่าวหรือได้ยินเสียงดนตรีและอยากเข้ามาดูพิธี ก็เข้ามาร่วมดูได้

4. เครื่องประกอบพิธี

4.1 จวม จวมนี้เป็นเสมือนตัวแทนของผีบรรพบุรุษแต่ละตัว ถ้ามีผีสิบตัว ก็จะใช้จวมสิบจวม

4.2 เครื่องเช่นไหว้ เครื่องเช่นที่ใช้ในการประกอบพิธีนั้น มีวิธีในการคัดเลือกที่จะใช้เครื่องเช่นชนิดต่างๆ เพื่อให้ถูกใจผี ประกอบด้วยอาหารคาว หวาน ผลไม้ เครื่องดื่ม

4.3 โต้ก เป็น เครื่องอุปกรณ์ที่เป็นตัวแทนของผีนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทุกบ้านที่เป็นร่างทรงต้องมี ลักษณะของโต้กจะเหมือนพานแว่นฟ้า ภายในโต้กแต่ละบ้านจะใส่ของไม้เหมือนกัน เช่น ผ้าแดง บัญชีรายชื่อผี หวี ฟันงูของร่างทรง มีด

4.4 เครื่องดนตรี เครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธี มีเพียงกลองเขมร ที่เรียกว่า กลองเลี้ยงลโมจ (กลองเลี้ยงผี) หรือ สกัวโทน (กลองโทน) หมู่ 6 และหมู่ 10 จะมีซอ และปี่เพิ่มเข้ามา

4.5 เครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีนั้น จะเป็นชุดธรรมดา ส่วนร่างทรงนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละบ้านว่าจะนุ่งอะไรบ้าง แต่ทั้งหมดจะต้องมีผ้าสีแดงเป็นผ้าคลุมตั้งแต่ศีรษะเสมอ

5. ขั้นตอนพิธีเลี้ยงผีเขมร เริ่มจาก ตอนกลางวันชาวบ้านญาติพี่น้องจะมาช่วยกัน ปักจวม และเตรียมอาหาร เครื่องเช่น ตกเย็น จะเริ่มพิธีจากการแซนจะคุม บูชาครูกลอง เลี้ยงอาหาร ผู้ที่มาร่วมงานเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ ร่างทรงเริ่มเข้าทรง โดยผู้ขับร้องร้องเพลงไหว้ครู และร้องเพลงเชิญผีแต่ละตัว เมื่อผีเข้าครบทุกตัว ตัวสุดท้ายจะนำ กล้วยและเหล้ามาเล่นกับผู้เข้าร่วมพิธี เมื่อผีออกแล้วจะมีการรำเก็บดอกไม้ และรื้อจวมใส่ในกระบุงแล้วนำไปทิ้ง เป็นอันเสร็จพิธี

6. ประโยชน์ในการนับถือผีเขมรของชาวบ้านหัวลำโพง

6.1 เป็นหลักในการชำระไว้ซึ่งพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

6.2 เป็นเครื่องกำหนด ควบคุม พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้มีระเบียบวินัยและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

6.3 เป็นเครื่องช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด อันเกิดจากปัญหาที่ยังไม่มีทางออก

6.4 เป็นการส่งเสริมจริยธรรม ความกตัญญูในครอบครัว

6.5 เป็นการส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนมีความสามัคคีกัน

7. ข้อเสียของพิธีเลี้ยงผีเขมร

7.1 การเจ็บป่วย นับตั้งแต่ถูกเลือกให้เป็นร่างทรง บางคนก็ถูกกระทำให้เจ็บป่วย ตั้งแต่ต้น เมื่อยอมรับเป็นร่างทรงแล้วก็หาย

7.2 ค่าใช้จ่ายสูง

7.3 เป็นภาระ เนื่องจากบางครอบครัวเศรษฐกิจไม่ดี จึงทำให้รู้สึกว่าเป็นภาระที่จะต้องทำพิธี เพราะบางครั้งต้องทำมาหากิน

8. แนวโน้มของพิธีเลี้ยงผีในอนาคต

จากการศึกษาพิธีเลี้ยงผีเขมรของชาวไทยเชื้อสายเขมร บ้านหัวลำโพง นั้นมีแนวโน้มที่น่าเป็นห่วง โดยจากการสอบถามข้อมูลจากชาวบ้านยังได้รับความเห็น เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 เชื่อว่า พิธีเลี้ยงผีจะยังคงมีอยู่ เป็นความเชื่อและมั่นใจของชาวบ้าน บางคนก็เชื่อว่าพิธีนี้จะยังคงมีอยู่ต่อไปในอนาคต แต่ไม่สามารถบอกได้ว่า ใครจะเป็นผู้สืบทอดต่อ แต่เมื่อผีบรรพบุรุษและลูกหลานยังมีอยู่ก็เชื่อว่าพิธีนี้จะยังคงมีอยู่ต่อไป

กลุ่มที่ 2 เชื่อว่า พิธีเลี้ยงผีกำลังจะหมดไป มีชาวบ้านบางกลุ่มได้สังเกตและพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของพิธีกรรมว่า กำลังจะหมดไป โดยสังเกตจากในอดีตที่มีการเลี้ยงผีในหลายหลังคาเรือน แต่ในปัจจุบันลดน้อยลงมาก นอกจากนี้ยังเห็นว่า เยาวชนได้รับการศึกษาสูงมากขึ้น ความเชื่อในเรื่องสิ่งที่ไม่เห็นและไม่สามารถพิสูจน์ได้เป็นเรื่องเหลวไหล นอกจากนี้ปัจจัยหลักของพิธีกรรมในด้านการรักษาโรคนั้น ได้ถูกความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์เข้ามาทำให้คนรุ่นหลังสามารถไปหาหมอได้ จึงไม่ต้องพึ่งพิธีกรรม

กลุ่มที่ 3 ให้ความคิดเห็นว่า ไม่สามารถคาดเดาได้ ชาวบ้านบางคน ยังไม่สามารถตอบได้ถึงอนาคตของพิธีกรรม เนื่องจากปัจจุบันการประกอบพิธีกรรมลดน้อยลง แต่ก็ยังมีบางกลุ่มที่ยังคงทำพิธีกรรมอยู่อย่างเหนียวแน่น

อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามคนที่มาร่วมพิธี ส่วนใหญ่บอกว่าในอดีตนั้น พิธีเลี้ยงผีเขมรมีความน่ากลัวและความขลังแฝงอยู่ในที่ ซึ่งทำให้เห็นพิธีกรรมครั้งใดก็เกิดการขนลุกเมื่อนั้น แต่ในปัจจุบันมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามา ไม่ว่าจะเป็นความเจริญด้านเทคโนโลยีหรือ การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทำให้ความขลังของพิธีกรรมลดน้อยลงไป แต่ส่วนใหญ่มีความเห็นไปในทำนองเดียวกันคือ อยากให้มีพิธีกรรมนี้คงอยู่ต่อไป หรือหากไม่ได้มีพิธีกรรม แต่มีการจดบันทึกเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ก็เป็นสิ่งที่ชาวบ้านยินดียิ่ง แม้ว่าชาวบ้านจะให้เหตุผลอย่างไรก็ตาม จากการศึกษ

พิธีเลี้ยงผีเขมรของชาวไทยเชื้อสายเขมรบ้านหัวสำโรงทั้งหมดพบแนวโน้มว่า การทำพิธีจะมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์ เทคโนโลยี การประกอบอาชีพ และปัจจัยต่าง ๆ ทำให้จำนวนบ้านที่ทำพิธีมีจำนวนลดลง การให้ความสนใจจากบุคคลในชุมชนลดน้อยลง หากผู้ที่เป็นเชื้อสายของผีเขมรไม่อนุรักษ์และสืบทอดประเพณีนี้ไว้ ในอนาคตอาจไม่มีพิธีกรรมนี้อยู่ในชุมชนก็เป็นได้

9. คำศัพท์และวลีภาษาเขมรที่ใช้ในพิธีเลี้ยงผีเขมร

คำศัพท์ วลีและความหมายที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร แบ่งได้เป็น 6 หมวดคือ

9.1 หมวดเครื่องแต่งกาย เช่น kseɛŋ caaŋ kbaa ผ้าโพกหัว cooŋ spot krahaam โจงกระเบนสีแดง preeŋ liap saq น้ำมันทาผมspot เสื้อผ้า ผ้าถุง

9.2 หมวดเครื่องประกอบพิธี เช่น khləq khnan ใบขมิ้น cuam เครื่องบูชา ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวผี daat saa ปักหมาก tian เทียน took พานแว่นฟ้า

9.3 หมวดอาหาร เช่น ceek baay ข้าวต้มกล้วย dooŋ khcey มะพร้าวอ่อน mөл sŋaa ไก่ต้ม sraa/saa เหล้า

9.4 หมวดคน เช่น koon slaq ลูกศิษย์ คือลูกศิษย์ของผีที่มาช่วยในพิธี khmaac ผีบรรพบุรุษ nak phleeng คนร้องเพลง mrik chi คนป่วย mrik wəy skua คนตีกลอง

9.5 หมวดสถานที่ เช่น krahaaŋ ร่อง baidaan เพดาน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเรื่องระบบเสียงภาษาเขมรของหมู่บ้านหัวสำโรงอย่างละเอียด เพราะจากการศึกษาพบว่าที่หมู่บ้านหัวสำโรงยังมีประชาชนที่ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสารในชีวิตประจำวันกันอยู่ ซึ่งนับวันคนที่พูดภาษาเขมรได้จะลดจำนวนลง จึงสมควรที่จะศึกษาและเก็บรวบรวมระบบเสียงไว้ เพื่อเป็นแนวทางของหลักฐานในการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ชุมชนได้

2. ควรมีการศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวเขมร บ้านหัวสำโรงเพิ่มเติม เพราะเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์และมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับเขมร เช่น ประวัติความเป็นมา เครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา นาคสกุล. **พจนานุกรมไทย-เขมร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2548.
- ชูรัตน์ ชัยมงคล. “การพ้องสัมผัส ผีเม็ง.” **วัฒนธรรมไทย** 23,2 (กุมภาพันธ์ 2527): 28-33.
- ทีมวิจัยหัวสำโรง. “การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวหัวสำโรง ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา.” ม.ป.ท., 2548, (อัดสำเนา)
- นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. “ร่างทรง: บทบาทที่มีต่อสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษาที่อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- พิมุข ชาญธนวัฒน์. “เมื่อคนเลี้ยงผี แล้วผีจะเลี้ยงคน.” **ศิลปวัฒนธรรม** 18, 5 (มีนาคม 2540): 184-187.
- เริงวิชญ์ นิล โคตร. “พิธีกรรมเหย้าเลี้ยงผีของชาวผู้ไทย บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหน้า อำเภอภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.” **ภาษาและวัฒนธรรม** 22, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2546): 49-55.
- วนิดา จำเขียว. **ศาสนาสากล (World Religious)** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2548.
- วีระ สุขแสง, พระมหา. “มะมั่วด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์” การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา เขมรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.
- อมวดี เกียรธาวร, “เจ้าพ่อศรีนครเตา : บทบาทและความสำคัญของการถือผีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษาบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- อารี ธาวรเศรษฐ์. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ก๊อบปี่ แอนด์ พรินท์, 2546.
- อำพล วิจิตขจี. “การศึกษาระบบเสียงภาษาเขมรบ้านหน้าวัดใต้ ตำบลดงน้อย กิ่งอำเภอราชดำเนิน จังหวัดฉะเชิงเทรา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

อุไรศรี วรรณสิน. “การถ่ายถอดเสียงสัทอักษร.” ใน **ประชุมวรรณคดี**, 279-306. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.

Huffman, Franklin E. **Modern spoken Cambodian**. New Haven and London: Yale University Press, 1970.

Jacob, Judith M. **A concise Cambodian-English Dictionary**. London: Oxford University Press, 1974.

ไกร ណារ៉ុ **តន្ត្រី និង ជីវិតខ្មែរ**. ភ្នំពេញ: រោងពុម្ពកម្ពុជា, 1995.

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ. **វចនានុក្រមខ្មែរ**. បោះពុម្ពគ្រាទី៥. ភ្នំពេញ: រោងពុម្ពកម្ពុជា, 1967.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ระบบสัทอักษรที่ใช้ในงานวิจัย

ระบบสัทอักษรที่ใช้ในงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระบบสัทอักษรของ Franklin E. Huffman ทั้งนี้จะใช้ในการถอดเสียงภาษาเขมรกัมพูชา และถอดเสียงภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรงด้วย เนื่องจากระบบหน่วยเสียงนี้ครอบคลุมการออกเสียงพยัญชนะและเสียงสระของภาษาเขมรในประเทศกัมพูชาและภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรงทั้งหมดแล้ว

สัทอักษรที่มี – นำหน้า หมายความว่าสามารถเกิดเป็นพยัญชนะต้นและพยัญชนะสะกดด้วย

หน่วยเสียงพยัญชนะ

	labial	Dental	Palatal	Velar	Glottal
vl. Stop vd. Stop	-p b	-t d	-c	-k	-q
vl. Fricative	(f)	s			-h
Nasal	-m	-n	ญ	-ŋ	
Semi-vowel	-w		-y		
Trill		r			
Lateral		-l			

หน่วยเสียงสระ

	front	Central	back
high	i ii	ɨ ʰ	u uu
middle	e ee	ə əə	o oo
low	ɛ ɛɛ	a aa	ɑ ɑɑ

สระประสมเสียงสั้น ៉อ ุ๊อ ๊อ

สระประสมเสียงยาว iə ei ɛə əi ae aə ao uə ou ɔə

ภาคผนวก ข

คำศัพท์ วลีและความหมายที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร

จากการศึกษาพิธีเลี้ยงผีเขมรของบ้านหัวสำโรง ผู้วิจัยเก็บรวบรวมคำศัพท์ วลี ที่ใช้ในการประกอบพิธีได้ทั้งหมด 65 คำศัพท์รวมถึงคำที่เป็นวลีด้วย

การเรียงลำดับคำศัพท์และวลีที่ใช้ในการประกอบพิธีจะเรียงตามอักษรภาษาอังกฤษ a-z ส่วนอักษรพิเศษอื่นๆ ผู้วิจัยจะจัดเรียงตามการออกเสียงสระ เป็น eɛ ɑ ɔɑ i ɨ ɔ ɔɔ อธิบายคำศัพท์โดยแบ่งเป็นสามช่อง ช่องที่หนึ่ง ภาษาเขมรถิ่นหัวสำโรงแสดงด้วยสัทอักษร ช่องที่สองเป็นคำอ่านภาษาไทย และช่องสุดท้ายเป็นความหมายของคำ ดังนี้

สัทอักษร	คำอ่านภาษาไทย	ความหมาย
1. baay plɨŋ	บายปะลิ่ง	พานทำขวัญ
2. baidaan	ไบคาน	เพดาน
3. cap camneel	จับจำแนล	หลังจากพิธีเซ่นจะตุม จะมี การนำถ้วยข้าวสุกมา 1 ถ้วย และนำอาหารที่เป็นเครื่องเซ่น จับอย่างละนิดมาใส่ในถ้วย ข้าวสุก แล้วนำไปไว้ข้างทาง หรือทางสามแพร่ง
4. ceek baay	เจกบาย	ข้าวต้มกล้วย
5. chee	เชอ	ไม้เสียบ
6. cii doon cii taa	จีโดน จีตา	ปួយ่าตายายบรรพบุรุษ
7. coonj spot krhaam	โจงสปัตกรอสม	ผ้าโจงกระเบนสีแดง
8. cuam	จวม	จวม(เครื่องบายศรีประจำตัวผีประจำตระกูล)

ศัพท์อักษร	คำอ่านภาษาไทย	ความหมาย
9. cuam tbook	จวมตะโป้ก	จวม สำหรับฝึครู
10. douŋ khcəy	โดงเขย	มะพร้าวอ่อน
11. daat	คอค	ปัก
12. daat mluu	คอคมลู	ปักพลู
13. daat saa	คอคซา	ปักหมาก
14. dəəm ceek	เคิมแจก	ต้นกล้วย
15. kbec daaw	กเบจดาว	มีคดาบ
16. kbec kaa	กเบจกอ	มีคโกน
17. kcaq	กะเจ้าะ	กระจก
18. khləq khnan	เกลอะขนอน	ใบขนุน
19. khmaac ,lmoc	ขมอจ,ลมจ	ฝับริรพบุรุษ
20. kləq	เกลอะ	หวี
21. koon caw	โกนจา	ลูกหลาน
22. koon slaq	โกนเสลาะ	ลูกศิษย์ คือลูกศิษย์ ของผีที่มาร่วมในพิธี
23. krhaaŋ	กรอซอง	ร้อง

ศัพท์อักษร	คำอ่านภาษาไทย	ความหมาย
24.kseε	กะแซ	เชือก, (ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือ)
25. kseεŋ caaŋ ckeq	กะแซงจองจะเก๊ะ	ผ้าผูกเอว
26. kseεŋ caaŋ kbaa	กะแซงจองกบา	ผ้าโพกหัว
27.ktel	กะเตล	เสื่อ
28.ləəŋ rooŋ	เล็งโรง	ชั้นโรง
29.mluu	มลู	พลู
30.mluu phkaa chəə	มลูพกาเซอ	พลูที่ตกแต่งด้วยดอกไม้ ใช้เป็นส่วนประกอบในการ ทำพาดานโรงพิธี
31.mrik chi	มริกชือ	คนป่วย
32.mrik cool khmaac	มริกโจลขมอจ	คนทรง
33.mrik wəy skua	มริกเวยสคว	คนตีกลอง
34.msao liap muk	มเซาเลียบมุข	แป้งผัดหน้า
35.məl sŋaa	เมิลซงอ	ไก่อัด
36.nak phleεŋ/.ciaŋ phleεŋ	นักเพลง/เจียงเพลง	ผู้ขับร้องเพลงเซญผี
37.nom ceek	นมเจก	ข้าวต้มกล้วย

ศัพท์อักษร	คำอ่านภาษาไทย	ความหมาย
38.nom saam cruuk	นมชอมจรุก	ข้าวต้มหมู
39. pee slaa	เปซลา	เครื่องเช่นแบบหนึ่งที่มีการ สร้างบ้านจากหยวกกล้วย ขึ้นมา กางร่มไว้เหนือบริเวณ บ้านหยวกกล้วย ด้านข้างมี เครื่องเช่นวางประกอบ ด้านหน้าซลา จะมีไก่อที่จุดเนื้อ ออกหมดเหลือไว้แต่เพียงหนัง ที่มีขนแฉวนอยู่ ใช้สำหรับ เช่นผีป่า
40. phkaa campəy	ผกาจำเปย	ดอกลั่นทม
41. phkaa chuuk	ผกาชุก	ดอกบัว
42. pian	เปียน	พาน
43. preenj liap saq	เปรงเลียบเซาะ	น้ำมันทาผม
44. ptəl tik	ปะเติล ตัก	ขันน้ำ
45. riəc	เรื่อจ	ข้าวตอก
46.siak spot	เซียกสปีด	ใส่เสื้อผ้า
47.skua lianʔ Imoc	สกวเลียงลมจ	กลองเลียงผี
48.slək doonʔ	สเล็กโดง	ใบมะพร้าว

ศัพท์อักษร	คำอ่านภาษาไทย	ความหมาย
49.slək tnaat	สเล็กตนอก	ใบตาล
50.spot	สป็อต	ผ้า
51.spot saa	สป็อตซอ	ผ้าขาว
52.spuak chəə	สปวัก เซอ	กระบะไม้
53.sraa/saa	สรา,ซา	เหล้า
54.sɛɛn caq tum	แซนจ๊ะตุม	การเซ่น ฆีปู่ตายายก่อนทำพิธี โดยการจูดรูปและปักไว้ที่เครื่องเซ่น อย่างละ 1 ดอก จากนั้นจึงพุดเชิญฆีปู่ตายายให้มากินเครื่องเซ่น
55. thnam	ถนนำ	บุหรี
56. tian	เตียน	เทียน
57. tian snɛɛy	เตียนสแนย	เทียนเขาควาย
58. tkrəy	ตะเกรย	กรรไกร
59. took	โต๊ก	โต๊ก (รูปร่างคล้ายพานแว่นฟ้า) เป็น พานไม้ ซึ่งบ้านที่เลี้ยงผีจะมีทุกบ้าน ตั้งไว้บนหิ้ง เมื่อมีการเลี้ยงผีจะนำลงมาร่วมพิธี ซึ่งแต่ละบ้านจะมีลักษณะ

ศัพท์อักษร	คำอ่านภาษาไทย	ความหมาย
		แตกต่างกันออกไป ภายใน โต๊ะประกอบด้วย บัญชี รายชื่อผี
60. tuup	ตูป	รูป
61. tuup phnom	ตูปพนม	รูปใช้สำหรับไหว้พนมมือ
62.qaaw	อาว	เสื่อ
63. tik mon	ติกมนต์	น้ำมนต์
64.qampeew	อำเปว	ผีเร่ร่อน
65.qaccroh, qaccruah	อัจจะ โรหะ / อัจจะ รัวะหะ	จีใต้ ใช้สำหรับจุดเพื่อลน หน้ากลองให้หน้ากลองตีง

ภาคผนวก ค

นาย เจียบ สุริแสง อายุ 87 อาชีพ – เป็นล่ามในพิธีเลี้ยงผี และตีกลองในงานเลี้ยงผี (ปัจจุบันไม่ได้ตีแล้ว) อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

นางผย สุริแสง อายุ 80 อาชีพ เป็นช่างทอในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรมากกว่า 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

นางล้นทม ทองเกตู อายุ 70 ปี เป็นร่างทรงในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร อยู่บ้านเลขที่ 73 หมู่ 6 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

นางพนม ศรีมาลา อายุ 60 เป็นล่ามและพี่เลี้ยงคนทรงในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร อยู่บ้านเลขที่ 49/1 หมู่ 6 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

นางแฉ่ม สุนทรชัย อายุ 72 ปี เป็นร่างทรงในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร กว่า 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่ 10 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

นางทองม้วน สุขสวัสดิ์ อายุ 45 ปี อาชีพ ทำนา เป็นล่ามในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมร อยู่บ้านเลขที่ 67/2 หมู่ 10 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

ยายสุภาพ อุงสิริ อายุ 80 ปี อาชีพ - เป็นช่างทรงผม 20 ปีมาแล้ว ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 96/1 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัด ฉะเชิงเทรา

นายสวัสดิ์ เสาวกุล อายุ 63 ปี อาชีพ รับจ้าง ปัจจุบันเป็นช่างทรงผมของเจ้าพ่อชาน อยู่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 3 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา

นายสี นพพะ¹ อายุ 71 ปี อาชีพ ทำนา เป็นผู้ตีกลองในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรตั้งแต่ อายุ 30 และเปลี่ยนมาเป็นผู้ขับร้องเพลงเซญผี จนถึงปัจจุบัน อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 5 ตำบลหนองแหน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายเทือน โสมมา อายุ 74 ปี อาชีพ ทำนา เป็นผู้ตีกลองประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรตั้งแต่วัยหนุ่ม จนถึงปัจจุบัน

¹ เป็นผู้บอกข้อมูลที่ไม่ได้อยู่ในตำบลหัวสำโรง แต่จำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพราะปัจจุบันที่ตำบลหัวสำโรงไม่มีคนที่สามารถร้องเพลงได้ จึงต้องเชิญคนที่ร้องได้มา

ลุงชวน พรเจริญ อายุ 69 ปี อาชีพ รับจ้าง เป็นช่างทรงประมาณ 30 ปี ปัจจุบันอยู่
บ้านเลขที่ 34/1 หมู่ 7 ต.หัวสำโรง อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา

ยายเหลื่อง นักเจริญ อายุ 83 ปี เป็นพี่เลี้ยงช่างทรงตั้งแต่วัยสาว อยู่บ้านเลขที่ 85/1 หมู่ 2
ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายทศ ตำราญ อายุ 67 อาชีพ เกษตรกร เป็นผู้ตีกลองประกอบพิธีเลี้ยงผีเขมรตั้งแต่วัยหนุ่ม จนถึงปัจจุบัน

นายเผย สุริวงศ์ อายุ 69 ปี อาชีพ ขับรถรับจ้าง เป็นช่างทรงและทำพิธีกรรมประมาณ 30 กว่าปี อยู่บ้านเลขที่ 60/1 หมู่ 1 ตำบลหัวสำโรง อ.แปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายเด็ยว นพทิพย์ อายุ 23 ปี อาชีพ พนักงาน เป็นคนติกลงเลี้ยงผีเขมร อยู่บ้านเลขที่ 54/1 หมู่ 5 ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวลักขณา ชาญ
ที่อยู่	17/17 หมู่ 2 ตำบลหัวสำโรง อำเภอบางพลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา 24190
ที่ทำงาน	โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2548	สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย วิชาโท วาทยึกษา จากมหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี
พ.ศ. 2548	สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
พ.ศ. 2548	ศึกษาต่อระดับปริญญาโทสาขาศึกษา สาขาวิชาเขมรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2549	สอบผ่านธรรมศึกษาชั้นตรี
พ.ศ. 2550	สอบผ่านธรรมศึกษาชั้นโท
พ.ศ. 2551	สอบผ่านธรรมศึกษาชั้นเอก
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2550-2552	ครูสอนภาษาไทย โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา